T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUMUŞAK GÜÇ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN ÖZBEKİSTAN POLİTİKASI (1991-2021)

DOLUNAY YUSUF BALTÜRK

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. FAHRİ TÜRK

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Özbekistan Politikası
Hazırlayan: Dolunay Yusuf BALTÜRK

ÖZET

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Türk dış politikası bağlamında Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerin yeniden tanımlanması bakımından bir milat teşkil etmiştir. Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti, Özbekistan'ın müstakilliğini 16 Aralık 1991 tarihinde tanıyan ilk devletlerden birisi olmuştur. Diplomatik münasebetlerin tesis edilmesini müteakiben Ankara'nın bölgeye yönelik yumuşak güç politikaları şekillenmeye başlamıştır. Türk karar alıcıların Taşkent'e yönelik yumuşak güç politikalarını harekete geçirmelerinde iki ülke arasındaki dil, kültür, etnik köken, tarih ve din gibi müşterek noktalar mühim bir rol oynamıştır.

Bu tezde, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikaları kültür noktainazarından incelenmiştir. Bu kapsamda, Ankara'nın Taşkent'e ilişkin yumuşak güç politikaları yalnızca dilsel ve kültürel açıdan ele alınmış ve 1991-2021 dönemi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın temel sorusu; "Yumuşak güç bağlamında Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik icra ettiği dil ve kültür politikaları hangi kurumlar ve kuruluşlar vasıtasıyla şekillenmektedir?" şeklinde formüle edilmiştir. Söz konusu soruya cevap ararken oluşturulan ikincil sorular ise aşağıdaki gibidir: "Şevket Mirziyoyev'in iktidara gelmesi Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını nasıl etkilemektedir?", "Ankara'nın Taşkent'e yönelik yumuşak güç politikasında tarihsel, dilsel ve kültürel bağlar ne dereceye kadar rol oynamaktadır? Bu doğrultuda, Türkiye'nin yumuşak güç politikaları ağırlıklı olarak alanda yapılan mülakatlar ve gözlemler vasıtası ile yerinde tetkik edilmiş, Özbek ve Türk basınında yer alan haberler ise karşılaştırmalı bir zaviyeden değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Kültür, Dil, Dış Politika, Türkiye, Özbekistan.

Thesis Title: Turkey's Uzbekistan Policy in the Context of Soft Power
Prepared by: Dolunay Yusuf BALTÜRK

ABSTRACT

The end of the Cold War period was a milestone in terms of determining new initiatives in the context of Turkish foreign policy and redefining relations with the Central Asian Turkish Republics. In this respect, on August December 31, 1991, the Republic of Turkey became the first state to recognize the independence of Uzbekistan, a young Central Asian country that gained independence, on December 16, 1991. Following the establishment of diplomatic relations, Ankara's soft power policies towards the region started to occur. Common factors such as language, culture, ethnicity, history and religion between the two countries played a significant role in the Turkish policy makers' activating soft power policies devoted to Tashkent.

In this thesis, Turkey's soft power policies towards Uzbekistan were examined from a cultural point of view. In this context, Ankara's soft power policies regarding Tashkent have been discussed only in linguistic and cultural terms. The study was limited to the period 1991-2021. The main question of the study has been formulated as; “In the context of soft power, which institutions and organizations shape Turkey's linguistic and cultural policies towards Uzbekistan?”. The secondary questions made while seeking an answer to this basic question are as follows: “How do Ankara's soft power policies have an effect on Turk-Uzbek relations?”; “How have Turkey's soft power practices been perceived in Tashkent?” The answers to these questions are sought in this thesis. In this respect, Turkey's soft power policies were examined on-site mainly in the context of interviews and observations in the field, and the news in the Uzbek and Turkish press were discussed from a comparative perspective.
Keywords: Soft Power, Culture, Linguistic, Foreign Policy, Turkey, Uzbekistan.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik politikasını yumuşak güç bağlamında ele almaktır. Çalışmada Türkçe kaynakların yanı sıra, Özbekçe ve İngilizce kaleme alınan eserlerden de yararlanılmıştır. Bu çalışmanın diğerlerinden farkı; saha araştırmasına dayanması ve Türk-Özbek ilişkilerini yumuşak güç bağlamında çözümleyen ilk lisansüstü tez olmasıdır.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu eser, uzun ve meşakkatli bir çalışmanın sonucu meydana gelmiştir. Lisans eğitimime başladığım ilk günden itibaren karakteri, disiplini ve kişiliği ile bana rol model olan, engin bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, kullandığı her kelimenin gelişimimde büyük katkısı olan ve danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren sayın hocam Prof. Dr. Fahri TÜRK'e tüm içtenliğimle şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın; planlanmasında, oluşumunda ve yürütülmesinde değerli hocamın her türlü destekleri ve yönlendirmeleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Dolayısıyla, elinizde tutmuş olduğunuz bu eserin her satırında danışman hocamın büyük emekleri bulunmaktadır.

Yönlendirmeleri ve destekleri ile çalışmama katkıda bulunan kıymetli hocalarım sayın Öğr. Gör. Dr. İlker LİMON'a ve Öğr. Gör. Taner KARAKUZU'ya teşekkürleri bir borç bilirim. Özbekistan'da bulunduğum süre boyunca beni destekleyen ve her konuda yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Bayram BİLİR'e çok teşekkür ederim. Aynı zamanda, yapıcı konuşmaları ve tavsiyeleri ile sürekli bana moral veren Hayatullah EMİNİ'ye en derin şükranlarımı sunarım.

Özbekistan'da bulunduğum süre zarfında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Jo'liboy ELTAZAROV'a ve Semerkant Devlet Üniversitesine olan minnettarlığımı aşağıdaki Özbekçe kelimelerle ifade etmek istiyorum: Hurmatli ustoz Jo'liboy Eltazarovga va Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetiga chin tildan minnatdorchilik bildiraman.

Eğitim ve öğretim hayatım boyunca her zaman beni cesaretlendirmelerinin yanında maddi ve manevi desteklerini de hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem ve babam Hacer- Seyfittin BALTÜRK'e en kıymetli sözleri armağan ediyorum. Ayrıca, değerli kardeşim Kubilay Yasin BALTÜRK'e sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmayı, küçüklüğümden itibaren bana yol gösteren ve aldığım kararların arkasında duran saygıdeğer ağabeyim Turgay BALTÜRK'e ithaf ediyorum…

Türk bilim camiasına kutlu olsun.

İstanbul/2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**

1. Giriş **1**

1.1. Analitik Yapı 3

1.2. Yazın 7

1.3. Yöntem 14

1.4. Kavramlar 18

2. Kuramsal Çerçeve **21**

2.1. Yumuşak Güç 22

2.1.1. Kaynaklar 24

2.1.2. Araçlar 26

2.1.3. Boyutlar 29

2.1.4. Yumuşak Güç ve Kültür 30

2.2. Kuramın Uygulamada Değerlendirilmesi 31

3. Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Özbekistan Politikası **33**

3.1. Giriş 33

3.2. Türkiye'nin Özbekistan'daki Yumuşak Güç Aktörleri 35

3.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 36

3.2.1.1. Dilsel Alan 37

3.2.1.2. Kültürel Alan 38

3.2.1.3. Türkoloji Projesi 42
3.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 45
3.2.2.1. Kültürel Faaliyetler 48
3.2.2.2. Özbekistan Uyruklu Öğrenciler 51
3.2.3 Kültür ve Turizm Bakanlığı 56
3.2.3.1. Yasal Çerçeve 57
3.2.3.2. Kültürel Faaliyetler 58
3.2.3.3. Türkiye'yi Ziyaret Eden Özbekler 61
3.2.3.4. Türkiye'den Özbekistan'a Düzenlenen Turlar 64
3.2.3.5. Turizmin Gelişmesinin Önündeki Engeller 65
3.3. Sonuç 67
4. Özbekistan'da Türkçe Öğretimi 69
4.1. Giriş 69
4.2. Üniversiteler 69
4.3. Diğer Eğitim Kurumları 80
4.5. Türkçe Öğrenimini Teşvik Eden Hususlar 88
4.6. Sonuç 94
5. Özbekistan'da Türk Medyası ve Diziler 95
5.1. Giriş 95
5.2. TRT Taşkent Temsilciliği 97
5.3. Türk Dizileri ve Filmleri 99
5.4. Sonuç 103
6. Sonuç 104
6.1. Giriş 104
6.2. Bulguların Özeti 105
6.3. Yöntem 108
6.4. Çalışmanın Katkıları 108

6.5. Öngörüler 109

7. Kaynakça 111

7.1. Birincil Kaynaklar 111

7.2. Kitaplar 113

7.3. Makaleler 114

7.4. Tezler 117

7.5. İnternet Kaynakları 118

7.6. Mülakatlar 124

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Soruları 4
Tablo 2: Araştırma Hipotezleri 5
Tablo 3: Güç 23
Tablo 4: Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesine Bağlı Ana Bilim Dalları 44
Tablo 5: Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Özbekistan Uyruklu Öğrenciler 52
Tablo 6: Özbekistan ve Türkiye Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmaları 58
Tablo 7: Özbeklerin En Sık Ziyaret Ettikleri Ülkeler (2017-2021) 61
Tablo 8: Özbeklerin Türkiye'yi Ziyaret Etme Amaçları (2017-2021) 62
Tablo 9: Türkiye'yi Ziyaret Eden Orta Asyalılar (2017-2021) 62
Tablo 10: THY'nin Özbekistan'a Yönelik Tarifeli Seferleri (2022) 63
Tablo 11: Özbekistan'da Türkçe Öğretilen Üniversiteler 71
Tablo 12: Taşkent Türk Lisesinin Düzenlediği Türkçe Kursları 80
Tablo 13: Özbekistan'da Türkçe Dil Kursları Düzenleyen Kurumlar (2022) 81
Tablo 14: Özbekleri Türkçe Öğrenmeye Teşvik Eden Saikler 93
Tablo 15: TRT Taşkent Temsilciliğinin Yapımları (1 Ocak-31 Aralık 2021) 98
Tablo 16: Özbekistan'da Yayımlanan Türk Dizileri (2017-2019) 102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Veri Toplama Yöntemi 16
Şekil 2: Yumuşak Güç Kaynakları ve Bileşenleri 28

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BBC	British Broadcasting Corporation
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÖMER	Türkçe Öğretim Merkezi
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TÜDEV	Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Vakfı
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. Giriş

Soğuk Savaş'ın 1991 yılında sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde yapısal anlamda değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır. İki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkmasının bir sonucu olarak uluslararası sistemde ilkin tek kutuplu bir yapı hâkim olmuştur. Öte yandan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra on beş ülke bağımsızlığını kazanmış ve böylece uluslararası sistemdeki aktör sayısında artış meydana gelmiştir. SSCB'ye bağlı olan cumhuriyetlerden birini teşkil eden Özbekistan, 31 Ağustos 1991 tarihinde tüm dünyaya bağımsızlığını ilan etmiştir. Mezkûr ülke müstakilliğe erişmesinin ardından ekonomik bunalım ve siyasi istikrarsızlık gibi bir dizi ciddi sorunla karşılaşmıştır. Bilhassa, Özbek muhalif liderlerin söz konusu dönemde Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov ile olan münasebetleri bu ülkenin iç siyasal yapısında derin krizler yaratmış ve Türk-Özbek ilişkilerini çıkmaza sürüklemiştir.[1] Her ne kadar yaşanan bu politik krizler Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi ilişkilere ket vurmuş olsa da söz konusu anlaşmazlıklar kültürel alanı tam anlamıyla etkilememiştir.

Özbekistan; kadim İpek Yolu güzergâhında bulunması, jeopolitik konumu, Orta Asya bölgesinin merkezinde yer alması ve bütün bölge ülkeleri ile komşu olması gibi saikler hasebiyle, Türk dış politikası açısından son derece müstesna bir ehemmiyete sahiptir. Aynı şekilde, Türkiye de Özbekistan için önemli bir ülkedir. Söz gelimi, İslam Kerimov 1991 yılında Türkiye ziyareti esnasında bu ülkenin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: "Eğer Türkiye bize destek olursa, Özbekleri bundan sonra kimse boyunduruk altına alamaz. Atatürk ilkeleri, bizim Özbekistan'da yapmak istediklerimizle paraleldir. Ben Atatürk'e hayranım ve O'nun Türkiye'de başardıklarını Orta Asya halklarının da başaracağına inancım tamdır (…)"[2] Aynı yıl içerisinde Özbekistan'ın ileri gelen gazetelerinden Özbekistan Avazı'nın (O'zbekiston Ovozi) 249'uncu sayısında yayımlanan "İki Bedende Bir Can" (Ikki Tanu Bir Jon) başlıklı köşe yazısında iki ülke arasındaki ilişkilerin önemine vurgu yapılmıştır.[3]

---

[1] Fahri Türk, Transformasyon Sürecinde Özbekistan'da Siyasal Partiler ve Özbek Muhalefet Liderlerinin Türk-Özbek İlişkileri Üzerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, Aralık 2008, s. 55.

[2] Özbekistan'la inişli çıkışlı ilişkiler, https://www.aljazeera.com.tr/haber/ozbekistanla-inisli-cikisli-iliskiler, (29.12.2022).

[3] "Ikki Tanu Bir Jon", O'zbekiston Ovozi Gazetesi, O'zbekiston Xalq Demokratik Partiyasining Ijtimoiy-Siyosiy Ro'znomasi, No: 249, 25 Aralık 1991, s. 4.

Türkiye'nin 1991-1993 yılları arasında bölgeye yönelik politikaları ağırlıklı olarak devlet liderleri düzeyinde şekillenmiştir. Söz konusu dönemde Başbakan Süleyman Demirel'in ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Kurucusu Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in bölgeye gerçekleştirdiği ziyaretler Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetlerin temelini oluşturmuştur.[4] Söz gelimi, 1992 yılında izlenen politikalar iletişim kanallarının çeşitlendirilmesi üzerine yoğunlaşırken, aynı yıl içerisinde TRT Avrasya Kanalı açılmış, dahası İstanbul-Taşkent ve Ankara-Taşkent arasında karşılıklı uçak seferleri başlatılmıştır.[5] Bununla birlikte, Eximbank tarafından 1999 yılına kadar Özbekistan'a 326 milyon dolar tutarında kredi desteği verilmiştir.[6] Her ne kadar 1991-1993 yıllarında iki ülke arasında yakın ilişkiler tesis edilmiş olsa da özellikle 1994-2005 döneminde Özbek muhalif liderlerin Türkiye'de bulunması, Taşkent'te gerçekleşen bombalı saldırılar ve Andican olayları ikili ilişkilerde dalgalanmalara sebep olmuş ve Ankara'nın bölgeye yönelik politikalarını sekteye uğratmıştır. Daha sonraki yıllarda Türkiye'nin ikili ilişkileri yumuşatmaya yönelik bazı adımlar atmasına karşılık, Kerimov'un benimsediği katı tutum yüzünden bu girişimler akim kalmıştır. Dolayısıyla ikili münasebetlerde 2005-2016 döneminde soğuk rüzgarlar esmiştir.

Türk dış politikasında yumuşak güç uygulamaları esasen 2000'li yıllarda önem kazanmıştır. Söz konusu yıllarda küreselleşmeye paralel olarak teknoloji ve finans alanında yaşanan gelişmeler uluslararası ilişkileri etkilediği gibi devletlerin dış politikalarına da derinden tesir etmiştir. Bu bağlamda; uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve özellikle bireyler uluslararası sistemde daha görünür hale gelmişler[7] ve uluslararası ilişkilerin devlet merkezli yaklaşımı sarsılmıştır. Söz konusu dönemden itibaren Türkiye, yumuşak güç unsurlarını, oluşturmuş olduğu kurumlar vasıtasıyla sürekli olarak tahkim etmiştir. Ankara'nın yumuşak güç aktörleri arasında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba

[4] Türk siyasi liderlerin (Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Alparslan Türkeş, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan) Orta Asya bölgesine yönelik politikalarını detaylı bir şekilde incelemek için bk: Fahri Türk, Sedef Zeyrekli Yaş (Editörler), Söylemler ve Eylemler Bağlamında Türk Siyasi Liderlerin Orta Asya Politikaları, Nobel Yayıncılık, Ankara 2023.

[5] İlknur Ekenci, Bağımsızlıktan Günümüze Türkiye – Özbekistan ve Türkiye – Tacikistan İlişkileri, https://www.academia.edu/30694117/Bağımsızlıktan_Günümüze_Türkiye_Özbekistan_ve_Türkiye_Tacikistan_İlişkileri_pdf, (02.04.2023).

[6] Aynı yerde.

[7] Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Der Yayınları, İstanbul 2014, s. 896.

Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı gibi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını uygulamaya koyduğu ülkelerden biri de Özbekistan'dır. Türkiye ve Özbekistan arasındaki tarihsel ve kültürel bağlar Ankara'nın bu ülkeye yönelik politikalarını şekillendiren başlıca etkenler olmuştur. Şevket Mirziyoyev'in 2016 yılında cumhurbaşkanı seçilmesi neticesinde Özbekistan'ın iç ve dış politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Özbek karar alıcıların dış politikada benimsemiş oldukları "iyi komşuluk politikası" hem Özbekistan'ın Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerinin düzelmesine neden olmuş hem de Türk-Özbek ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu değişim havası Ankara'nın Taşkent'e yönelik yumuşak güç politikalarına ivme kazandırmıştır.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik politikasını yumuşak güç bağlamında "kültür" noktainazarından değerlendirmiştir. Bu tezin amacı, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikalarını tespit ederek bunun iki ülke ilişkilerine etkisini çözümlemektir. Bu kapsamda, çalışmada Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını icra eden aktörler incelenmiştir. Söz konusu aktörler arasında; TİKA, YTB, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TRT Taşkent Temsilciliği gibi kurumların Özbekistan'a yönelik dilsel ve kültürel faaliyetleri masaya yatırılmıştır. Bunun yanı sıra yumuşak güç kapsamında değerlendirilen "turizm", "Türkçe öğretimi" ve "Türk dizileri" kültürel unsurlar olarak incelemeye tâbi tutulmuştur.

Yazarın bu konuya karşı duymuş olduğu ilgi, lisans ve yüksek lisans döneminde "Türkiye ve Orta Asya İlişkileri" üzerine almış olduğu derslerde şekillenmiştir. Bu dersleri veren tez danışmanı Fahri Türk'ün konu seçiminde yazarı yönlendirmesi ve destekleri bu tezin ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur.

1.1. Analitik Yapı

Bu çalışmanın merkezinde, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yürüttüğü yumuşak güç politikalarını hangi kurumlar ve aktörler vasıtasıyla şekillendirdiği ve bu çerçevede bu politikaların uygulamaya nasıl yansıdığı yer almaktadır. Söz konusu kurumlar ve kuruluşlar bağlamında; TİKA, TRT Taşkent Temsilciliği, YTB, Kültür

ve Turizm Bakanlığı gibi aktörlerin faaliyetleri mercek atına alınmıştır. Bunun yanı sıra, Türkçe öğretimi ve Türk dizileri de yumuşak güç çerçevesinde değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Bu kapsamda çalışmada cevabı aranacak sorular aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Araştırma Soruları

1- Yumuşak güç bağlamında Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik icra ettiği "dil ve kültür" politikaları hangi kurumlar ve kuruluşlar vasıtasıyla şekillenmektedir?
2- Şevket Mirziyoyev'in iktidara gelmesi Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını nasıl etkilemektedir?
3- Ankara'nın Taşkent'e yönelik yumuşak güç politikasında tarihsel, dilsel ve kültürel bağlar ne dereceye kadar rol oynamaktadır?

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de ortaya konulan sorular cevaplanırken ilk olarak iki ülke arasındaki kültür ve dil gibi müşterek noktalar dikkate alınmış ve bunların Türkiye'nin yumuşak gücünü olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır. Türkiye'nin Özbekistan'da kültür ve dil alanında yürüttüğü faaliyetler yukarıda belirtilen sorular bağlamında "yumuşak güç" vasıtasıyla açıklanmıştır. Bu kuramın seçilmesinin temel nedeni ise günümüzde özellikle uluslararası ilişkilerin sadece devletler tarafından şekillendirilmediği bilakis sivil toplum kuruluşlarının, çok uluslu şirketlerin ve bireylerin uluslararası ilişkilerin önemli aktörleri haline gelmeleridir. Öte yandan, teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmenin kök salmasıyla birlikte, devletler dış siyasal hedeflerine ulaşmak amacıyla salt askerî ve ekonomik gücün yeterli olmadığını kavramışlar, dolayısıyla yumuşak güç politikalarına ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu çerçevede, çalışmanın muhteviyatı bakımından ve ortaya konulan hipotezler açısından seçilen "yumuşak güç" yaklaşımının açıklayıcı bir güce sahip olduğu söylenebilir.

Türkiye ve Özbekistan'ın ortak dilsel, kültürel ve tarihsel bağlara sahip olması ikili ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Bu minvalde Türkiye, Özbekistan'a yönelik icra ettiği yumuşak güç politikalarını çeşitlendirmek suretiyle diğer alanlardaki (siyasi, ekonomik, askerî, eğitim ve kültürel) ikili ilişkilerini pekiştirmek istemektedir. Yukarıdaki sorular doğrultusunda çalışmanın temel hipotezleri aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir.

Tablo 2: Araştırma Hipotezleri

Hipotezler	
Hipotez 1	Ankara'nın Taşkent'e yönelik izlediği yumuşak güç politikaları TİKA, YTB, TRT Taşkent Temsilciği, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi aktörler tarafından yürütülmektedir. Ayrıca söz konusu dil ve kültür politikaları bu kurumların yaptıkları Türkçe öğretimi ve Türk dizileri vasıtasıyla pekiştirilmektedir.
Hipotez 2	Şevket Mirziyoyev'in iktidara geldiği 2016 yılından bu yana Türkiye'nin bölgeye yönelik yumuşak güç politikaları kademeli olarak ivme kazanmış ve kazanmaktadır.
Hipotez 3	Ankara'nın Taşkent'e ilişkin yumuşak güç politikalarında ortak tarihsel, dilsel ve kültürel bağlar önemli bir vazife üstlenmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışma, 1991-2021 dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlılık iki açıdan önemlidir: Birincisi konu bütünlüğünün sağlanması, ikincisi ise çalışmanın özgünlüğüne halel getirmemektir.

Bu araştırmanın uluslararası ilişkiler açısından önemi üzerine şunlar söylenebilir: Türkiye ve Özbekistan ilişkileri hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde, matbuatın genellikle iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi konularla sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, mevcut yazında Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkiler yumuşak güç bağlamında çözümlemeye tâbi tutulmamıştır. Kültürel ilişkiler hakkında yapılan çalışmalar ise ülke özelinde olmayıp daha çok genel anlamda Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik kamu diplomasisi ve kültürel faaliyetleri şeklinde ele alınmıştır. Aynı zamanda, incelenen bu çalışmalarda sadece Türkiye'nin yumuşak güç politikalarına yer verilmiş, bu politikaların ikili ilişkilere olan yansımalarına değinilmemiştir. Elinizde tuttuğunuz bu tez, Türk-Özbek ilişkilerinde ele alınmamış bir konuyu aydınlattığından mevcut yazına katkı sunan bir araştırma olma özelliğine sahiptir.

Bu çalışmadaki Özbekçe yer, şahıs, kurum ve kuruluş isimleri Türkçe okunuşları esas alınarak ifade edilmiştir. Söz gelimi, Samarqand yerine Semerkant, Surxondaryo yerine Surhanderya şeklindeki yazılımlar tercih edilmiştir

Bu çalışmada yazar tarafından ileri sürülen araştırma sorularının cevaplanması yani hipotezlerin sınanması amacıyla aşağıdaki yol haritası takip edilmiştir:

Birinci bölümde; analitik yapı, alan yazın, yöntem ve araştırma ile alâkalı kavramlar sistematik bir şekilde açıklandıktan sonra; ikinci bölümde "Kuramsal Çerçeve" başlığı altında, çalışmanın kuramsal boyutunu oluşturan yumuşak güç kavramı ele alınmıştır. Bu çerçevede, okuyucuya Joseph Samuel Nye tarafından ortaya

konulan ve geliştirilen yumuşak gücün; kaynakları, araçları, boyutları ve kültür ile ilişkisi hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde; "Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Özbekistan Politikası" başlığı altında konu bütünlüğünün sağlanması adına Ankara'nın bölgeye yönelik politikaları veciz bir şekilde masaya yatırılmıştır. Alt başlıklar dâhilinde ise Ankara'nın Orta Asya politikalarını şekillendiren yumuşak güç aktörlerinin faaliyetleri sırayla açıklanmıştır. Bu minvalde öncelikle TİKA'nın Özbekistan'da gerçekleştirdiği "dilsel ve kültürel" faaliyetler anılan kurumun faaliyet raporları çerçevesinde aktarılmıştır. Ayrıca bu bölüm kapsamında Türkoloji projesine değinilmiştir. Bu bölümün alt başlıkları dahilinde ise YTB'nin faaliyet raporları incelenerek Özbekistan özelinde tertiplenen faaliyetler ele alınmıştır. İlaveten, Özbek öğrencilerle yapılan mülakatlara yer verilmiştir. Diğer bir alt başlık kapsamında, Ankara'nın yumuşak güç aktörlerinden olan Kültür ve Turizm Bakanlığının icraatları anılan kurumun faaliyetler raporları ışığında incelenmiştir. Alt başlıklarda ise Türkiye'den Özbekistan'a düzenlenen turlar ele alınarak turizmin gelişmesinin önündeki engeller tetkik edilmiştir. Ayrıca bu bölümde nicel veriler ışığında tablolar oluşturularak ileri sürülen çıkarımlar desteklenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde "Özbekistan'da Türkçe Öğretimi" başlığı altında bu ülkede hangi üniversitelerde ve eğitim kurumlarında Türkçe öğretildiği alanda gerçekleştirilen mülakatlar ve gözlemler neticesinde aydınlığa kavuşturulmuştur. Aynı bölüm içerisinde, Özbekleri Türkçe öğrenmeye teşvik eden etkenler alanda yapılan incelemeler ve görüşmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

"Özbekistan'da Türk Medyası ve Diziler" serlevhalı beşinci bölümde TRT Taşkent Temsilciğinin icra ettiği programlar kurum görevlileri ile yapılan mülakatlar mucibince izah edilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde, Özbekistan'da yayımlanan Türk dizileri ve bu yapımların Türk kültürünün tanıtılmasında oynamış oldukları rollere değinilmiştir.

Altıncı ve son bölümde "Sonuç" başlığı altında çalışmanın birinci bölümünde ortaya atılan sorular ve hipotezlerin sınanması ile elde edilen neticeler, konu bütünlüğü çerçevesinde tekrar ele alınarak Ankara'nın Taşkent'e karşı izlemiş olduğu yumuşak güç politikasının ikili ilişkilerde oynamış olduğu rol tartışılmıştır.

1.2. Yazın

Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkileri ele alan eserler incelendiğinde, matbuatta genellikle iki ülke arasındaki münasebetlerin ekonomik ve siyasi açılardan masaya yatırıldığı göze çarpmaktadır. Özellikle iki ülkenin ortak tarihi değerleri paylaşması, benzer gelenek ve göreneklere sahip olması yumuşak güç unsurlarından olan kültürün önemine işaret etmektedir. Ancak kültür kavramı dikkate alınarak yapılan çalışmalarda iki ülke arasındaki ilişkiler tafsilatlı şekilde incelenmemiştir. Konu hakkındaki matbuat tetkik edilirken ilk olarak doktora ve yüksek lisans tezleri ele alınmıştır. Daha sonra bu konu üzerine yazılan makaleler incelenmiştir. Bu minvalde gözden geçirilen tezler ve makaleler zaman-dizinsel bir noktainazardan okuyucuya aktarılmıştır. Mevcut matbuatta Türkiye ve Özbekistan arasındaki kültürel ilişkiler hakkında yapılan önemli çalışmalar aşağıdaki şekilde değerlendirmeye tabi tutulabilir:

Bekmuratov Holmat İsmailoviç "Özbekistan'ın Türkiye ile Ekonomik ve Kültürel İşbirliği (1991-2000)"[8] başlıklı doktora tezinde, Taşkent ve Ankara arasındaki ilişkileri eğitim, bilim, sağlık, sanat ve edebiyat alanlarında yapılan iş birlikleri bağlamında değerlendirmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında Türkiye'ye eğitim amacı ile gelen Özbek akademisyenlere ve öğrencilere değinilmiştir. Söz gelimi, tarih ve coğrafya ana bilim dalında görevli toplam 17 Özbek öğretim üyesi Milli Eğitim Bakanlığının girişimleriyle Eylül 1993'te İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi gibi eğitim kurumlarına gelerek kuramsal ve uygulamalı eğitim almışlardır. Diğer yandan çalışmada, lisans eğitimi yapmak üzere Türkiye'ye gelen Özbek öğrencilere hangi olanakların sağlandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda öğrencilere sağlanan imkânlar arasında; ücretsiz konaklama, toplu taşıma araçlarını ücretsiz kullanma, sağlık hizmetlerinden faydalanma, eğitim ve malzeme desteği gibi hususlar öne çıkmaktadır. Yazar, eğitim alanındaki ilişkileri detaylı bir şekilde çözümlemiştir. Özbekçe kaleme alınan bu çalışma, söz konusu dönemi eğitim noktainazarından enikonu aydınlatmıştır.

[8] Bekmuratov Holmat İsmailoviç, O'zbekistonning Turkiya Bilan Iqtisodiy va Madaniy Xamkorligi (1991-2000), Tirmiz Devlet Üniversitesi, Tarih Fakültesi, Özbekistan Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Taşkent 2001.

Hüseyin Sert tarafından kaleme alınan "The Idea of a Turkish World From the Adriatic to the Wall of China: Relations between Turkey and Turkic Republics During the 1990s"[9] başlıklı yüksek lisans tezinde ulusal kimlik algısı ile dış politika yapım süreçleri arasındaki ilişki, Türkiye'nin Orta Asya politikası bağlamında incelenmiştir. Bu minvalde yazar, Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetlerine yönelik politikasında umduğunu bulamadığını ve özellikle Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı döneminde izlenen stratejik derinlik politikasının karşılıksız kaldığının altını çizmiştir. Yazar, Muhammed Salih krizinin Türk-Özbek ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'de öğrenim gören Özbek öğrencilerin de bu krizden derinden sarsıldıklarını vurgulayan yazar, Türk-Özbek ilişkilerini temelde siyasi bağlamda çözümlemeye tâbi tutmuştur.

Ayşe Ece Kanlı "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri"[10] başlığı ile okuyucuyla buluşturduğu yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal açılardan ele almıştır. Kültürel ve sosyal ilişkiler kapsamında bilhassa kültür boyutuna işaret edilerek bu çerçevede gerçekleştirilen faaliyetlere yer verilmiştir: TRT Avrasya'nın yayın hayatına başlamasının, TİKA'nın öneminin ve Türkiye'nin Orta Asyalı öğrencilere tahsis etmiş olduğu bursların dile getirildiği çalışmada, ne yazık ki ele alınan konular derinlemesine bir incelemeye tabi tutulmamıştır.

Seçkin Köstem "Transnationalism and the State: Turkish Foreign Policy Towards the Turkic World"[11] başlığı ile kaleme aldığı eserinde, Türk dünyası fikrinin Ankara'nın Türk devlet ve topluluklarına yönelik dış politikasını nasıl etkilediğini açıklamıştır. Yazar söz konusu eserde Türk dünyası fikrini ulus-ötesi bir kavram olarak niteleyerek, hükûmet dışı kuruluşların bu yaklaşımı olumlu yönde etkilediğini vurgulamıştır. Nitekim Köstem, Türk dış politikasında yumuşak güç aktörü olarak

[9] Hüseyin Sert, The Idea of a Turkish World From the Adriatic to the Wall of China: Relations Between Turkey and Turkic Republics During the 1990s, Boğaziçi University, Ataturk Institute for Modern Turkish History, Master of Arts in History, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

[10] Ayşe Ece Kanlı, SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

[11] Seçkin Köstem, Transnationalism and The State: Turkish Foreign Policy Towards The Turkic World, Bilkent University, The Instıtute of Economics and Social Science, Department of International Relations, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

TİKA'yı işaret etmiş ve anılan kurumun zaman içerisindeki değişim ve dönüşümüne vurgu yapmıştır.

Fahriye Keskin tarafından yazılan "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikası'nda Entegrasyon Sürecinde Orta Asya ve Özbekistan"[12] başlıklı çalışmada, neo-liberal kuram bağlamında Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında oluşturulmak istenen bölgesel bir bütünleşmenin mümkün olup olmadığı incelenmiştir. Yazar, tezin üçüncü bölümünün, ikinci kısmında "Türkiye Özbekistan İlişkilerine Genel Bakış" başlığı altında ikili ilişkileri siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel açılardan ele almıştır. Keskin, "Türkiye ile Özbekistan Arasındaki Kültürel İlişkiler" alt başlığında; Süleyman Demirel'in 1992 yılında Özbekistan'a yapmış olduğu ziyarette Taşkent Radyosu'nun Türkçe yayınlara başladığına değinmiştir. Bununla birlikte, 2.000 Özbek öğrenciye burs tahsis edildiği, Avrasya televizyon kanalının açıldığı ve Taşkent tarafından Latin alfabesinin kabul edildiği belirtilmiştir.

Fatma Tombak "Türkiye'nin 1990-2000 Yıllarında Türk Cumhuriyetleri ile Kültürel, Siyasi ve Ekonomik İlişkileri"[13] başlığı ile kaleme aldığı doktora tezinin ikinci bölümünde Türkiye'nin Özbekistan ile ticari ilişkilerini ihracat ve ithalat verileri temelinde inceleyerek hangi ürünlerin bu kapsama girdiğini açıklamıştır. İlaveten, TİKA'nın faaliyetleri ve amaçları dile getirilerek bu kurumun Özbekistan'a yönelik yaptığı yardımlara ve projelere yarım sayfayı aşmayacak şekilde değinilmiştir. Kültürel ilişkiler alt başlığında ise eğitim sektöründe gerçekleştirilen faaliyetler teknik olarak incelenmiş ve bu bağlamda imzalanan anlaşmalara yer verilmiştir. Diğer taraftan, iki ülke arasındaki kardeş okul projesi, büyük öğrenci projesi, Latin alfabesi konusunda iş birliği, kültür ve turizm alanında imzalanan anlaşmalar ele alınmıştır. Ayrıca Özbekistan ile dini alanda gerçekleştirilen iş birliği ve Türksoy'un bölgede tertiplediği etkinlikler açıklanmıştır. Son olarak kültürel ilişkiler kapsamında, TRT Avrasya'nın yayın hayatına başladığı vurgulanarak Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Vakfı (TÜDEV)'in kuruluş amaçları ve hedefleri

[12] Fahriye Keskin, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasında Entegrasyon Sürecinde Orta Asya ve Özbekistan, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013.

[13] Fatma Tombak, Türkiye'nin 1990-2000 Yıllarında Türk Cumhuriyetleriyle ile Kültürel, Siyasi ve Ekonomik İlişkileri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 2013.

belirtilmiştir. Çalışmaya genel olarak bakıldığında iki ülke arasında imzalanan anlaşmalar teknik açıdan betimlenmiş ancak, bu anlaşmaların kültür alanındaki yansımalarına enikonu değinilmemiştir.

İlteriş Yıldırım tarafından "Türkiye'nin Türk Dünyası Politikaları: Bağımsız Türk Cumhuriyetleriyle İlişkiler"[14] başlığı ile yayımlanan doktora tezinde, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile mevcut ilişkilerine 1991-2015 döneminde imzalanan anlaşmalar çerçevesinde siyasi, ekonomik ve kültürel açılardan yer verilmiştir. Bu bağlamda, tezin ikinci bölümünün kültürel etkileşim alt başlığında 1998 yılında imzalanan; kültürel varlıkların kaçakçılığının önlenmesi ve iadesinin sağlanmasına dair karşılıklı yardım anlaşması ile turizm ilişkileri kapsamında imzalanan akitler belirtilmiştir. Dolayısıyla yazar, Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkileri imzalanan anlaşmalar çerçevesinde masaya yatırarak Türkiye'nin Türk dünyasına yönelik politikalar geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Büşra Ulukuş tarafından kaleme alınan "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Türk Dünyası Çalışmaları (1991-2002)"[15] başlıklı çalışmada, toplam altı ülke tetkik edilmiştir. Bu tezde incelenen: Kazakistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi ülkelerin Türkiye ile olan ilişkileri siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve askerî açılardan ele alınmıştır. Özbekistan bağlamında değinilen siyasi konular; resmi ziyaretler, imzalanan ikili anlaşmalar, Eximbank kredileri ve yapılan yatırımlar şeklindeyken, askerî alanda ise hibe yardımları, ortak tatbikatlar, terörle mücadele konusunda iş birliği konuları incelenmiştir. Kültürel ve sosyal bağlamda; eğitim, ulaşım ve sağlık alanında imzalanan anlaşmalar, Özbek öğrencilere verilen burslar, Latin alfabesine geçiş, iki ülke arasında 1992 yılında imzalanan Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması ve TİKA'nın bölgede icra ettiği faaliyetler değerlendirilmiştir. Özellikle kültürel ve sosyal ilişkiler bağlamında incelenen konular tafsilatlı bir şekilde ele alınmamıştır.

---

[14] İlteriş Yıldırım, Türkiye'nin Türk Dünyası Politikaları: Bağımsız Türk Cumhuriyetleriyle İlişkiler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015.

[15] Büşra Ulukuş, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Türk Dünyası Çalışmaları (1991-2002), Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2020.

Fahri Türk tarafından "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri''[16] başlığı ile yayımlanan makalede, Türk dünyası[17] ile Türkiye arasındaki ilişkilerin turizm boyutu masaya yatırılmıştır. Bu minvalde, Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleri ile olan turizm ilişkilerinin zayıf olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin söz konusu ülkelerle turizm alanındaki ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini vurgulayan yazar, Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumundan elde ettiği nicel veriler çerçevesinde okuyucuya karşılaştırılmalı bir bakış açısı sunmuştur. Turizmin gelişmesinin önündeki engellerden bahseden yazar, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarının nasıl olması gerektiği hususunda çıkarımda bulunmuştur. Bu bağlamda yazar, Türkiye'den Orta Asya'ya turlar düzenleyen firmaların çevrim içi sayfalarını incelemiş ve tur şirketlerinde görevli kişilerle bir dizi mülakatlar gerçekleştirmiştir. Yazarın çalışmada vurguladığı önemli diğer bir husus ise inanç turizmi konusu olmuştur. Özellikle Orta Asya'nın kutsal mekânlara ev sahipliği yapması inanç turizmi bağlamında geliştirilmesi gereken bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yazar, Orta Asya ülkelerinin turizm açısından önemli bölgelerinin TRT Avaz kanalında tanıtılması gerektiğini belirtmektedir ki 2022 yılı itibariyle TRT Avaz'ın Orta Asya ülkelerinin tanıtımına yönelik çekmiş olduğu belgeseller yazarın görüşlerini destekler mahiyettedir.

Erol Evcin tarafından kaleme alınan "Özbekistan'da Türkiye'nin Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme"[18] başlıklı çalışmada ise, Ankara ve Taşken arasındaki ilişkiler iki ülke arasında imzalanan turizm anlaşmaları, resmi ziyaretler ve protokollerden hareketle açıklanmıştır. Bu minvalde, Özbekistan'da Türkiye'nin tanıtımına yönelik düzenlenen fuarlar, Özbekleri Türkiye'ye gelmeye iten etkenler, Özbekistan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı, Özbekistan'da Türkiye hakkında yapılan reklamlar ve afişler incelenmiştir. Sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında; Türk yemeklerinin tanıtılması, Taşkent'te Türk

[16] Fahri Türk, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Yıl 2015, s. 97-105.

[17] Yazar burada bu kavramla Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri olan Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'ı niteleyerek Türk dünyası kavramını dar anlamda kullanmıştır.

[18] Erol Evcin, Özbekistan'da Türkiye'nin Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, Yıl 2018, s. 113-142.

filmleri haftasının düzenlenmesi, Türk-Özbek dostluk günleri, makalede ön plana çıkan diğer hususlardır.

Eşref Yalınkılıç tarafından "Uzbekistan as a Gateway for Turkey's Return to Central Asia"[19] başlığı ile yayımlanan makalede ise, 1990'lı yıllarda Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlar irdelenmiştir. Yazar, Özbekistan'ı, Türkiye'nin Orta Asya'ya açılan "giriş kapısı" olarak tanımlamış ve bu ülkenin anılan coğrafyada siyasi, ekonomik ve güvenlik anlamında önemli bir aktör olduğunun altını çizmiştir. Bunun haricinde, Şevket Mirziyoyev dönemiyle birlikte Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkilerin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda ivme kazandığını belirten yazar, söz konusu alanların Türkiye'nin yumuşak güç unsurları tarafından desteklendiğini belirtmiştir.

Hayati Aktaş tarafından "Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri"[20] başlığı ile yayımlanan makalede, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yönelik kültürel diplomasi faaliyetleri genel bir noktainazardan ele alınmıştır. TİKA, YTB, Yunus Emre Enstitüsü ve Maarif Vakfı gibi kurumların faaliyetlerine değinen yazar, Türkiye'nin hangi kurumlar aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetleri yürüttüğünü ve bu faaliyetlerin ikili ilişkilere getirmiş olduğu dinamikleri tartışmıştır.

Emin Güleç tarafından kaleme alınan "Dış Politikada Yumuşak Güç Unsuru Olarak Turizm: Özbekistan Örneği"[21] başlıklı makalede, Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler turizm açısından değerlendirilerek turizmin ikili ilişkilere yansımaları ortaya konmuştur. Yazar, Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi ilişkilerin 2005-2016 döneminde büyük ölçüde koptuğunu ancak olumsuz bu havadan turizmin etkilenmediğini savunmuştur. Söz konusu yıllar arasında Özbekistan'dan Türkiye'ye yapılan turistik seyahatler devam etmiştir. Yazar ileri sürmüş olduğu görüşlerini, Kültür ve Turizm Bakanlığından elde ettiği istatistiki verilerle desteklemiştir. Bununla birlikte, siyasi münasebetlerde bazı sorunlar yaşandığını belirten yazar, iki ülke

[19] Eşref Yalınkılıç, Uzbekistan as a Gateway for Turkey's Return to Central Asia, Insight Turkey, Cilt 20, Sayı 4, Yıl 2018, s. 27-44.
[20] Hayati Aktaş, Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri, Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, Cilt 11, Sayı 41, Yıl 2019, s. 608-615.
[21] Emin Güleç, Dış Politikada Yumuşak Güç Unsuru Olarak Turizm: Özbekistan Örneği, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Yıl 2020, s. 287-305.

arasındaki ortak tarihi ve kültürel bağların bu anlaşmazlıkların önüne geçtiğini ve turizmin bir yumuşak güç unsuru olarak önem kazandığını vurgulamıştır.

Azamat Sharipov tarafından yazılan "The Role of Turkish Soft Power Diplomacy in the Current Development of Central Asia"[22] başlıklı çalışmada, Türkiye'nin Orta Asya bölgesine yönelik yumuşak güç politikaları diğer devletler ile mukayese edilmiştir. Aynı zamanda, bölge ülkelerinin Ankara'ya yönelik yaklaşımında "güvenilir ortak"[23] algısının Türkiye'nin yumuşak güç politikalarında önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin Orta Asya bölgesini hammadde ve enerji kaynağı olarak gördüğünü belirten yazar, Ankara'nın Avrupa Birliğine üyelik sürecinin askıya alınması sonucunda ilgisini Avrasya'ya yönelttiğini vurgulamıştır. Bunun haricinde, Orta Asya'dan eğitim amacıyla Türkiye'ye gelen öğrencilerin radikal dini akımlara kapıldıklarını ve Türkiye'de okuyan gençlere Turancı fikirlerin aşılandığını belirten yazar, Orta Asya hükûmetlerine bu sorunlarla başa çıkma stratejileri salık vermiştir. Eğitimlerini Türkiye'de sürdüren Orta Asyalı öğrencilere Turancı fikirlerin zerk edildiğini iddia eden yazar, herhangi bir bilimsel dayanağa sahip değildir. Diğer taraftan bu makalenin müellifi, iki ülke arasında imzalanan tek taraflı anlaşmaların ikili ilişkileri geliştirdiğini ve bu durumun Ankara'nın yumuşak gücünü gelecek yıllarda net bir şekilde destekleyeceğini belirtmiştir. Yazar tarafından aynı yıl içerisinde yayımlanan diğer bir makale ise "Türkiye'nin Özbekistan ile İlişkilerinde Yumuşak Güç Diplomasisi"[24] başlıklı çalışmadır. Bu makalede, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikalarını hayata geçirirken TİKA, YTB ve TRT gibi aktörlerden yararlandığını vurgulayan yazar, bu kurumların etkisinden bahsetmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki yazar bahsi geçen kurumların faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde masaya yatırmamıştır.

Babür Imamov Hocanazaroviç tarafından "Relations Between Uzbekistan and Turkey in Various Fields of Culture and Art"[25] başlığı ile yayımlanan makalede,

[22] Azamat Sharipov, The Role of Turkish Soft Power Diplomacy in The Current Development of Central Asia, PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, Cilt 17, Sayı 7, Yıl 2020, s. 7684-7697.
[23] Türkiye, söz konusu coğrafyada yayılmacı bir politika izlemediği için bölge ülkeleri açısından doğal ve güvenilir bir ortaktır.
[24] Azamat Sharipov, Turkiyaning O'zbekiston Bilan Munosabatlarida Soft-Power Diplomatiyasi, Scientific progress, Cilt 2, Sayı 6, Yıl 2020, s. 458-464.
[25] Babür Imamov Hocanazaroviç, Relations Between Uzbekistan and Turkey In Various Fields Of Culture And Art, Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural And Social Sciences, Cilt 1, Sayı 4, Yıl 2021, s. 483-492.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki tarihsel, dilsel ve kültürel yakınlığın ikili ilişkilerdeki önemi vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Mirziyoyev dönemiyle beraber ikili ilişkilerde yeni bir sayfa açıldığı belirtilmiştir. Özbekistan Kültür Bakanı Bakhtiyar Sayfullaev ve TİKA'yı temsilen Ali İhsan Çağlar arasında 2017 yılında bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2018 yılında Özbekistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyarette kültür, eğitim, sanat ve ekonomi alanlarında bir dizi anlaşma imzalanmıştır. Bu ziyaretin ikili ilişkileri geliştirmede önemli bir adım olduğu belirtilmiştir. Mirziyoyev'in, Âli Mecliste (Özbekistan Parlamentosu) yaptığı konuşmada Türklerin Özbekistan'ı ve Özbekleri kardeş olarak gördüğünü belirten yazar, ayrıca İbn-i Sina, İmam el-Buhari, Bahâeddin Nakşibendi ve Ebu Reyhan el-Biruni gibi isimlerin ikili ilişkilerde kültürel, dinsel ve bilimsel anlamda önemli rol oynadıklarını vurgulamıştır.

Bu çalışmalar haricinde konuyla alâkalı tarih ve sosyoloji disiplinlerinde neşredilen eserler de incelenmiştir. Ancak burada belirtilen çalışmalar bu tezin konusuyla az veya çok ilişkilidir. Dolayısıyla söz konusu çalışmayla bir şekilde ilişkili olmayan eserler yazın kısmına dâhil edilmemiştir. Nitekim ele alınan tezler ve makaleler değerlendirildiğinde Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkilerin ağırlıklı olarak ekonomik ve siyasi açılardan çözümlemeye tâbi tutulduğu görülmektedir. İkili ilişkileri kültürel açıdan çözümleyen çalışmalar mevcuttur, ancak mezkûr çalışmaların muhteviyatı incelendiğinde kültürel ilişkilerin sınırlı bir şekilde tetkik edildikleri dikkatlerden kaçmamaktadır. Dolayısıyla elinizde tutmuş olduğunuz bu eser yukarıda incelenen çalışmalar çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu araştırmanın Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkileri yumuşak gücün "kültür" boyutunu dikkate alınarak sistematik ve ayrıntılı bir şekilde çözümlediği söylenebilir.

1.3. Yöntem

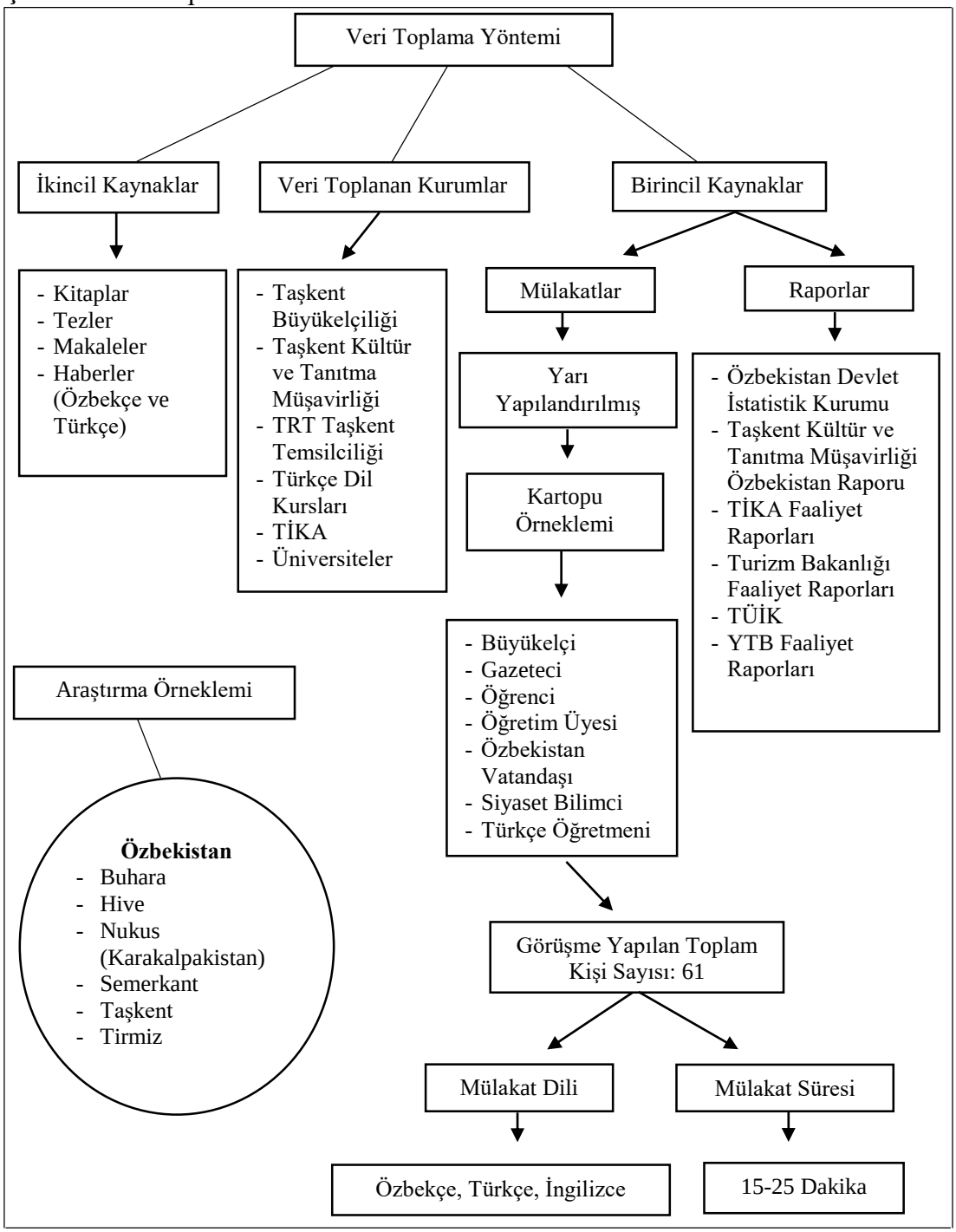
Bu konu hakkında yazılmış kitaplar, tezler, makaleler ile Özbek ve Türk basınında neşredilen haberler ikincil kaynaklar olarak hizmet görmüştür. TİKA, YTB ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurumların yayımlamış oldukları raporlar ve bültenlerden birincil kaynak olarak yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan tezlerin çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinde kaleme alınmış olmalarına rağmen, çalışmanın "yazın" kısmını derinleştirmek adına Özbekistan'daki üniversitelerde yayımlanan tezler ve makaleler de tetkik edilmiştir. Bu doğrultuda, Ali

Şir Nevai Özbekistan Milli Kütüphanesi, Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi Kütüphanesi, Semerkant Devlet Üniversitesi İlmi Kütüphanesi ve Semerkant Vilayet Kütüphanesi[26] gibi kurumlarda yer alan çalışmalar incelenmiştir. Ancak yapılan bu incelemelerde Özbekistan ve Türkiye arasındaki siyasi münasebetlerin 1990'lı ve 2000'li yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlemesinden mütevellit iki ülke ilişkileri hakkında kaleme alınan tez sayısı yok denecek kadar az sayıdadır. Yazar tarafından kütüphanelerdeki görevlilerle yapılan görüşmelerde bu durumun temel nedeninin Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkilerde 1990'lı ve 2000'li yıllarda hâkim olan olumsuz siyasi havanın eğitim alanına yansımasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında veri toplanan kurumlar ağırlıklı olarak Özbekistan'da Türkçe öğretimi yapan üniversitelerden müteşekkil olsalar da Türkçe dil kursları, TİKA, TRT Taşkent Temsilciliği, Taşkent Büyükelçiliği, Taşkent Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Taşkent Eğitim Müşavirliği gibi kurum ve kuruluşların yetkilileriyle yüz yüze görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Anılan bu kurumlardaki Türkçe öğretmenleri, öğretim üyeleri ve öğrenciler ile yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurularak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kurumların dışında Özbek siyaset bilimci ve gazetecilerle de görüşülmüştür. Katılımcılara sorulan sorular önceden hazırlanmasına rağmen görüşmenin gidişatına göre yeni sorular eklenmiştir. Diğer bir ifadeyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler mülakatın seyrine göre 15-25 dakika arasında seyretmiştir. Mülakat dili ise katılımcıların özelliklerine göre Özbekçe, Türkçe ve İngilizce olarak gerçekleşmiştir. Yazar, bu çalışmaya veri temin etmek maksadıyla toplam 61 kişiyle görüşmüştür.

[26] Bu kuruluş, Aleksandır Puşkin Kütüphanesi olarak da bilinmektedir.

Şekil 1: Veri Toplama Yöntemi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yazarın en çok zorlandığı husus ise görüşme yapılacak kişilerin randevu saatine riayet etmemeleri veya görüşmeye gelmemeleri olmuştur. Bunun dışında, çeşitli kurumlardan bilgi toplanırken kartopu örnekleminden yararlanılmıştır. Kartopu örneklemi sosyal bilimlerde ve özellikle nitel araştırmalarda sıkça müracaat edilen bir

yöntemdir. Bu bağlamda, Türkçe öğretiminin hangi kurumlarda yapıldığına dair istatistiki veri bulunmadığından dolayı yazar, araştırma örneklemine uygun olan kişilerle görüşmüş ve söz konusu kişilerden aynı ölçüte uyan farklı kişiler hakkında bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla üniversitelerde ve özel eğitim kurumlarında görevli kişilerle yapılan görüşmeler ve yönlendirmeler sonucunda bazı malumatlar elde edilmiştir. Özbekistan Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen veriler ise çalışmanın müellifi tarafından ilgili kuruluşa dilekçe yazılarak veya doğrudan kurumlara gidilerek temin edilmiştir.

Çalışmada elde edilen veriler değerlendirilirken nitel ve nicel içerik çözümlemesinden yararlanılmıştır. Özbek ve Türk basınında yer alan haberler karşılaştırmalı bir zaviyeden masaya yatırılmıştır. Karşılaştırmalı yöntemin tercih edilmesinin nedeni ise, konuyu her iki toplumun gözünden değerlendirerek okuyucuya kapsamlı bir bakış açısı sunmak ve Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının basın üzerindeki yansımalarını açıklamaktır.

Araştırma metodu olarak alan çalışması tercih edilmiştir. Bu minvalde, araştırma örneklemini ağırlıklı olarak Taşkent ve Semerkant şehirleri oluşturmuş olsa da Hive, Nukus, Tirmiz, ve Buhara bölgelerinde de araştırmalar, gözlemler ve mülakatlar yapılmıştır. Taşkent ve Semerkant şehirlerinin seçilmesinin temel nedeni ise Türkiye'nin bölgeye yönelik "dilsel ve kültürel" politikalarının buralarda daha net bir şekilde gözlemlenebilir olmasından kaynaklanmıştır.

Çalışmanın yazarı, tez için veri toplamak amacıyla 6 Nisan 2022-15 Mart 2023 tarihleri arasında Semerkant Devlet Üniversitesi bünyesinde misafir araştırmacı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Söz konusu süre zarfında Özbekistan'da yaşayan yazar, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarını yakından gözlemlemiş ve ilk elden bilgiler toplamaya gayret etmiştir.

Yazar, tez çalışmasında kullanmak üzere 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanununa istinaden Yunus Emre Enstitüsü[27] ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar

[27] Yunus Emre Enstitüsünün Özbekistan'da gerçekleştirdiği çevrim içi Türkçe kurslarına katılan öğrencilerin "dil yeterlik seviyeleri ve yıllara göre dağılımı", bunun yanında "Türkçe dil sertifikası alan öğrencilerin dereceleri ile sayısal verileri" talep edilmiştir. Kurumun cevabı ise "Enstitümüzde Türkçe öğrenen kursiyerlere veya TYS'ye giren adaylara ait bilgiler ve veriler gizlilikle korunmaktadır. Bu veriler üçüncü şahıs ve kurumlarla paylaşılamayacağından talebiniz uygun görülmemiştir" şeklinde kayıtlara geçmiştir.

Başkanlığı[28] gibi kurumlara dilekçe yazarak veri talebinde bulunmuştur. Ancak olumlu yanıt alamamıştır.

1.4. Kavramlar

Çalışmanın bu kısmında konuyla alâkalı kavramlara anlamsal olarak açıklık getirilmiştir. Kavramların tanımlanması önemlidir çünkü, bir kelimeden herkesin aynı anlamı çıkarmasına olanak tanıyan ve anlam karmaşasını ortadan kaldıran şey tanımlardır. Aynı zamanda kavramsallaştırma, hipotezlerde geçen anahtar kelimelerin net bir şekilde tarifini öngörmektedir. Burada sırasıyla; "kültür, dış politika ve güç" kavramları izah edilmiştir. Bu kavramlar açıklandıktan sonra, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan yumuşak güç, kültür ile ilişkilendirilerek ortaya konulmaktadır.

Kültür hakkında çeşitli tanımlar yapılmış olmasına rağmen, söz konusu kavramın üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise kültür kavramının çok geniş kapsamlı olması ve anlamının kullanıldığı bağlama göre değişkenlik göstermesidir.[29] Türk Dil Kurumu kültür kavramını "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin"[30] şeklinde tanımlamıştır. Öte yandan, Kültür ve Turizm Bakanlığı ise kültür kavramını "Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran şey dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerler bütünüdür"[31] şeklinde belirtmiştir.

Bu çalışma kapsamında ise kültür kavramı dış politika ve yumuşak güç ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Kültür kavramı günümüzde, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kendisine yumuşak güç uygulamaları zemininde yer bulmuştur. Dış

---

[28] Bu kurumdan ise: Türkiye Bursları kapsamında toplam kaç öğrenciye burs sağlandığı bilgisi talep edilmiştir ancak olumsuz yanıt alınmıştır. Müellif, tekrar bir dilekçe yazarak taleplerini iletmiş fakat söz konusu dilekçeye olumlu veya olumsuz hiçbir şekilde cevap alamamıştır.

[29] Bengül Çetintaş, Kültür Kavramının Kapsamı, Anlam ve Tanımları, Electronic Turkish Studies, Cilt 11, Sayı 18, Yıl 2016, s. 232.

[30] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Kültür, https://sozluk.gov.tr/, (17.03.2022).

[31] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür, https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html, (17.03.2022).

politika alanında kültür kavramı yumuşak güç ile ilişkilendirilmektedir. Söz gelimi, bir ülkenin sahip olduğu kültürel değerler diğer devletleri cezbetmek ve etkilemek için kullanılmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dünyaya ihraç ettiği diziler ve filmler aracılığıyla kamuoyunda ve uluslararası alanda kendi imajını pekiştirmektedir. Dolayısıyla, bir bakıma ihraç edilen filmler ve diziler vasıtasıyla Amerikan kültürü tüm dünyaya yayılmaktadır.[32] Öte yandan, Türkiye'nin Özbekistan ile olan dilsel, kültürel ve tarihi yakınlığı Ankara'nın bölgeye yönelik politikalarının şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Fahri Türk'e göre, "bir ülke uzun vadeli kültür dış politikasının sonucu olarak yumuşak güç elde etmektedir."[33] Türk'ün çıkarımından hareketle, Ankara ve Taşkent arasındaki kültürel ilişkilerin çok boyutlu olduğu ve her iki ülkenin bu alandaki bağları daha ileriye taşıyabilecek olanaklar taşıdığı söylenebilir.

Tıpkı kültür kavramında olduğu gibi dış politika kavramı da çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu dış politika kavramını "Bir devletin sınırları ötesindeki devletlere uyguladığı siyaset"[34] şeklinde ortaya koymuştur. Diğer taraftan Joseph Brankel ise dış politikayı "Bir devlet ile diğer devletler arasındaki kayda değer ölçüde ilişkiler içeren kararlar ve eylemler demeti"[35] olarak tanımlamıştır. Ömer Kürkçüoğlu, dış politikayı "Bir devletin başka bir devlete veya devletler ya da daha geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği politikalar"[36] olarak tarif ederken, Faruk Sönmezoğlu ise mezkûr kavramı: "Dış politika deyimi, bir devletin dışa ilişkin siyasi, ekonomik, hukuki vb. tüm tutumlarını kapsamak ile beraber daha çok siyasi ilişkiler ve diplomasi anlamında kullanılmaktadır,"[37] şeklinde açıklamıştır. Diğer yandan, dış politika kavramının uluslararası ilişkiler alanında önem kazanması ise ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde mümkün olmuştur.[38] Özellikle söz konusu savaşın getirmiş olduğu büyük yıkım ve tahribat uluslararası sistemi derinden

[32] Joseph Samuel Nye, Public Diplomacy and Soft Power, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Cilt 616, Sayı 1, Yıl 2008, s. 95-96.
[33] Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014, s. 21.
[34] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Dış Politika, https://sozluk.gov.tr/, (17.03.2022).
[35] Joseph Frankel, The Making Of Foreign Policy, Oxford University Press, London 1963, s. 231.
[36] Ömer Kürkçüoğlu, Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 35, Sayı 1, Yıl 1980, s. 312.
[37] Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, DER Yayınları, 4. Basım, İstanbul 2010, s. 222-223.
[38] Kürkçüoğlu, Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü, s. 309.

etkilemiştir. Uluslararası sistem yapısal anlamda dönüşüme uğrarken, bu dönüşüme paralel olarak dış politika alanı da uluslararası ilişkilerde önem kazanmıştır. Bilhassa I. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkiler alanına idealizm anlayışının hâkim olmasıyla birlikte devletler dış politikalarına daha çok önem atfetmeye başlamışlardır. Daha önceleri imparatorluklar döneminde dış politika, hükümdarların ve birkaç yetkili ismin tekelinde şekillenirken[39] özellikle imparatorlukların dağılmasından sonra bu sürece birçok aktör katılmıştır. Bu minvalde, günümüz ulus devletlerinde dış politika alanı yalnızca belli bir zümrenin ilgilendiği bir alan olmaktan çıkmıştır.

Güç, çeşitli anlamlara gelebilen muğlak bir kavramdır. Söz konusu kavramı açıklamak amacıyla çeşitli tanımlar yapılmıştır. Sözlük anlamıyla güç, "Fizik, düşünce ve ahlâk yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği"[40] olarak tanımlanmıştır. Uluslararası ilişkiler açısından güç kavramının üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise güç kaynağının etkinliğinin bağlama göre değişkenlik göstermesidir. Haluk Özdemir, güç kavramının tanımlanmasındaki zorluğu aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir: "Uluslararası ilişkilerde en açıklayıcı temel kavram olduğuna inanılan gücün anlamı çok net değildir. Oyunun kurallarına, ortama, aktörlere ve sorunsal bağlamlara göre değişken niteliğiyle gücün tüm zaman, mekân ve konular için geçerli evrensel bir tanımı yapılmamıştır."[41] Joseph Samuel Nye ise bu kavramı "Güç hava durumu gibidir; hakkında herkesin konuştuğu fakat çok az kişinin işleyiş mantığını idrak ettiği bir kavramdır,"[42] ifadesiyle anlamlandırmıştır. Bu bağlamda, özellikle uluslararası ilişkiler kuramlarında ve uluslararası politika analizlerinde sıkça kullanılan en temel açıklayıcı kavramlardan birisi güçtür.[43] Yukarıdaki güç tanımları dikkate alındığında, gücün göreceli bir kavram olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Diğer taraftan klasik gerçekçiliğin en önemli temsilcisi olan Hans J. Morgenthau'a göre tıpkı devletler de insanlar gibi çıkarları peşinde koşmakta ve çıkarlarını hayata geçirmek için güce ihtiyaç duymaktadırlar.[44]

---

[39] Ahmet Haluk Ülman, Türk Dış Politikasına Yön Veren Etmenler (1923-1968), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 23, Sayı 03, Yıl 1968, s. 242.
[40] Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 994.
[41] Haluk Özdemir, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 63, Sayı 3, Yıl 2008, s. 113.
[42] Joseph Samuel Nye, Yumuşak Güç (Çev: Reyhan İnan Aydın), BB101 Yayınları, Ankara 2017, s. 19.
[43] Özdemir, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, s. 114.
[44] Sönmezoğlu, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, s. 300-301.

Bu güç amilleri ise bir ülkenin sahip olduğu askerî ve ekonomik kaynakları olarak hesaplanmaktadır ki Morgenthau daha çok sert güç unsurlarına atıf yapmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu askerî ve ekonomik kaynaklar uluslararası ilişkiler yazınında sert güç unsurları olarak değerlendirilmektedir.

Soğuk Savaş'ın 1947 yılında başlamasıyla birlikte gerçekçilik akımı uluslararası ilişkilerde hâkim paradigma olmuştur. Bu minvalde, gerçekçilik ilkesi uluslararası ilişkiler alanında güç ile özdeşleştirilmiştir. Soğuk Savaş döneminde gerçekçi akımın önem kazanmasının diğer bir nedeni ise uluslararası sistemin yapısıyla alâkalıdır. Söz konusu dönemde dünya iki süper gücün (ABD ve SSCB) liderliğinde; Doğu ve Batı blokları olarak iki kutba ayrılmıştır. Gerçekçi anlayışa göre bir devletin uluslararası alanda kendi varlığını sürdürebilmesi için sürekli olarak askerî ve ekonomik gücünü artırması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle askerî güce sert güç de denilmektedir. Bununla birlikte, yumuşak gücün uluslararası ilişkilerde önem kazanması ise ancak Soğuk Savaş sonrası döneme denk gelmektedir. Yumuşak güç, bir ülkenin sahip olduğu ideoloji, kültürel değerler ve dış politika tercihleriyle şekillenmektedir. Kısacası, yumuşak güç bir ülkenin sert güç unsurlarına başvurmadan karşı taraftan istediklerini elde etmesi şeklinde özetlenmektedir. Bu çalışma kapsamında ise güç kavramı Fahri Türk tarafından "Türk Kültür Dış Politikası"[45] başlığı ile kaleme alınan eserdeki bakış açısına dayanılarak ortaya konmuştur. Türk, güç kavramını "yumuşak güç bağlamında kültür" ile ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla yumuşak gücün içeriğine bu kısımda tafsilatlı bir şekilde değinilmemiştir. Bu bölümde gücün nasıl anlamlandırıldığına açıklık getirilmiştir. Yumuşak güç kavramının muhtevasına kuramsal çerçeve başlığı altında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

2. Kuramsal Çerçeve

Kuram, bilimsel bir çalışmanın en önemli yapı taşlarından birisidir. Bu çalışmanın kuramsal boyutunu "yumuşak güç" teşkil etmektedir. Çalışmanın bu kısmında yumuşak güç başlığı altında güç, sert güç ve yumuşak güç arasındaki ayrım uluslararası ilişkiler disiplini noktainazarından açıklanmıştır. Her ne kadar, bu üç kavram (güç, sert güç ve yumuşak güç) yakın ilişki içerisinde olsa da ilkin güç ve sert güç tanımlanmaktadır. Çünkü bu yapılmadan yumuşak gücün içeriği okuyucuya pek

[45] Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014.

bir anlam ifade etmemektedir. Alt başlıklarda ise yumuşak gücün "kaynakları, araçları, boyutları ve kültürle ilişkisi" değerlendirilmiştir.

2.1. Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı, Joseph Samuel Nye tarafından 1980'li yıllarda ortaya konulmuş olsa da söz konusu müellifin yumuşak güç hakkındaki ilk makalesi Foreign Policy dergisi tarafından 1990 yılında yayımlanmıştır.[46] Nye, yumuşak gücü şu şekilde tanımlamıştır: *"*Yumuşak güç elde edilmek istenilenlerin sert güç unsurlarına başvurmadan (askerî müdahale ve ekonomik yaptırım) ikna ve cazibe yöntemi kullanılarak sonuca ulaşmaktır."[47] Bu çerçevede özellikle bazen elde edilmek istenilen sonuçlar, somut bir tehdit veya ödül söz konusu olmadan da kazanılmakta ve bu durum "gücün ikinci yüzü" olarak adlandırılmaktadır.[48] Salt askerî güç veya ekonomik yaptırım tehditleriyle karşı tarafı zorlamak yerine, uluslararası politikada gündemi belirlemek ve diğer ülkeleri cezbetmek de aynı derecede önemlidir. Sert güç unsurlarının aksine yumuşak güçte zorlama yerine iş birliği ve ikna ön plandadır.[49] Yumuşak güç unsurlarına sahip olan ülkeler cazibeleri aracılığıyla diğer ülkeleri etkilemekte ve söz konusu devletleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedirler. Özellikle bir ülkenin refah seviyesinin yüksek olması, insan haklarını dikkate alması, iyi bir eğitim sistemini benimsemesi, bilimsel ve teknolojik yeniliğe önem vermesi, hem anayasal olarak hem de uygulama açısından sürdürülebilir demokrasi anlayışını ilke edinmesi gibi önemli amiller bir ülkeyi cazibe merkezi haline getirmektedir.[50] Öte yandan, Nye'ya göre bir ülke sert güç unsurlarına başvurarak elde etmek istediği hedeflere kısa sürede ulaşırken, yumuşak güç kullanarak sonuç almak ise daha uzun vadede gerçekleşmektedir.[51] Sert güç veya yumuşak güç kullanılarak elde edilen şeylerin sonuçları açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bilhassa yumuşak güç vasıtasıyla erişilen sonuçlar, sert güç uygulamalarına nazaran neticeleri

---

[46] Joseph Samuel Nye, Think Again: Soft Power, https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/, (20.03.2022).
[47] Nye, Yumuşak Güç, s. 26-27.
[48] Nye, Yumuşak Güç, s. 24.
[49] Joseph Samuel Nye, Amerikan Gücünün Paradoksu (Çeviren: Güral Koca), Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 10-11.
[50] Atilla Sandıklı, Türkiye'nin Jeopolitiği: Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2005, s. 190.
[51] Nye, Yumuşak Güç, s. 49-54.

bakımından daha kalıcı ve uzun vadeli olmaktadır.[52] Bununla birlikte, uluslararası alanda özellikle sert güç kullanmanın mali yönden getirmiş olduğu dezavantajlar yumuşak güç politikalarının önemini artırmaktadır.[53] Nitekim, birçok devlet çeşitli kurumları aracılığıyla yumuşak güç politikaları icra ederek koymuş olduğu hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Günümüzde devletlerin uygulamış oldukları yumuşak güç politikaları "kamu diplomasisi" çerçevesinde uluslararası ilişkiler disiplininde yer almaktadır. Sözlük anlamıyla kamu diplomasisi: "Bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika"[54] şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise kamu diplomasisi yumuşak gücün uygulamadaki yansıması olduğu için ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır.

Tablo 3: Güç

Güç	Sert	Yumuşak
Davranış Çeşitleri	Komut Verme Zorlama Teşvik	İkna Etme Gündem Belirleme Cazibe
Muhtemel Kaynaklar	▪ Baskı ▪ Yaptırım ▪ Rüşvet ▪ Mütekabiliyet	▪ Kurumlar ▪ Değerler ▪ Kültür ▪ Politikalar

Kaynak: Joseph Samuel Nye, Ymuşak Güç (Çeviren: Reyhan İnan Aydın), BB101 Yayınları, Ankara 2017, s. 28.

Tablo 3'de belirtildiği üzere güç uygulama yöntemleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bir devlet sert güce başvurma söz konusu olduğunda, komut verme seçeneğinden başlayarak zorlama ve teşvik etme süreçlerini devreye sokmaktadır. Yumuşak güç uygulamalarında bu süreç esasen ikna etme temelli başlayıp gündem belirleme ve cazibe ile devam etmektedir. Sert güç açısından kullanılan muhtemel

[52] Tuba Çavuş, Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2012, s. 26.
[53] Joseph Samuel Nye, Soft Power, Foreign Policy, Sayı 80, Yıl 1990, s. 167-168.
[54] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Kamu Diplomasisi, https://sozluk.gov.tr/, (10.04.2022).

kaynaklar arasında baskı, yaptırım, rüşvet ve karşılık verme yer alırken, yumuşak güç bağlamında başvurulan muhtemel kaynaklar kapsamında ise kurumlar, değerler, kültürler ve politikalar bulunmaktadır.

2.1.1. Kaynaklar

Uluslararası ilişkiler alanında devletlerin yegâne aktörler olarak görülmeleri ve uluslararası sistemin yalnızca devletler tarafından şekillendirilmesi anlayışı, yerini teknolojinin ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte çok boyutlu ve karmaşık ilişkiler ağına bırakarak uluslararası ilişkiler yazınına farklı anlayışlar kazandırmıştır. Bir bakıma günümüz dünyasında, uluslararası ilişkiler yalnızca resmi ilişkilerden ibaret olmayıp devletler arasındaki kültürel ve insani münasebetler de uluslararası ilişkileri sürdürme yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çok boyutlu ilişkiler ağında devletlerin dış politika stratejilerinde birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle devletler dış politik hedeflerine ulaşabilmek adına bir dizi kararlar icra etmektedir. Nye yumuşak gücü başlıca; kültür, siyasi değerler ve dış politika olmak üzere toplam üç kaynağa dayandırmaktadır. Bu doğrultuda Nye; kültürün başkalarına çekici geldiği sürece, siyasi değerlerin yurtiçi ve yurtdışı hedefler ile uyumlu olduğu taktirde, dış politikanın ise diğer devletler nezdinde meşru ve ahlâki olarak görüldüğü sürece yumuşak güce kaynaklık ettiğini ileri sürmektedir.[55] Diğer taraftan, uluslararası ilişkiler yazınında ise dış politika, refah seviyesi, turizm, kitle iletişim araçları, iktisadi gelişmişlik ve eğitim gibi birçok farklı amil yumuşak güç unsurları olarak hesaplanmaktadır. Elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma açısından, yumuşak güç kültür ile ilişkilendirilmiştir.

Kültür, bir ülkenin sahip olduğu değerler bütününü yansıtmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu kültürel değerler hem söz konusu devletin cazibesini artırmakta hem de yumuşak gücüne kaynaklık etmektedir. Bir ülkenin kültürü ne kadar güçlü ve evrensel olursa söz konusu devletin yumuşak gücüne olan katkısı da o kadar fazla olmaktadır. Nye'nın burada vurguladığı nokta ise özellikle kültürün başkaları tarafından benimsenmesi, hayranlık uyandırması ve cezbetmesi gerektiğidir. Aksi takdirde, kültürün tesir kapasitesi sadece ülke sınırları içerisinde etkili olmaktadır. Her ne kadar,

[55] Joseph Samuel Nye, Public Diplomacy and Soft Power, The Annals of The American Academy of Political and Social Science, Cilt 616, Sayı 1, Yıl 2008, s. 96.

kültürel unsurlar bir ülkenin imajını pekiştirip yumuşak gücüne olumlu etki yapsa da bazen elde edilmek istenen politik sonuçlar beklendiği gibi olmamaktadır. Bunun bir nedeni ise, yumuşak güç kaynaklarının da sert güç uygulamalarına benzer şekilde bulunduğu bağlama göre değişkenlik göstermesidir. Söz gelimi, bir ülkenin silahlı kuvvetleri için hayati öneme sahip olan bir tank, bataklıkta ya da balta girmemiş bir ormanlık alanda etkili bir güç kaynağı değildir.[56] Dolayısıyla, yumuşak güç bağlamında kültürün diğer ülkelerle ortak değerleri paylaşması, evrensel değerler içermesi ve karşılıklı olarak çıkarları desteklemesi sonucunda istenilen sonuçların elde edilme olasılığı artmaktadır. Diğer taraftan Nye, devletler arasında icra edilen sportif etkinlikler, diziler, müzikler, öğrenci değişim programları ve ticari faaliyetler aracılığıyla da kültür aktarımının gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır.[57]

Yumuşak güç kaynaklarından siyasi değerlerin önemine işaret eden Nye, bir ülkenin siyasi değerlerinin de yumuşak güç bağlamında hesaplanması gerektiğini salık vermektedir. Özellikle bir ülkenin benimsemiş olduğu siyasi ve sosyal değerler, mezkûr devletin yumuşak gücüne kaynaklık eden en önemli yapı taşlarıdır. Söz gelimi; demokrasi, hukukun üstünlüğü, liyakat, insan haklarına riayet, çevrenin korunması, uluslararası sosyal sorumluluk projeleri, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri gibi siyasi ve sosyal değerleri kendisine ilke edinmiş ve içselleştirmiş bir ülke hem uluslararası alanda saygınlığını artırmakta hem de hedef ülkenin kamuoyunda cazibe uyandırmaktadır. Söz konusu değerleri benimsemiş bir ülkenin turizm ve yabancı yatırımlar açısından da çekim gücü artmaktadır. Aynı zamanda diğer ülkeler nezdinde olumlu bir imaj oluşturan devlet, söz konusu ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda daha kolay yönlendirmekte ve etkilemektedir. Ayrıca, hükümetlerin ve siyasi karar alıcıların yürüttükleri politikalar karşı tarafın tercihlerini şekillendirmektedir. Söz gelimi, bir devletin uluslararası kuruluşlarda diğer devletlerle iş birliği yapması, dış politika alanında barışı ve uluslararası hukuku desteklemesi, yurt içinde demokrasiyi tesis etmesi gibi amiller hedef ülkenin tercihlerini ciddi derecede etkilemektedir.[58] Ancak yumuşak güç unsurları, sert güç unsurları kadar kontrol edilebilir değildir.

[56] Nye, Yumuşak Güç, s. 33.
[57] Nye, Yumuşak Güç, s. 73-77.
[58] Nye, Yumuşak Güç, s. 36.

Dış politika alanı, yumuşak gücün oluşmasında ve şekillenmesinde önemli bir kaynak olarak hesaplanmaktadır. Şayet bir devletin izlemiş olduğu dış politika anlayışı başka devletler nezdinde meşru görülürse, bu durum anılan devletin yumuşak gücüne olumlu etki yapmaktadır.[59] Eğer bir devlet dış politikasında sürekli olarak uluslararası hukukun önemine vurgu yapıyorsa yayılmacı politikalar izlememeli, uluslararası hukukun ilke ve kurallarına riayet edecek şekilde istikrarlı bir dış politika yürütmelidir. Nye'nın burada vurguladığı önemli diğer bir nokta ise, bir devletin dış politikadaki eylemleri ile söylemlerinin çelişkili olmaması gerektiğidir. Eylem ve söylem arasında derin uçurumlar varsa, yumuşak gücün etkinliğinde azalma olması muhtemeldir. Aynı zamanda, söz konusu devletin dış ilişkilerinde diğer devletlerle iş birliği içerisinde olması yumuşak gücünü olumlu anlamda etkilemektedir. Son olarak bir devletin dış politika stratejisinde, siyasi değerleri ile kültürü uyumlu olmalıdır.

2.1.2. Araçlar

Devletlerin kamu diplomasisi faaliyetleri yumuşak güç açısından değerlendirilmektedir. Bu bağlamda özellikle küreselleşmenin ilerlemesi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeleri müteakiben çok uluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları devletlerin yumuşak güç politikalarını icra eden aktörler olmuşlardır.[60] Diğer taraftan hükümet dışı örgütler, devlete bağlı kurumlar, elçilikler, kültür bakanlıkları, göçmen grupları, özel sektör ve küresel işletmeler ve baskı gruplarının faaliyetleri yumuşak güç politikalarını hayata geçirmede önem kazanmaktadır.[61] Bu minvalde özellikle sivil toplum örgütleri zamanla yumuşak güç aktörleri olarak görülmeye başlanmıştır. Sivil toplum örgütleri; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal anlamda önemli işlevler üstlenerek bir insanı evrensel değerler bağlamında değiştirmek suretiyle yurttaşlık kavramını güçlendirmektedir.[62] Aynı zamanda, sivil

[59] Onur Balçıner, Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Ulus Markalama: Almanya ve Türkiye Ulus Markalarının Değerlendirilmesi, Academic Review of Humanities and Social Sciences, Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2019, s. 68.
[60] Hasan Kocabıyık, Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye, Avrasya Etüdleri, Cilt 55, Sayı 1, Yıl 2019, s. 174.
[61] Gyorgy Szondi, Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2008, s. 17-18.
[62] Abdülkadir Şenkal, Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri, Journal of Social Policy Conferences, Cilt 1, Sayı 45, Yıl 2003, s. 101.

toplum örgütleri yabancı ülkelerdeki emsalleriyle bağlantı kurarak bilhassa söz konusu devletlerin toplumları arasında köprü görevi üstlenmektedir.[63]

Yumuşak güç açısından diğer önemli bir unsur ise bir ülkenin sahip olduğu ekonomik modelin çekiciliğidir. Özellikle bir ülkenin işçi ve işletme dostu olması, üretim konusunda teknolojiyi kullanarak yeni yöntemler benimsemesi, söz konusu ülkenin imajını diğer uluslararası aktörler nezdinde pekiştirmektedir. Bu bağlamda diğer mühim bir amil ise bir ülkenin sahip olduğu üniversitelerin eğitim kalitesi ve standartlarıdır. Nitelikli üniversitelere sahip olmak, iyi bir eğitim sistemini benimsemek, bilimin ve kültürün en önemli işaretlerinden birisidir. Belirtilen göstergelere sahip olan ve bu anlayışı içselleştiren devletler, diğer ülkelerin öğrencileri ve akademisyenleri tarafından cazibe merkezleri olarak değerlendirilmektedir. Eğitimini başarılı bir şekilde tamamlayan öğrenciler ana vatanlarına döndükleri zaman, eğitim aldıkları ülkenin bir bakıma "kültür elçisi" görevini üstlenmekteler ve ayrıca eğitimlerini farklı bir ülkede tamamlamak isteyen öğrencilere öncü olmaktadırlar. Diğer taraftan akademisyenler de önemli aktörlerdir. Toplum tarafından saygı ve itibar gören akademisyenler vermiş oldukları demeçlerle toplumu etkileyebilme potansiyeli barındırmaktadırlar.

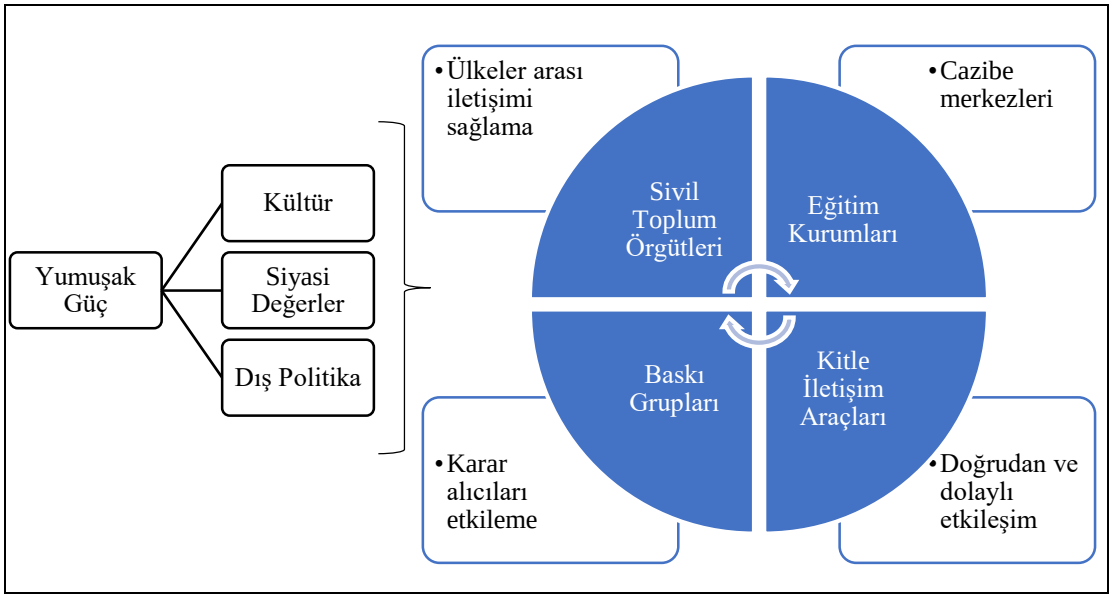
Yumuşak güç unsurları olarak hesaplanan kitle iletişim araçları devletler arasındaki münasebetleri etkilemektedir. Aynı zamanda kitle iletişim araçları bir ülkenin çekiciliğini artırmaktadır. Örneğin, uluslararası yayınlar yapan haber kanalları ait oldukları ülkelerin imajını pozitif yönde pekiştirmektedir. Söz gelimi, İngiltere menşeli yayın kuruluşu olan British Broadcasting Corporation (BBC) uluslararası bir televizyon kanalıdır.[64] BBC, çevrim içi ortamda gerçekleştirmiş olduğu yayınlarla doğrudan ve dolaylı olarak uluslararası toplumu etkilemektedir.

Yumuşak güç bağlamında önemli vazifeler üstlenen baskı grupları; ortak çıkarlar etrafında bir araya gelen, siyasal kararların kendi hedefleri doğrultusunda alınmasını sağlamaya çalışan ve koymuş olduğu hedefleri gerçekleştirmek amacıyla karar alıcıları etkilemeye yönelik faaliyetler icra eden örgütlenmiş gruplardır.[65] Bu

[63] Jan Melissen, The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice, The New Public Diplomacy, Soft Power in International Relations (Editör: Jan Melissen, Palgrave Macmillan), New York 2005, s. 22.
[64] About the BBC, https://www.bbc.com/aboutthebbc, (24.04.2022).
[65] Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, 58. Baskı, Serbest Kitaplar, Ankara 2019, s. 209.

tanımdan hareketle, baskı gruplarını diğer aktörlerden ayıran en temel özellik siyasi karar alıcılar üzerinde baskı kurabilmeleridir. Özellikle demokratik bir yönetim sistemini benimsemiş ve içselleştirmiş olan devletlerde siyasal karar alma süreçlerinde parlamentolar ve siyasi partilerin yanı sıra söz konusu sürece baskı grupları da dâhil olmaktadırlar.[66] Eğer bir ülke yumuşak güç politikalarını başarılı bir şekilde hayata geçirip diğer ülkelerin baskı gruplarını etkileyebiliyor ise, söz konusu devletlerin karar alma süreçlerine de dolaylı bir şekilde müdahil olmaktadır.

Şekil 2: Yumuşak Güç Kaynakları ve Bileşenleri

Kaynak: Joseph Nye'nın kaleme almış olduğu "Yumuşak Güç" başlıklı kitaptan elde edilen bilgilerden esinlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.[67]

Şekil 2'de belirtilen kültür, siyasi değerler ve dış politika gibi unsurlar yumuşak güç kaynaklarını teşkil etmektedir. Devletler, bu şekilde belirtilen yumuşak güç kaynaklarına (siyasi değerler, kültür ve dış politika) dayanarak çeşitli politikalar hayata geçirmekte ve sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları, baskı grupları ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla yumuşak güç politikalarını desteklemektedirler.[68]

---

[66] Mustafa Şener, Baskı Grupları, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler (Editörler: Gökhan Atılgan- E. Atilla Aytekin), Yordam Kitap, 3. Baskı, İstanbul 2013, s. 253.

[67] Joseph Samuel Nye, Yumuşak Güç (Çev. Rayhan İnan Aydın), BB101 Yayınları, Ankara 2017.

[68] Şekilde belirtilen sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları, kitle iletişim araçları ve baskı grupları yumuşak gücün bileşenlerini oluşturmaktadır. Belirtmek gerekir ki yumuşak güç bileşenleri yalnızca yukarıda yazılanlarla sınırlı değildir. Bu unsurlar daha fazla artırılıp çeşitlendirilebilir, ancak burada bir devletin hangi unsurlar temelinde yumuşak güç politikalarını icra ettiği belirtilmiştir.

2.1.3. Boyutlar

Devletler yumuşak güç politikalarını icra ederlerken temel olarak dış yardımlar, kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi seçeneklerine başvurmaktadırlar. Bir ülkenin yapmış olduğu dış yardımlar yumuşak güç kaynağı olarak hizmet etmektedir.[69] Özellikle Koronavirüs[70] sürecinde dış yardımlar sıkça gündeme gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, hem gelişmiş ülkelerin yoksul ülkelere yönelik doğrudan aşı ve tıbbi malzeme destekleri hem de uluslararası örgütlerin yoksul ülkelere yönelik gerçekleştirdikleri yardımlar bu minvalde önem kazanmaktadır. Ayrıca devletler dış politik hedeflerine ulaşabilmek adına yoksul ülkelere doğrudan yardım yapmaktadırlar. Dolayısıyla, dış yardımlar bir ülkenin yumuşak güç unsuru olarak hizmet vermektedir. Söz gelimi, Çin Halk Cumhuriyeti gelişmekte olan ülkelere yönelik yapmış olduğu kredi yardımlarıyla yumuşak güç politikalarını ileri bir boyuta taşımakta ve söz konusu ülkeleri ekonomik anlamda bağımlı hale getirmektedir. Yumuşak gücün diğer önemli bir unsuru ise kültürel diplomasidir. Devletler farklı ülkelerde sivil toplum örgütleri ve doğrudan devlete bağlı kurumlar vasıtasıyla kültürlerinin benimsenmesine dolayısıyla da yumuşak güç politikalarının güçlenmesine çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, kültürel diplomasi uygulamaları olarak dil kursları, tarihi ve kültürel tanıtım günleri, öğrenci etkinlikleri, burslar, yarışmalar vb. girişimler kültürel diplomasi faaliyetlerinin kapsamına girmektedir.[71]

Kamu diplomasisi uygulamaları ise Soğuk Savaş sonrası döneme tekabül etmektedir. Evan Potter'a göre kamu diplomasisi faaliyetleri, bir hükûmetin yabancı bir ulusun aydınlarını ve kamuoyunu kendi ulusal çıkarları doğrultusunda etkileme çabasıdır.[72] Kamu diplomasisinin aktörleri ise devlet, devlete bağlı örgütler, devlet dışı örgütler, elçilikler, kültür bakanlıkları, sivil toplum kuruluşları, diasporalar, kanaat

---

[69] Robert A., Blair, Robert Marty, Philip Roessler, Foreign Aid and Soft Power: Great Power Competition in Africa in the Early Twenty-first Century, British Journal of Political Science, Cilt 1, Sayı 22, Yıl 2021, s. 9.

[70] Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vuhan Eyaleti'nde bir grup hastada yapılan tetkikler neticesinde 13 Ocak 2020'de tespit edilen bir virüstür, https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html, (04.05.2022).

[71] "Yumuşak Güç ve Kültür" başlığında bu konuya detaylı bir şekilde açıklık getirildiği için burada ayrıntıya girilmemiştir.

[72] Evan Potter, Canada and the New Public Diplomacy, International Journal, Cilt 58, Sayı 1, Yıl 2002-2003, s. 46.

önderleri, üniversiteler, özel sektör, küresel işletmeler ve baskı grupları olarak öne çıkmaktadır.[73]

2.1.4. Yumuşak Güç ve Kültür

Yumuşak güç ve kültür arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bir devletin kültürü diğer ülkelere çekici geldiği zaman yumuşak güç önem kazanmaktadır. Söz gelimi; bir ülkenin gelenek ve görenekleri, yaşam tarzı, yemekleri, müziği, dili, eğlence anlayışı, eğitim sistemi, gibi unsurlar söz konusu ülkenin kültürünü oluşturan ve yansıtan en temel göstergelerdir. Geleneksel olarak her ülkenin yumuşak gücü; ideoloji, kültürel gelenekler, etnik unsurlar, ekonomik sistem ve yaşam tarzı gibi bileşenlerin uzun süreli tarihsel geçmişinden sonra gerçeklik haline gelen kültürel gücünün en önemli kaynaklarıdır.[74] Aynı zamanda kültür yumuşak gücün oluşumu, gelişmesi ve sağlamlaşması bakımından önemli bir vazife üstlenmektedir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın kültür durağan bir varlık değil, dinamik bir şeydir. Kültür sürekli olarak bulunduğu toplum içerisinde devinim halindedir. Bir devletin yumuşak gücü anılan devletin ideolojisi, sosyal sistemi, örgütsel mekanizmaları, kalkınma modeli, ulusal değerleri, dini inançları, karşılıklı güven ilişkileri ve insan kaynakları gibi hususlar ile ilişkilendirilmektedir. [75] Diğer taraftan kültür, liderlerin karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle kültürel değerler liderlerin siyasi meseleleri ele alma şekillerini doğrudan etkilemektedir. Bu bakımdan liderler kendi medeniyetlerine özgü kültürel algılar ışığında karar vermektedirler. Uluslararası ilişkiler açısından ise farklı veya birbirine yakın kültürlerin bütünleşmesi devletler arasında karşılıklı bağımlılığı arttırarak ortak çıkarları ileri bir boyuta taşımaktadır. Yumuşak güç uygulamaları kültürel diplomasi faaliyetleriyle ortaya çıkmaktadır. Kültürel diplomasi, bir ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısıyla ilgili olmakta ve bu üç alan kültürel diplomasi anlayışının temelini teşkil etmektedir.[76] Ayrıca insanların

---

[73] Szondi, Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences, Discussion Papers in Diplomacy, s. 17-18.

[74] Nicolae Haneş, Adriana Andrei, Culture as soft power in international relations, International Conference Knowledge-Based Organization, Cilt 1, Sayı 21, Yıl 2015, s. 33.

[75] Haneş, Culture as soft power in international relations, s. 35-36.

[76] Kang Hyungseok, Reframing Cultural Diplomacy: International Cultural Politics of Soft Power And the Creative Economy, s. 1., http://www. culturaldiplomacy. org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-08-loam/Reframing-Cultural-Diplomacy-International-Cultural-Politics-of-Soft-Power-and-the-Creative-Economy-Hyungseok-Kang. Pdf, (2013) (30.04.2022).

ve farklı ulusların kültürlerini anlamak, tanımak sadece uluslararası iş birliği için değil, aynı zamanda küreselleşen ekonomiyle birlikte özellikle uluslararası pazarlarda başarılı bir ticaret için de gerekli olmaktadır.[77] Dolayısıyla bir devlet, yatırım yapacağı ülkenin kültürünü de iyi şekilde tanımalıdır.

Yumuşak güç, bir ülkenin sahip olduğu değerler vasıtasıyla başka devletler nezdindeki etkisini artırmak şeklinde yorumlansa da elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma kapsamında "dil ve kültür" yumuşak güç unsuru olarak ön plana çıkarılmıştır. Kültürün ve dilin yakın ilişki içerisinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda Ankara'nın Taşkent'e yönelik uzun vadeli yumuşak güç unsurları içerisinde Türkçe öğretiminin ve Türk kültürünün en önemli hususlar olduğunu ileri sürmek mümkündür. Öte yandan, kültürün iletilmesini sağlayan aracın dil olduğu dikkate alındığında, Türkçenin öğretilmesi sayesinde Türk kültürünün tanıtılması ve benimsetilmesi Türkiye'nin yumuşak güç politikaları açısından yeri doldurulamayacak bir rol oynamaktadır.[78] Türk'e göre diğer yumuşak güç araçları (kurumlar, medya, sivil toplum kuruluşları vb.) büyük bir ehemmiyete sahip olsalar da bu amiller uzun vadede dil ve kültür aracılığıyla meydana getirilen etkiyi yaratmaktan uzaktır.[79]

2.2. Kuramın Uygulamada Değerlendirilmesi

Bu çalışmada Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikaları "kültür" bağlamında ele alınmıştır. Diğer bir ifadeyle, Ankara'nın Taşkent'e yönelik izlediği yumuşak güç politikaları dilsel ve kültürel faaliyetler çerçevesinde masaya yatırılmıştır. Bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin tamamı söz konusu toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Ayrıca maddi ve manevi değerler bir devletin kültürünün taşıyıcı unsurlarıdır. Özellikle kültür ve dil milli kimliğin en önemli belirleyicisi olmakla birlikte toplumun bireyleri arasında ortak duygular ve düşünceler meydana getirerek, maddi ve manevi değerlerin tamamının gelecek nesillere aktarılmasında mühim bir rol oynamaktadır.[80] Ancak Nye'nın vurguladığı

[77] Harvey B. Feigenbahum, Globalization and Cultural Diplomacy, Arts, Culture & the National Agenda İssue Paper, 2001, s. 7.
[78] Türk, Türk Kültür Dış Politikası, s. 21.
[79] Aynı yerde.
[80] Ali Göçer, Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine, Türk Dili, Cilt 729, Sayı 1, Yıl 2012, s. 53.

üzere, yumuşak güç unsurları karşı taraf için cezbedici olduğu takdirde fayda sağlamaktadır. Yumuşak güç bağlamında uygulanan kültürel diplomasi faaliyetleri başka bir ulus için nasıl cezbedici hale gelmektedir? Söz konusu politikaların karşı tarafa çekici gelebilmesi yerinde ve zamanında uygulanmasına bağlıdır.[81] Söz gelimi bir ülkenin Türkiye'nin yumuşak güç uygulamalarından veya siyasi ideallerinden etkilenebilmesi için, Ankara'nın hayata geçirdiği politikaların başarılı olması ve diğer ülkelere fayda sağlaması gerekmektedir. Örneğin, bir devletin insan haklarını korumaya yönelik politikaları yurtdışında herhangi bir ülkedeki insanlara çekici gelirse, karşı tarafta normatif bir duygu sağlamakta ve mezkûr ülkenin politikalarının meşru olarak algılanmasına olanak tanımaktadır.

Türkiye'nin Özbekistan'daki yumuşak güç uygulamaları incelendiğinde özellikle kültürel unsurların ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda her ne kadar henüz Özbekistan'da YEE'nin ofisi bulunmasa da bu kurum çevrim içi olarak gerçekleştirdiği dil kursları aracılığıyla Türk dilinin öğretilmesinde ve Türk kültürünün tanıtılmasında önemli bir vazife üstlenmektedir. Bunun yanı sıra Türk akademisyenler tarafından düzenlenen konferanslar ve etkinlikler aracılığıyla da Türk kültürü ve dili görünür hale gelmektedir.[82] Diğer taraftan, Türkiye'nin Taşkent Büyükelçiliği yumuşak güç unsuru olarak hesaplanan medyayı kullanarak, yumuşak gücün iletişim boyutu bağlamında değerlendirilebilecek faaliyetler gerçekleştirmektedir. Söz gelimi, Taşkent Büyükelçiliği sosyal medya hesaplarından videolar ve fotoğraflar paylaşmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'yi tanıtarak, Türk dilinin öğretilmesine ve kültürünün içselleştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye'nin yumuşak güç araçlarından bir diğeri ise TİKA'dır. Anılan kurum, Özbekistan'a yönelik idari, teknik, sosyal ve altyapı alanında hayata geçirdiği projeler vasıtasıyla hem Özbekistan'ın gelişimine katkı sağlamakta hem de Türkiye'nin

[81] Steven B. Rothman, Revising the Soft Power Concept: What Are the Means And Mechanism of Soft Powers, Journal Of Political Power, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 2011, s. 56.

[82] Yavuz Kartallıoğlu tarafından ilk olarak 22 Kasım 2021 tarihinde Taşkent Ali Şir Nevai Üniversitesinde, 23 Kasım 2021 tarihinde Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinde ve 24 Kasım 2021'de ise Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesinde "Türk Kültüründe Lokum ve Kolonya" başlıklı konferans düzenlenmiştir. Söz konusu etkinliklerde geçmişten günümüze lokum ve kolonyanın önemi anlatılmıştır. https://www.yee.org.tr/tr/haber/ozbekistanda-turkce-sertifika-sinavlari-gerceklestirildi, (05.05.2023).

yumuşak güç politikalarına ivme kazandırmaktadır. Ayrıca söz konusu kurum, Özbekistan'daki Türkoloji bölümleriyle de dirsek temasındadır.

Türk kültürünün ve dilinin dünyaya tanıtılmasında önemli diğer bir aktör ise YTB'dir. Bu kurum tarafından hayata geçirilen "Türkiye Bursları" aracılığıyla her yıl dünyanın farklı bölgelerinden binlerce öğrenci lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim almak amacıyla Türkiye'yi tercih etmektedir. Dolayısıyla bu öğrenciler Türk diline ve kültürüne aşina olmaktadırlar. Bu bağlamda, Özbekistan uyruklu öğrenciler Türkiye'nin farklı üniversitelerine eğitim görmek üzere gelmektedirler. Öyle ki; burslar, stajlar, akademik değişim programları, gönüllülük projeleri, seminerler, etkinlikler ve konferanslar aracılığıyla oluşturulan faaliyetler özellikle karşı ülkedeki karar alıcılar üzerinde olumlu bir etki bırakmaktadır.

Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikaları, ağırlıklı olarak kültür alanında şekillenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin yumuşak güç politikaları kültürel ve dilsel bağlamda değerlendirilmektedir.

3. Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Özbekistan Politikası

3.1. Giriş

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak veciz bir şekilde Türk dış politikasında yumuşak güç uygulamalarının gelişimi ortaya konmuştur. Akabinde, Türkiye'nin Özbekistan'daki yumuşak güç aktörleri ve bu aktörlerin gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler ele alınarak Ankara'nın yumuşak güç uygulamalarının mevcut durumu tespit edilmiştir. Belirtmek gerekir ki, çalışmada konu bütünlüğünün sağlanması maksadıyla Türkiye'nin yumuşak güç aktörlerinin tamamı yazın kısmına dâhil edilmemiş, yalnızca Özbekistan'da "dil ve kültür" kapsamında faaliyet gösteren aktörler masaya yatırılmıştır.

Türk dış politikasında yumuşak güç uygulamaları esasen 2000'li yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle söz konusu dönemden itibaren küreselleşme olgusunun dünyada kök salmasının bir sonucu olarak; teknoloji alanında yaşanan yapısal değişim ve dönüşümlerin uluslararası ilişkileri etkilemesi, devletlerin dış politika stratejilerine doğrudan veya dolaylı bir şekilde yansımıştır. Bu bağlamda, Türk karar alıcılar tarafından yumuşak güç politikalarının ruhuna uygun bir şekilde 2000'li yıllarda çeşitli kurumlar ve kuruluşlar hayata geçirilmiştir. Ayrıca, mevcut

olan yapılar yeni dış politika anlayışıyla, yumuşak güç uygulamalarına imkân tanıyacak biçimde yeniden düzenlenmiştir. Ankara'nın yumuşak güç uygulamaları ilk olarak Türk uluslarının yaşadıkları coğrafyalara yönelik olmuştur. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye'nin kültürel, tarihsel ve dilsel anlamda ortak paydalarının bulunması Ankara'nın yumuşak güç politikalarını şekillendirmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin zengin bir tarihsel ve kültürel birikime sahip olması, gelenek ve göreneklerinin yüzyıllar öncesine dayanması, Türk kültür hayatının her alana sirayet etmesi gibi ögeler, Türk karar alıcıların yumuşak güç politikalarında mühim bir yer tutmuştur. Türkiye'nin yumuşak güç aktörleri olarak görev yapan kurumlar ve kuruluşlar aşağıdaki şekilde ortaya konulabilir: T.C. Cumhurbaşkanlığı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT, Anadolu Ajansı, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, TİKA, YEE, YTB, Diyanet İşleri Başkanlığı, TÜRKSOY, sivil toplum kuruluşları, yurtdışındaki medya organları, özel şirketler, dernekler ve diğer kamu kurumları.

Ankara'nın Taşkent'e yönelik "dil ve kültür" politikalarında TİKA, YTB, TRT Taşkent Temsilciliği ile Kültür ve Turizm Bakanlığı başlıca aktörler olarak sivrilmektedir. TİKA; sağlık, eğitim, ticaret ve enerji gibi farklı alanlarda yüzlerce proje hayata geçirerek Özbekistan'ın gelişimini desteklemektedir. TİKA ile benzer şekilde özellikle Türk dilinin öğretimine ve Türk kültürünün tanıtımına ciddi katkılar sunan YTB, Türkiye Bursları aracılığıyla Özbek öğrencilerin Türkiye'de eğitim almalarına destek olmaktadır. Bunlara ilaveten, Türkiye'de eğitimlerini sürdüren yabancı uyruklu öğrenciler için etkinlikler ve konferanslar tertipleyerek Türk kültürünün tanıtılması sağlanmaktadır. Türkiye'nin mühim yumuşak güç aktörlerinden olan TRT Taşkent Temsilciliği, Özbekistan'ı dünyaya ve Türkiye'ye tanıtarak hem ikili ilişkilere katkı sunmakta hem de Özbekistan'ı uluslararası alanda öne çıkarmaktadır. Ayrıca, Özbek gazetecilerin mesleki yeterliklerini artırmak amacıyla eğitimler düzenleyen TRT, kurum tecrübesini bu kişilere aktarmaktadır. Yukarıda dile getirilen aktörlerin dışında, Türkçe öğretimi, Türk dizileri ve turizm alanındaki faaliyetlerle de yumuşak güç politikaları desteklenmektedir. Ankara'nın bölgeye yönelik yumuşak güç uygulamalarının iskeletini oluşturan Türkçe öğretimi, üniversiteler ve özel dil kursları bünyesinde yapılmaktadır. Özbekleri Türkçe öğrenmeye teşvik eden unsurlar farklılıklar göstermesine rağmen iki dil arasındaki

benzerlikler ve Türk kültürü, insanların tercihlerini şekillendirmektedir. Bunun haricinde, iki milleti birbirine yakınlaştıran Türk dizileri aracılığıyla da birçok kişi Türkçe öğrenmektedir. Türk dizileri Özbekistan'da yüksek düzeyde rağbet görmekte ve söz konusu dizileri izleyen kimseler Türkiye'yi ziyaret etmek istemektedirler. Aynı zamanda, Özbekistan'dan Türkiye'ye yönelik insan trafiğini olumlu yönde etkileyen bu yapımlar sayesinde, Türkiye'nin Özbekler nezdindeki görünürlüğü zaman içerisinde artmıştır. Turizm alanındaki faaliyetleriyle ön plana çıkan Kültür ve Turizm Bakanlığı Özbekistan'ın kamusal alanlarında Türkiye'yi tanıtıcı reklam faaliyetleri yapmaktadır.

3.2. Türkiye'nin Özbekistan'daki Yumuşak Güç Aktörleri

Türkiye, yumuşak güç odaklı yeni dış politika anlayışı doğrultusunda Özbekistan ile olan ilişkilerini sürdürmekte ve karşılıklı münasebetleri siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle İslam Kerimov'un[83] hayata gözlerini yummasından sonra, 4 Aralık 2016'da iktidara gelen Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev döneminde Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır. Her ne kadar, Mirziyoyev'in iktidarıyla birlikte Ankara ve Taşkent arasındaki karşılıklı münasebetler ivme kazanmış olsa da henüz istenilen seviyede değildir. Türkiye'nin dış politika yapıcıları bu amaç doğrultusunda Özbekistan'da eğitim, sağlık, kültür, sanat, turizm, ekonomi ve insani yardım gibi alanlarda yumuşak güç faaliyetlerini sürdürmektedir. Yukarıda vurgulandığı üzere Türkiye'nin Özbekistan'daki yumuşak güç aktörleri arasında; TİKA, YTB, TRT Taşkent Temsilciliği, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurumlar bulunmaktadır. Anılan kurumlar dışında; Türkçe öğretimi, Türk dizileri ve turizm Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında sırasıyla Türkiye'nin Özbekistan'daki yumuşak güç aktörlerinin icraatları açıklanarak, Türkçe öğretimi, Türk dizileri ve turizm alanındaki faaliyetler ele alınmıştır.

[83] İslam Kerimov, 1990-2016 yılları arasında Özbekistan Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür.

3.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TİKA, Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye arasındaki tarihi ve kültürel bağları güçlendirmek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur.[84] Ancak uluslararası sistemde yaşanan yapısal değişim ve dönüşümler dikkate alınarak bir süre sonra TİKA yeniden yapılandırılmıştır. İlkin, 1992 yılında 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan TİKA, 1999 yılında cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile başbakanlığa bağlanmış ve 2011 yılında 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurumun etkinliğinin artırılması amacıyla yeniden yapılandırılmıştır.[85] TİKA, 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Bakanlıklara Bağlı, ilgili, ilişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi"[86] uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. Söz konusu kararnamenin 522'nci Maddesi'nde TİKA'nın görevleri; "İş birliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklar ile iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya katkıda bulunacak şekilde geliştirmek […]"[87] şeklinde tanımlanmıştır.

TİKA, günümüzde üstlenmiş olduğu görevleri Program Koordinasyon Ofisleri aracılığıyla icra etmektedir. Bu kurum 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisine sahiptir.[88] Söz konusu ofislerden biri de Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te yer almaktadır. Bu kurum, Özbekistan'daki faaliyetlerini hayata geçirirken, Özbeklerden gelen talepler doğrultusunda projeler oluşturmaktadır. TİKA söz konusu ülkede 1993-2018 yılları arasında sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık ve diğer alanlarda 700'den fazla proje gerçekleştirmiştir.[89] Çalışmanın bu kısmında, TİKA'nın 2004-2021 yılları

---

[84] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Tarihçe, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222, (22.06.2022).
[85] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Tarihçe...
[86] Resmî Gazete, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kararname Numarası 4, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf, (22.06.2022).
[87] Resmî Gazete, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kararname Numarası 4, "Otuz Yedinci Bölüm Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Madde 522.
[88] TİKA, Hakkımızda, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649, (22.06.2022).
[89] TİKA O'zbekistonda 700dan ko'proq lohiyani amalga oshirdi, https://kun.uz/uz/news/2018/04/30/turkianing-agentligi-tika-uzbekistonda-700-dan-kuprok-lojia-amalga-osirdi?q=%2Fnews%2F2018%2F04%2F30%2Fturkianing-agentligi-tika-uzbekistonda-700-dan-kuprok-lojia-amalga-osirdi, (22.06.2022).

arasında yayımladığı faaliyet raporları ışığında bu kurumun Özbekistan'da gerçekleştirdiği dilsel ve kültürel faaliyetler değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.2.1.1. Dilsel Alan

Yumuşak güç faaliyetlerinin önemli bir boyutunu dilsel alanda yürütülen projeler oluşturmaktadır. Bu bağlamda TİKA, Özbeklerin Türkçe öğrenmelerini teşvik etmek maksadıyla projeler yapmaktadır. Örneğin, iki Özbek dış işleri personeline Mart-Temmuz 2004 tarihleri arasında Ankara TÖMER'de ve Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde mütercim ve tercümanlık üzerine eğitim verilmiştir. Aynı yıl, Sovyetler Birliği'nin eski cumhuriyetlerinde dış işleri bürokrasilerinin oluşumunu desteklemek maksadıyla düzenlenen "Yabancı Genç Diplomatların Eğitimi" adlı programa Özbek diplomatlar da katılmışlardır.[90] Yabancı genç diplomatların eğitimlerine yönelik diğer bir proje ise TİKA, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Dışişleri Bakanlığı gibi kurumların iş birliğinde 2011 yılında düzenlenen eğitim programıdır. Söz konusu bu eğitime gene Özbekistan'dan katılımcılar iştirak etmişlerdir.[91]

Türkçenin ve Türk kültürünün farklı coğrafyalarda benimsetilmesi amacıyla 2004 yılında on iki ülke, iki özerk bölge ve 16 üniversite bünyesinde, üç yıllık bir çalışma sonunda toplam 16 adet Türk Dili ve Kültür Merkezi kurularak bölge halkının ve öğrencilerin hizmetine sunulmuştur. Bu ülkeler arasında Özbekistan'da yer almıştır.[92] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü Şarkiyat Lisesinde 2005 yılında Türkçe öğretmek amacıyla Türk Dili ve Kültür Merkezi açılmıştır. Bu bağlamda söz konusu merkezin tefrişatı tamamlanarak, Türkçe ve Özbekçe kitaplar içeren malzeme desteği sağlanmıştır. Ayrıca, söz konusu lisede görevli üç Özbek Türkçe öğretmeni, dilsel yeteneklerini geliştirmek için 2005 senesinde Türkiye'de düzenlenen "Türkçe Öğretimi" seminerine davet edilmiştir. Bu minvalde, bahsi geçen lisede 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Türkçeyi öğrenmek isteyenlerin sayısında %70'lik bir artış

[90] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 31, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, (22.06.2022).
[91] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu, s. 288, file:///C:/Users/yuce1/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202011.pdf, (17.07.2022).
[92] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 77.

meydana gelmiştir.[93] Türkçe öğretimine yönelik hayata geçirilen diğer bir proje ise Taşkent, Andican, Namangan, Semerkant ve Buhara vilayetlerinde görev yapan 37 sağlık personeline 2010 yılında bir ila üç aylık sürelerle Türkçe öğretilmiştir.[94]

TİKA tarafından, Semerkant'ta İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi öğrencilerine 2021 yılında "Turizmde Türk Dilinin Önemi" konulu seminerler düzenlenmiştir. Toplam 60 öğrencinin katıldığı bu seminerler iki hafta sürmüştür. İki haftalık eğitimi başarıyla tamamlayan öğrencilere sınava katılmaları kaydıyla sertifikalar verilmiştir.[95]

3.2.1.2. Kültürel Alan

Kültür, yumuşak güç uygulamaları içerisindeki en mühim alanlardan birisidir. Bir ülkenin sahip olduğu kültürel değerler, söz konusu ülkenin dış politika anlayışıyla yakın ilişki içerisindedir. Türkiye'nin yumuşak güç aktörlerinden birisi olan TİKA, kültürel alanda birçok ülkede faaliyet göstermektedir. TİKA'nın Özbekistan'da kültürel alanda gerçekleştirdiği icraatlar, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının başarılı olması açısından oldukça önemli bir vazife üstlenmektedir.

TİKA, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ile iş birliğine gitmek suretiyle 17-18 Mayıs 2004 tarihleri arasında "I. Uluslararası İpek Yolu ve İletişim Sempozyumu" adlı bir bilimsel etkinlik düzenlemiştir. Söz konusu sempozyuma Özbekistan'dan toplam 40 bilim adamı iştirak etmiştir.[96] Ayrıca 2004 yılında İstanbul ve Ürgüp'te "Uluslararası Sanat Yoluyla Eğitim Kurumu Yedinci Bölgesel Kongresi" gerçekleştirilmiştir. Bu kongreye ise Özbekistan'dan bir uzman katılmıştır.[97]

19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nı kutlamak amacıyla Taşkent Devlet Şarkiyat Lisesinde 2005 yılında bir kutlama programı hazırlanmıştır. Söz konusu törende Özbek öğrenciler tarafından 19 Mayıs konulu skeç gösterileri yapılarak şiirler okunmuş ve şarkılar söylenmiştir. Aynı zamanda, "Türkçe Konuşma"

---

[93] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2005 Faaliyet Raporu, s. 45, file:///C:/Users/yuce1/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202005.pdf, (22.06.2022).
[94] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2010 Faaliyet Raporu, s. 44, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202010.pdf, (14.07.2022).
[95] Turk tilining ahamiyati, https://www.univ-silkroad.uz/uz/news/novosti-universiteta/item/942-turkish-language-in-tourism, (14.07.2022).
[96] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 76.
[97] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 86.

ve "Türkçe Yazma" yarışmaları tertiplenerek başarılı olan altı öğrenciye çeşitli hediyeler takdim edilmiştir.[98]

TİKA tarafından kültürel alanda hayata geçirilen diğer bir proje ise 1995 yılında temeli atılan "Türkçe Öğretimi, Türk Kültürünü ve Milli Eğitim Sistemini Tanıtma" konulu hizmet içi eğitim seminerleridir. Bu minvalde, 11 Temmuz-5 Ağustos 2005 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen etkinliğe Özbekistan'dan toplam beş kişi katılmıştır. Anılan etkinlikte katılımcılara Türk dili, kültürü ve Türk milli eğitim sistemi etraflıca anlatılmıştır. Hizmet içi eğitim seminerlerine 2000-2008 yılları arasında Özbekistan'dan toplam on kişi teşrif etmiştir.[99]

Türkiye'de tüm çocuklar tarafından sevilen Keloğlan Masalları, Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesinin Türk Dilleri Bölümü öğrencilerinden Abdullatif Abdullaev tarafından Özbekçeye tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır. Keloğlan masallarının Özbek çocuklar arasında tanıtılması amacıyla TİKA tarafından söz konusu eğitim kurumlarında bu eserler ücretsiz olarak dağıtılmıştır.[100] Bununla birlikte, Türkler ve Özbekler arasındaki düşün hayatının gelişimine katkı sağlamak maksadıyla, Türkçeden Özbekçeye toplam on şiir tercüme edilerek ve Özbek edebi yazınına değerli eserler kazandırılmıştır. TİKA, anılan eserlerden 2.000 adet satın alarak söz konusu ülkedeki kurum ve kuruluşlara hediye etmiştir.[101]

Özbekistan Bilimler Akademisine bağlı Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsünde Araştırma Görevlisi Dr. Gaybullah Babayar ve TİKA arasında 2005 yılında yapılan iş birliği neticesinde "Göktürk Sikkeleri Albümü Projesi" hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda Babayar tarafından, Özbekistan ve Kazakistan'da bulunan müzelerde Göktürk Kağanlığı tarafından darp edilen 400 adet sikkenin fotoğrafları çekilmiş ve TİKA Taşkent Program Koordinatörlüğüne teslim edilmiştir.[102] Bu projeyle ilişkili olarak, Göktürk Kağanlığı zamanında basılan 300 adet sikkenin Türkçe ve İngilizce tercümelerinin yer alacağı bir nümizmatik albümün meydana getirilmesi amacıyla 2006 yılında söz konusu enstitüde çalışan bir kişi

[98] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2005 Faaliyet Raporu, s. 51.
[99] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2008 Faaliyet Raporu, s. 117, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202008.pdf, (01.08.2022).
[100] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2005 Faaliyet Raporu, s. 51.
[101] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2006 Faaliyet Raporu, s. 92.
[102] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2005 Faaliyet Raporu, s. 52.

görevlendirilmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'nin müzecilik tecrübesinin Özbekistan'a kazandırılması maksadıyla, Özbekistan Sanat Akademisi Kemalettin Behzad Minyatür Müzesi Müdürlüğünde görevli dört kişiye 2006 yılında İstanbul'da eğitim verilmiştir.[103] Öte yandan, Aydın Afganistan Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin 2011 yılında Ankara'da tertiplediği "Özbeklerin Kültürü ve Geleneksel Sanatları" adlı etkinliğe TİKA'nın desteğiyle Özbek sanatçılar katılmıştır.[104]

TİKA ve Millî Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğünün girişimleri sonucunda 09-24 Temmuz 2011 tarihleri arasında İstanbul'da "Eğitimdeki Gelişmeler ve Kültürel Paylaşımlar Semineri" düzenlenmiştir.[105] Söz konusu seminere Özbekistan'dan ilgili kişiler iştirak etmişlerdir. Aynı yıl içerisinde Elazığ'da hayata geçirilen "19. Uluslararası Hazar Şiir Akşamları" isimli etkinliğe ise Özbekistan'dan 15 şair teşrif etmiştir.[106] Öte yandan, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından 14-24 Nisan 2013 tarihleri arasında İzmir'de "Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği" düzenlenmiştir. Anılan bu programa TİKA'nın destekleriyle Özbekistan'dan 15 kişilik Tantana[107] grubunun iştirak etmesi sağlanmıştır.[108]

TİKA, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Özbekistan Dışişleri Bakanlığının girişimleriyle Özbekistan'da görevli vali yardımcılarına Türkiye'nin turizm alanındaki deneyimlerini aktarmak maksadıyla, 25 Mayıs-2 Haziran 2013 tarihleri arasında bu ülkeye bir inceleme gezisi düzenlemiştir. Bu doğrultuda; Taşkent, Cizzak, Nevai, Semerkant, Andican, Namangan, Sırderya, Buhara ve Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti bölgelerinden toplam 14 üst düzey yönetici Bursa, İstanbul, İzmir ve Eskişehir'de kültür ve turizm alanında yetkililerden bilgi almışlar ve turistik yerleri inceleme fırsatı bulmuşlardır.[109]

Göktürklerin Ergenekon'dan çıkışını ve baharın gelişini simgeleyen Nevruz Bayramı Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Bu

---

[103] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2006 Faaliyet Raporu, s. 93.
[104] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu, s. 306.
[105] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu, s. 305.
[106] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu, s. 305.
[107] Tantana, uluslararası festival ve etkinliklerde Özbekistan'ı temsil eden 8-14 yaş arası çocuklardan oluşan bir müzik grubudur. Söz konusu grup Özbekistan'ın Taşkent şehrinde 2000 yılında kurulmuştur.
[108] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2013 Faaliyet Raporu, s. 116, file:///C:/Users/yuce1/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202013.pdf, (18.07.2022).
[109] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2013 Faaliyet Raporu, s. 117.

minvalde, TÜRKSOY tarafından Türk Dünyası Kültür Şöleni Nevruz Kutlamaları 17-30 Mart 2012 tarihleri arasında Ankara ve Eskişehir'de gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kutlamalara toplam 200 sanatçı katılırken TİKA'nın desteğiyle Özbekistan'dan ise 15 sanatçı icabet etmiştir.[110] TÜRKSOY Daimî Konseyi kararıyla Özbekistan'ın Hive şehri 2020 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmiştir.[111] Ancak Koronavirüs[112] salgını nedeniyle açılış merasimi 14 Eylül 2021 tarihinde yapılmıştır. Bu kapsamda TİKA, TÜRKSOY ve Harizm Valiliğinin girişimleriyle "Türk Dünyası Şairler Buluşması" adlı proje hayata geçirmiştir.[113]

TİKA'nın Özbek karar alıcılar ve halk nezdindeki etkisi sürekli olarak güçlenmektedir. TİKA Taşkent Program Koordinatörü Cemalettin Güney bu konu hakkındaki görüşlerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir: "Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in kendi kurumları ile yaptığı toplantıya davetli olarak katıldık. Mirziyoyev TİKA'dan isim vererek bahsettiği vakit orada bulunan Birleşmiş Milletler (BM) Daimî Temsilcisi ile Japonya, Almanya, Fransa ve ABD'ye bağlı yardım kuruluşlarının yetkilileri bu duruma çok şaşırmışlardır. Mirziyoyev, TİKA'nın yapmış olduğu yardımları işaret ederek bizlere teşekkürlerini bildirmiştir."[114]

Siyaset Bilimci Kemalettin Rabbimov'un belirttiğine göre, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik politikaları Özbek karar alıcılar nezdinde olumlu olarak algılanmaktadır. Özellikle Özbek medyasında Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik yayınlar yapıldığını belirten Rabbimov, Rus televizyon ve radyo kanallarının

---

[110] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2012 Faaliyet Raporu, s. 349, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/Tika%20faaliyet%202012.pdf, (18.07.2022).

[111] HİVA 2020-Türk Dünyası Kültür Başkenti muhteşem şölenle açıldı, https://www.turksoy.org/tr/news/2021/09/15/hiva-2020-turk-dunyasi-kultur-baskenti-muhtesem-solenle-acildi, (18.07.2022).

[112] Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vuhan şehrinde 2019 yılında tespit edilen ve kişiden kişiye bulaşabilen bir virüs salgınıdır. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1, (18.07.2022).

[113] Soydaş ve akraba toplulukların buluşması ve kültürlerini paylaşması amaçlanan bu etkinliğe; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Kuzey Makedonya, Özbekistan, Rusya'nın Yakutistan Bölgesi ve Başkurdistan Cumhuriyeti'nden on üç kişi icabet etmiştir.
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2021 Faaliyet Raporu, s. 145, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/T%C4%B0KA%20faaliyet%202021.pdf, (18.07.2022).

[114] TİKA Taşkent Program Koordinatörü Cemalettin Güney ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

ise Moskova ve Taşkent arasında bir yakınlaşma husule getirilmesi yönünde telkinler yaptıklarını dile getirmiştir.[115]

3.2.1.3. Türkoloji Projesi

Türkoloji projesi; Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Kültürü ve Modern Türkiye Tarihi ile alâkalı konularda dost ve akraba devletlerin üniversiteleri ile bir dizi anlaşma ve protokol imzalanarak Türk dilinin ve kültürünün benimsetilmesi ve Türkçenin iletişim dili olarak geliştirilmesi amacıyla TİKA tarafından 2000 yılında hayata geçirilmiş olan bir projedir.[116] Türk dilinin öğretilmesi ve bu konuda yapılan çalışmaların kurumsallaşması maksadıyla Türkoloji projesi 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokole binaen YEE'ye devredilmiştir.[117] Söz konusu proje kapsamında; Türk dili ve kültürünün öğretilmesi, üniversitelerde Türkçe öğretiminin desteklenmesi, Türkçe öğretim merkezlerinin açılması, üniversitelere öğretim üyesi gönderilmesi ve Türk dilini ve kültürünü uluslararası alanda tanıtıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.[118] Diğer yandan, Türkoloji bölümlerinden mezun olan öğrencilerin özellikle kültürel bütünleşme bağlamında mühim bir rol oynayabilecekleri belirtilmektedir. Bu minvalde TİKA, Semerkant Devlet Üniversitesinden bir öğretim üyesinin 2004 yılında Ankara TÖMER'de Türkçe dil kursu almasını sağlamış ve Özbekistan Cumhurbaşkanlığı Devlet ve Cemiyet Kuruluşu Akademisi ile iş birliği protokolü imzalamıştır.[119] Türkçe öğretimi kapsamında, Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesinde bulunan Türk Dili Merkezine 2006 yılında Türkçe öğretmek amacıyla bir uzman görevlendirilmiştir. Söz konusu yılda toplam 42 öğrenci bu merkezden yararlanmıştır.[120] Gene aynı yıl içerisinde, eğitim altyapılarının iyileştirilmesi ve Türkçenin daha iyi şartlarda öğretilmesi maksadıyla Cihan Dilleri Üniversitesi Türkçe Bölümünde Türk Dili ve Edebiyatı Dersliğine ekipman desteği verilerek sınıfın tefrişatı yapılmıştır. Tadilat ve ekipman desteğinden sonra söz konusu sınıfa "Türk Dili Merkezi" adı verilmiştir.[121]

---

[115] Siyaset Bilimci Kemalettin Rabbimov ile 28 Ağustos 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[116] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, Türkoloji Projesi, s. 69.
[117] Türkoloji projesi tek elde, https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343, (01.10.2022).
[118] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 69.
[119] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, s. 69.
[120] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2006 Faaliyet Raporu, s. 91.
[121] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2006 Faaliyet Raporu, s. 92.

Türkoloji projesi kapsamında hayata geçirilen önemli diğer bir çalışma ise Türkoloji Yaz Stajı Programıdır. Bu programa 2003 yılında işlerlik kazandırılmasıyla birlikte iş birliği yapılan üniversitelerde Türkçe öğrenimini başarı ile tamamlayan öğrenciler Türkiye'ye davet edilerek bir ay boyunca "Yaz Stajı Programı" adı verilen etkinliklere katılmaktadırlar. Program boyunca öğrencilere Türkçe, Türk kültürü ve Türk tarihi dersleri verilmekte ve Türkiye'nin tarihi ve turistik yerleri tanıtılmaktadır.[122] Söz konusu staj programına 2007 yılında[123] Özbekistan'dan toplam altı öğrenci katılmıştır.[124]

Türkoloji bölümleri Özbekistan'da esasen iki üniversitede bulunmaktadır. Bunlardan ilki Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi bünyesindeki Türkoloji Bölümüdür. TİKA tarafından bu bölüme gerekli ekipman desteği sağlanarak söz konusu binanın tadilatı tamamlanmış ve eğitim için elverişli bir ortam yaratılmıştır. Türkoloji Bölümüne kayıtlı olan öğrenciler haftada on iki saat Türkçe dersleri almaktadırlar. Bunun yanı sıra öğrenciler TİKA tarafından düzenlenen Türkçe öğretimi etkinliklerine katılarak dilsel yeteneklerini geliştirmektedirler.

Gazi Üniversitesi ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesinin iş birliğinde TİKA'nın desteğiyle 2021 yılında hayata geçirilen İş Dünyası Eğitim Türkçesi – İş Türkçesi Eğitim Programına, İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi ile Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinden toplam 270 öğrenci katılmıştır. Kursiyerlere dört farklı alanda "İş Türkçesi" eğitimi verilmiştir.[125] Bu minvalde, Turizm Türkçesi, Sağlık Turizmi Türkçesi, Ofis ve Yazışma Türkçesi ile Dış Ticaret Türkçesi alanlarında iki haftalık yoğunlaştırılmış Türkçe eğitimleri verilmiştir.[126] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinde düzenlenen sertifika töreninde, Türkoloji Fakültesi Dekanı Cumali Şabanov, İş Türkçesi derslerine Özbek öğrencilerin büyük bir ilgi gösterdiğini, bu yüzden söz konusu program için öngörülen öğrenci sayısının

---

[122] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2009 Faaliyet Raporu, s. 173.
[123] TİKA'nın faaliyet raporları incelediğinde Özbekistan'dan kaç kişinin katıldığı yalnızca 2007 yılında yayımlanan raporda belirtilmiştir. Dolayısıyla diğer yıllara ait Özbek katılımcıların sayılarıyla alâkalı bilgiler faaliyet raporlarında yer almamaktadır.
[124] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2007 Faaliyet Raporu, s. 122.
[125] TİKA'nın Yürüttüğü Çok Yönlü Türkçe Eğitimlerinin İlki Özbekistan'da Gerçekleştirildi, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_yuruttugu_cok_yonlu_turkce_egitimlerinin_ilki_ozbekistan%27da_gerceklestirildi-67765, (20.08.2022).
[126] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2021 Faaliyet Raporu, s. 157, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/T%C4%B0KA%20faaliyet%202021.pdf, (01.08.2022).

beklenenin çok üzerinde olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Şabanov, günde üç farklı grup halinde 250'den fazla öğrenciye eğitim verdiklerine dikkat çekerek anılan programa ilk katılan kursiyerlerin kendi öğrencileri olmasından dolayı memnuniyet duyduğunu belirtmiştir.[127] Söz konusu eğitimlere katılan Azade Ahmedova, bu kurslar aracılığıyla Türkiye'yi daha yakından tanıma fırsatına nail olduğunu vurgulayarak bu eğitimlerin devam ettirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Tablo 4: Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesine Bağlı Ana Bilim Dalları

Türkoloji Fakültesine Bağlı Ana Bilim Dalları	
1-)	Türkoloji Ana Bilim Dalı
2-)	Türk Halkları Tarihi, Kültürü, Ekonomisi ve Siyaseti Ana Bilim Dalı
3-)	Özbek Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
4-)	Doğu Dilleri Ana Bilim Dalı

Kaynak: Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesi Dekanı Cumali Şabanov'un vermiş olduğu bilgilere istinaden çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4'de belirtildiği üzere Türkoloji Fakültesinde dört ayrı ana bilim dalı, eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Öğrencilerin Türkoloji Bölümünü tercih etme nedenleri hakkında Cumali Şabanov aşağıdaki sözleri dile getirmiştir: "Türkoloji bölümüne olan rağbetin temel sebebi Türk diline duyulan alâkadır. Özbekistan'da öğrencilerin hangi bölümü okumak istediklerine dair 2021 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre öğrencilerin en çok tercih etmek istedikleri bölüm Türkoloji olarak kayıtlara geçmiştir."[128] Türkoloji Fakültesinde 2021-2022 eğitim-öğretim yılında toplam 505 eğitim görürken, bir sonraki eğitim öğretim döneminde ise bu sayı 680'e yükselmiştir.

Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Munisa Erkinova bu bölüme nasıl yöneldiğine ve Türkçeye olan ilgisine dair aşağıdaki sözleri sarf etmiştir: "Benim Türkçeye olan ilgim daha çok Türk dizilerinden kaynaklanmaktadır. Aslında buradaki öğrencilerin Türkçeye ilgisi de Türk dizilerinden ileri gelmektedir. Özellikle üniversitemizde görevlendirilen Türk hocalar sayesinde Türkçeyi güzel bir şekilde konuşmaya başladık. Gelecekte T.C. Taşkent Büyükelçiliğinde çalışmayı

[127] TİKA'nın Yürüttüğü Çok Yönlü Türkçe Eğitimlerinin İlki Özbekistan'da Gerçekleştirildi, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_yuruttugu_cok_yonlu_turkce_egitimlerinin_ilki_ozbekistan%27da_gerceklestirildi-67765, (20.08.2022).

[128] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Cumali Şabanov ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

amaçlıyorum."[129] Türkoloji Fakültesi Türk Siyaseti Bölümü birinci sınıf öğrencisi Hatemhan Ahmadhanov ise Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkilerin her geçen gün geliştiğini belirterek aynı zamanda Türkçe ve Özbekçenin dilsel yakınlığından dolayı söz konusu bölümde eğitim hayatına devam etmeye karar verdiğini dile getirmiştir.[130]

Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Zehra Ahmadkulova ise Türkçe öğrenmeye nasıl başladığını ve bu bölümü tercih etme nedenini aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir:

> "Özbekistan'da Türk yazarların kitapları çok revaç bulduğu için merak ettim ve Türkçe öğrenmeye karar verdim. Türkçe yazılan romanları okuduktan sonra şarkılara yöneldim. Türkçe şarkılar çok hoşuma gitmektedir. Daha sonra Türkoloji bölümüne başvurdum. Kazandıktan sonra Türkçeyi iyice öğrendim ve Türk dizileri izlemeye başladım. Türkçemin gelişmesinde Türk dizileri çok katkı sağlamıştır. Zaman içerisinde Türkçeye olan ilgim daha çok arttı ve öğrenmeye devam ettim. Ayrıca yüksek lisans yapmak istiyorum ve tamamladıktan sonra Türk şirketlerinde istihdam edilmeyi veya kendi üniversitemizde öğretim görevlisi olarak çalışmayı ümit ediyorum."[131]

Özbekistan'da Türkoloji açısından diğer mühim bir eğitim kurumu ise Semerkant Devlet Üniversitedir. Bu eğitim kurumu bünyesindeki Türkoloji Araştırma Enstitüsü TİKA'nın desteğiyle 2022 yılında açılmıştır.[132] Burada dört öğretim görevlisi tarafından söz konusu yılda toplam 40 öğrenciye A1-A2 seviyelerinde Türkçe öğretilmiştir. [133]

3.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Soğuk Savaş sonrası dönem Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlandığı yıllar olmuştur. Ancak, söz konusu tarihlerde hem Sovyet sonrası dönemin istikrarsızlığı ve belirsizliği hem de Ankara'nın bölge başkentlerine yönelik politikalarını hayata geçirmede sınırlı kaynaklara sahip olması

---

[129] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Munisa Erkinova ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[130] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türk Siyaseti Bölümü birinci sınıf öğrencisi Hatemhan Ahmadhonov ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[131] Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Zehra Ahmadkulova ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[132] TİKA'dan Özbekistan'da Türkoloji Enstitüsü ve Türk Dili Laboratuvarı'na Ekipman Desteği, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/tikadan-ozbekistanda-turkoloji-enstitusu-ve-turk-dili-laboratuvarina-ekipman/6265ad3e01a30a35fc9232c4, (03.10.2022).
[133] Semerkant Devlet Üniversitesi Türkoloji Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Zakir Boynazarov ile 20 Aralık 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

başlıca dezavantajlar teşkil etmiştir.[134] Bu bağlamda, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle paylaştığı dilsel, kültürel ve tarihi yakınlık Ankara'nın yeni dış politika stratejilerini hayata geçirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu tarihsel, kültürel ve dilsel yakınlığı araçsallaştırmak, yükseköğretim ağını genişleterek kurumsallaştırmak ve bölge başkentleriyle ilişkileri derinleştirmek amacıyla 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi hayata geçirilmiştir. Bu projenin diğer bir ismi ise 10.000 öğrenci projesi olarak bilinmektedir. Çünkü; bu proje ilk olarak 1992-1993 eğitim-öğretim yılında 10.000 öğrenciyle uygulamaya konulmuştur.[135] Bu projenin amacı aşağıdaki ifadelerle dile getirilmektedir:

> "Türk Cumhuriyetleriyle Türk ve Akraba Topluluklarının,[136] yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, Türkiye dostu bir nesil yetiştirmek, Türk dünyası ile kalıcı bir kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmak, Türkçeyi öğretmek, Türk kültürünü tanıtmak ve Türk dünyasında yer alan ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirerek ortak bir çatı oluşturmak amacıyla uygulamaya konulmuştur."[137]

İlk başta yalnızca Azerbaycan ve Orta Asya'da bulunan beş cumhuriyeti kapsayan mezkûr proje zaman içerisinde eski SSCB ülkeleri, Balkanlar, Asya ve Afrika'yı da içine alacak şekilde genişlemiştir.[138] Büyük Öğrenci Projesi ilerleyen yıllarda Türkiye'nin eğitim alanında izlediği yumuşak güç politikasını hayata geçirmede önemli bir sıçrama tahtası olarak hizmet etmiştir. Bu bağlamda, Orta Asya Cumhuriyetlerinde eğitim aracılığıyla bir etki alanı meydana getirilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar, adı geçen proje önemli görevler ifa etse de zaman içerisinde bu projenin yürütülmesinde bazı sorunlar ortaya çıkmıştır.[139] Dolayısıyla, önceleri Büyük Öğrenci Projesi kapsamında yabancı uyruklu öğrencilere verilen burslar 11 Ocak 2012

---

[134] Ayça Ergun, Bir Türk Dış Politikası Aracı Olarak Yüksek Öğretimin Uluslararasılaşması: Büyük Öğrenci Projesi ve Türkiye Mezunları", Panorama, Çevrim içi Yayın, 12 Mayıs 2020, https://www.uikpanorama.com/blog/2020/05/12/bir-turk-dis-politikasi-araci-olarak-yuksek-ogretimin-uluslararasilasmasi:-buyuk-ogrenci-projesi-ve-turkiye-mezunlari/, (08.10.2022).

[135] Türk, Türk Kültür Dış Politikası, s.135.

[136] Bu kavram, Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan), Balkanlar (Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Bosna-Hersek, Romanya), Asya ülkeleri (İran, Irak, Lübnan, Suriye, Afganistan vb.) ve Rusya Federasyonu (Kafkasya, Tataristan, Başkurdistan, Saha Cumhuriyeti vs.) gibi bölgeleri içine almaktadır.

[137] Türk, Türk Kültür Dış Politikası, s. 137.

[138] Aynı yerde.

[139] Bu sorunlardan bazıları; öğrenci seçme ve yerleştirmede yaşanan aksaklıklar, kurumlar arasında eş güdüm eksikliği, Türkçe öğretiminin ve barınma koşullarının yetersizliği, başarı oranının düşüklüğü ve diploma denkliği vb. şeklindedir.

tarihinde "Türkiye Bursları" adı altında birleştirilerek yönetimi Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) devredilmiştir. YTB faaliyetlerine 24 Mart 2010 tarihinde kabul edilen 5978 sayılı "Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna" istinaden[140] 6 Nisan 2010 tarihinde başlamıştır.[141] YTB'nin kuruluş amaçları ilgili kanunun birinci maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

> "Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek; soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek; Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen projeler hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenlerle, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ülkemize gelen öğrencilerin, ülkemizdeki eğitim süreçlerinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için her türlü esası belirleyerek, ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak."

Söz konusu maddeden anlaşılacağı üzere, YTB'nin amacının ve faaliyet alanının Türk diasporası olduğu dikkat çekmektedir. Başkanlığın diğer önemli bir görev alanını ise eğitim amacıyla Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, YTB söz konusu öğrencilere yönelik çeşitli etkinlikler tertipleyerek yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'yi tanımalarına ve uyum sağlamalarına destek vermektedir.

Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye'ye gelen Zafer Haliyarav, Ankara Üniversitesi TÖMER'de bir yıl Türkçe öğrendikten sonra 1992'de Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümüne başlamıştır. Söz konusu dönemde günümüz (2022) rakamlarıyla 120 TL'ye tekabül eden bir miktarda burs aldığını belirten Haliyarav öğrencilere ayrıca konaklama, ücretsiz şehir içi ulaşım desteği ve sağlık sigortası gibi haklar tanındığını dile getirmiştir. [142] Ancak 1993 yılında Özbek muhalefet liderlerinin Türkiye'ye gelmesiyle beraber ortaya çıkan siyasal sorunlar eğitim alanına yansımıştır. Bu minvalde, eğitimlerini Türkiye'de sürdüren Özbekistan uyruklu öğrencilerin tamamı İslam Kerimov'un talimatıyla ana

---

[140] Resmî Gazete, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Hakkında Kanun, Resmî Gazete Sayısı 27544, Kanun No. 5978, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm, (11.10.2022).

[141] YTB Başkanlığımız, https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2, (11.10.2022).

[142] Agrobank kurumunda yönetici olarak çalışan Zafer Haliyarav ile 3 Aralık 2022 tarihinde Tirmiz'de yapılan görüşme

vatanlarına dönmek zorunda kalmıştır.[143] Özbekistan'ın Tirmiz şehrinde bulunan Agrobank'ta yönetici olarak görev yapan Haliyarav iyi derecede Türkçe konuşmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında YTB'nin faaliyetleri "Kültürel Faaliyetler" ve "Özbekistan Uyruklu Öğrenciler" alt başlıklarında sadece Özbekistan'a odaklanmak suretiyle ele alınmıştır. Birinci alt başlıkta, YTB'nin Özbekistan'da düzenlendiği programlar, etkinlikler ve kültürel faaliyetler masaya yatırılmıştır. İkinci alt başlıkta ise istatistiki veriler ışığında Türkiye'de eğitim alan Özbekistan uyruklu öğrenciler çözümlemeye tâbi tutulmuştur. Aynı zamanda, eğitimlerini Türkiye'de tamamlayan ve hâlihazırda (2022) yükseköğretimlerine bu ülkede devam eden öğrencilerle bir dizi mülakat yapılmıştır. Söz konusu verilerin bir kısmı doğrudan katılımcılarla mülakat yapılarak elde edilirken diğerleri ise YTB'nin yayımlamış olduğu faaliyet raporlarından ve çevrim içi haber sayfalarından temin edilmiştir.

3.2.2.1. Kültürel Faaliyetler

Kültürel faaliyetler kapsamında özellikle YTB'nin kardeş ve akraba topluluklara yönelik projeleri ön plana çıkmaktadır. Söz konusu topluluklar Türkiye'nin dil, din, tarih ve kültürel anlamda yakın olduğu ülkeleri içermektedir. Her ne kadar YTB tarafından kardeş ve akraba topluluklar dendiğinde bundan hangi ülkelerin anlaşılması gerektiği net bir şekilde belirtilmese de kadim dönemlerde bir arada yaşanmış olan topluluklar kast edilmektedir.[144]

YTB'nin üzerinde durduğu önemli bir konu ise Ahıska Türkleridir. Yosef Stalin tarafından 1944 yılında sürgün edilen Ahıska Türklerinin bir kısmı günümüzde Özbekistan sınırları içerisinde yaşamaktadır. Özbekistan genelinde 2022 yılı itibariyle yaşayan 35.000 Ahıska Türkünün 17.000'i Taşkent'te hayatını sürdürmektedir.[145] Ahıska Türklerinin eğitim alanındaki sorunlarına destek olmak amacıyla YTB tarafından bir dizi proje hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin ana vatanları ile bağlarını güçlendirmek amacı ile "Ahıska Türklerine Yönelik

[143] Fahri Türk, Turkish- Uzbekistani Relations: How Do Islam Karimov's Regime and His Opponents Affect the Bilateral Ties Between Ankara and Tashkent? Reality of Politics, Sayı 5, Yıl 2014, s. 139-169.

[144] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Kardeş Topluluklar Vizyonu, https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi, (11.10.2022).

[145] Taşkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Dr. Ömer Salman ile 5 Eylül 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Yükseköğrenim Projesi" kapsamında 2017 yılında Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan'dan toplam 67 öğrencinin Ahıska, Tiflis ve Batum üniversitelerinde eğitim almaları sağlanmıştır.[146] Ancak Ahıska Türklerine yönelik yükseköğrenim projelerinin daha da artırılması gerekmektedir. Söz gelimi; Semerkant Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Ramdir Yashaevich (2022) Ahıska Türklerine mensup gençlerin önemli bir kısmının üniversite eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak istediğinin altını çizmiştir.[147]

YTB Özbekistan'da sağlık alanında bazı faaliyetlere imza atmaktadır. Tıbbiyeliler Derneği ve YTB iş birliğine gitmek suretiyle 9-12 Nisan 2019 tarihleri arasında Özbekistan'ın Taşkent ve Buhara şehirlerinde kuramsal ve uygulamalı olmak üzere "Acil Tıp Eğitimi" düzenlemiştir.[148] Söz konusu projeye Özbeklerle birlikte farklı ülkelerden toplam 600 kişi iştirak etmiştir. Bu eğitim kapsamında: Özbekistan uyruklu doktorlara, hemşirelere, sağlık memurlarına ve tıp fakültesi öğrencilerine acil servis organizasyonu, acil serviste hastaya yaklaşım ve afet yönetimi alanlarında eğitimler verilmiştir. Özbek sağlık personellerine yönelik diğer bir program ise Eylül 2022'de düzenlenmiştir. Bu minvalde iki günlük bir eğitim programı kapsamında Türkiye'nin Koronavirüs ile mücadele kapsamında elde ettiği tecrübeler Özbek doktorlara anlatılmıştır.[149]

Özbekistan kültürünün önemli simalarından birisi olan Abdullah Kadiri'nin hayatı ve eserlerini Türkiye'de tanıtmak ve iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere katkı sağlamak maksadıyla 14 Mart 2019 tarihinde "125'inci Doğum Yıl Dönümünde Abdullah Kadiri ve Özbek Romanı" başlıklı bir sempozyum düzenlenmiştir.[150] Aynı zamanda, YTB tarafından Türkiye'de lisansüstü eğitim gören 40'dan fazla Özbekistan uyruklu öğrenciye 15-16 Mart 2019 tarihleri arasında Konya'da "İki Kardeş Devlet (Türkiye ve Özbekistan) ve Onun Gelecekteki İlişkilerinde Benim Yerim" başlıklı

---

[146] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2017 Faaliyet Raporu, s. 78, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf, (12.10.2022).

[147] Semerkant Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Ramdir Yashaevich ile 12 Eylül 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

[148] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2019 Faaliyet Raporu, s. 45, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, (12.10.2022).

[149] Özbekistanlı Doktorlara Eğitim, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (13.10.2022).

[150] Abdullah Kadiri Sempozyumu, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (13.10.2022).

programa katılmaları için destek sağlanmıştır.[151] Diğer taraftan, eğitimlerini Türkiye'de tamamlayan Özbekistan uyruklu öğrencilerin Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek maksadıyla 10 Kasım 2019 tarihinde Taşkent'te 70 Türkiye mezunu öğrencinin iştirakiyle Türkiye Mezunları Buluşması adlı etkinlik tertiplenmiştir.[152] Bu bağlamda Özbek öğrencilerin kendi aralarındaki iletişim sağlanarak gelecek yıllar için önemli bir adım atılmıştır.

YTB tarafından 8-12 Mart 2021 tarihlerinde hayata geçirilen "Türkçe-Özbekçe Teorik ve Pratik Tercüme Eğitimi" başlıklı programa Özbekistan'dan 20 kişi katılmıştır. Söz konusu eğitim kapsamında yeminli tercümanlara Türkçe-Özbekçe ardıl çeviri, anlık çeviri, diplomatik metin çevirisi ve hikâye çevirisi gibi alanlarda dersler verilmiştir.[153] Aynı yıl içerisinde YTB'nin işlerlik kazandırdığı diğer önemli bir etkinlik ise Avrasya Yaz Okulu projesi olmuştur. Bu proje kapsamında üç ay boyunca kültür, sanat, tarih ve kişisel gelişim alanlarında uzmanlar seminerler vermiş, ayrıca okuma ve film gösterimleriyle de söz konusu projeye renk katılmıştır.[154] Bahsi geçen projeye Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan toplam 105 öğrenci iştirak etmiştir. Programın sonunda ise çoğunluğunu Özbeklerin oluşturduğu 35 başarılı öğrenciye İstanbul, Ankara ve Bursa'daki tarihi ve kültürel yerler gezdirilmiştir.[155] YTB'nin desteğiyle Türk Dünyası Eğitim Bilimleri Kongresi 24-26 Kasım 2021 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Kongreye Özbekistan'dan da bilim adamları teşrif etmişlerdir.[156]

Şevket Mirziyoyev'in 2016 yılında Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte Özbekistan'ın genç nüfusunun becerilerini ve yeterliklerini geliştirmeye yönelik bazı kurumlar hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda Mirziyoyev tarafından, 30 Haziran 2020 tarihinde yayımlanan PF-6017 sayılı karara istinaden "Gençlik İşleri Ajansı" (Yoshlar

---

[151] Aynı yerde.
[152] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2019 Faaliyet Raporu, s. 37.
[153] Türkçe-Özbekçe Teorik ve Pratik Tercüme Eğitimi, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (12.10.2022).
[154] Avrasya Gençlik Okulu Başladı, https://www.ayu.edu.tr/guncel_detay/2289/avrasya-genclik-okulu-basladi, (13.10.2022).
[155] YTB'nin desteklediği projeler Özbekistan'ın geleceği için umut oldu, https://www.haber7.com/kultur/haber/3207458-ytbnin-desteklediği-projeler-ozbekistanin-gelecegi-icin-umut-oldu, (12.10.2022).
[156] YTB birçok projeyle Özbekistan'da nitelikli insan kaynağının yetişmesini destekledi, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ytb-bircok-projeyle-ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesini-destekl/6243287701a30a2d44450ccf, (12.10.2022).

Ishları Agentligi) kurulmuştur.[157] Ajansın amacı gençleri her alanda destekleyerek onların sorunlarına çözüm üretmek ve yetenekli kişileri teşvik etmektir.[158] Bu minvalde, YTB'nin vermiş olduğu destekler neticesinde, Özbekistan Gençlik İşleri Ajansı ve bu ülkenin İstanbul Başkonsolosluğu'nun girişimleriyle 18 Aralık 2021 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi Kongre Merkezinde Özbekistanlı Gençler Forumu tertiplenmiştir.[159] Toplam 300 kişinin katıldığı söz konusu forumda bilgi yarışması ve paneller düzenlenerek başarılı öğrenciler ödüllendirilmiştir. Öte yandan, YTB'nin girişimleri neticesinde aynı yıl içerisinde Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi düzenlenmiştir. Söz konusu kongreye Özbekistan'dan yedi akademisyen katılmıştır.[160]

3.2.2.2. Özbekistan Uyruklu Öğrenciler

Nye'ya göre; özellikle burslar, değişim programları, gönüllülük projeleri vb. uygulamalar bir ülkenin dışarıda olumlu bir imaj yaratmasında önemli bir rol oynamakta ve istenen sonuçları elde etme noktasındaki beklentileri artırmaktadır.[161] Bu minvalde, Türkiye Cumhuriyeti'nin yumuşak güç politikalarının icra edilmesinde mühim bir vazife üstlenen YTB, birçok öğrencinin "Türkiye Bursları" kapsamında eğitimlerini Türkiye'de tamamlamalarına olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu kurum, yabancı uyruklu öğrencilere yönelik kültürel ve sosyal etkinlikler düzenleyerek Türk dilinin ve kültürünün tanıtılmasına katkı sunmaktadır.

Çalışmanın giriş kısmında vurgulandığı üzere, Türkiye'nin uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetlerinin temeli esasen 1990'lı yıllarda hayata geçirilen Büyük Öğrenci Projesi ile atılmıştır. Ancak söz konusu proje takip eden yıllarda Türkiye Bursları adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Türkiye Bursları kapsamında 2012 yılında uluslararası öğrencilere burslar tahsis edilmeye başlanmıştır. Bu

---

[157] O'zbekiston Respublikasi Yoshlar Ishlari Agentligi Faoliyatini Tashkil Etish To'g'risida, https://lex.uz/ru/docs/-4880129, (12.10.2022).
[158] Yoshlar Ishlari Agentligiga Vazifalar Belgilandi, https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/eshlar_ishlari_agentligiga_vazifalar_belgilandi, (12.10.2022).
[159] Özbekistan Gençleri Forumu, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (12.10.2022).
[160] YTB'nin desteklediği projeler Özbekistan'ın geleceği için umut oldu, https://www.haber7.com/kultur/haber/3207458-ytbnin-destekledigi-projeler-ozbekistanin-gelecegi-icin-umut-oldu, (12.10.2022).
[161] Nye, Soft Power The means to success in world politics, s. 110.

bağlamda öğrencilere; lisans, yüksek lisans ve doktora burslarının haricinde sanat ve araştırma bursları verilmektedir.[162] Bahsi geçen burslar kapsamında öğrencilere bir yıllık Türkçe dil eğitimi, barınma imkânı, sağlık sigortası ve bir defaya mahsus gidiş-dönüş uçak bileti desteği sağlanmaktadır.[163]

Tablo 5: Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Özbekistan Uyruklu Öğrenciler

Eğitim Dönemi	Öğrenci Sayısı	Diğer Ülkeler
2013-2014	371	48.183
2014-2015	556	72.178
2015-2016	652	87.903
2016-2017	736	108.076
2017-2018	840	125.138
2018-2019	1.075	154.505
2019-2020	1.598	185.047
2020-2021	2.421	224.048
TOPLAM	8.249	1.005.078

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, https://istatistik.yok.gov.tr/, (13.10.2022).

Tablo 5 mercek altına alındığında, 2013-2021 yılları arasında 1.005.078 yabancı uyruklu öğrencinin Türkiye'de eğitim aldığı dikkat çekmektedir. Bu sayının 8.249'unu Özbekistan uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'de 2013-2021 yılları arasında eğitim alan toplam Özbek öğrenci sayısı, uluslararası öğrencilerin %0,8'ini teşkil etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde her yıl ortalama olarak 1.031 Özbekistan uyruklu öğrencinin eğitimlerini Türkiye'de tamamladıkları dikkat çekmektedir. Tablo 5'e göre, Özbek öğrencilerin sayısında bilhassa 2016 yılından itibaren kayda değer bir artış meydana gelmiştir. Bu durumun temel sebeplerinden birisi Mirziyoyev'in iktidarıyla birlikte Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi ilişkilerde atılan somut adımların yansımalarını eğitim alanında bulmuş olmasıdır. Söz gelimi, İslam Kerimov dönemine tekabül eden 2013-2016 yılları arasında toplam 1.579 Özbek öğrencinin Türkiye'de eğitim aldıkları kaydedilirken Mirziyoyev döneminde (2016-2021) bu sayı 6.670'e yükselmiştir. Tablo 5'de belirtilen Özbek öğrencilerin sayısı burslu ve burssuz olarak eğitim alan kişileri kapsamaktadır.

YTB tarafından 2022 yılında kamuoyuyla paylaşılan verilere göre; 1992-2022 yılları arasında Türkiye'de 2.520 Özbekistan uyruklu öğrenci burslu olarak eğitim

[162] Bu kapsamda yabancı uyruklu lisans öğrencilerine 1.000 TL, yüksek lisans öğrencilerine 1.400 TL, doktora öğrencilerine ise 1.800 TL aylık burs verilmektedir.
https://turkiyeburslari.gov.tr/nedenturkiyeburslari, (13.10.2022).
[163] Türkiye Bursları, https://www.turkiyeburslari.gov.tr/nedenturkiyeburslari, (13.10.2022).

almıştır.[164] Paylaşılan diğer önemli bir husus ise 2022 yılında Özbekistan'dan toplam 1.653 aday "Türkiye Burslarına" başvuru yapmış ancak bunların sadece 217'si Türkiye Burslarından yararlanmaya hak kazanmıştır.[165]

Türkiye'nin Orta Asyalı öğrencilere ev sahipliği yapması zaman zaman eleştirilerin ve aslı olmayan iddiaların odak noktasını oluşturmuştur. Bu bağlamda Azamat Sharipov yazmış olduğu bir makalede,[166] Orta Asya'dan eğitim amacıyla Türkiye'ye gelen öğrencilere Turancı fikirlerin zerk edildiğini ve söz konusu öğrencilerin dini akımlara kapıldığını iddia etmektedir. Bu mevzu hakkında Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar, bu öğrencilerin devlet bursları kapsamında Türkiye'ye geldiklerini belirterek bahsi geçen söylemlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki münasebetlere zarar vermek isteyen çevrelerin gündeme getirdiği bir iddia olduğunun altını çizmiştir.[167]

YTB'nin Türkiye'den mezun olan yabancı uyruklu öğrencilere yönelik hayata geçirdiği diğer önemli bir program ise "Türkiye Mezunları" projesidir. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Türkiye'de tamamlayan yabancı uyruklu öğrencilerin arasındaki iletişimi sağlama, istihdam olanakları yaratma, Türk dili ve kültürü ile olan ilişkilerini sürdürme ve Türkiye ile kendi ülkeleri arasındaki münasebetlerin ileri boyutlara taşınması amacıyla Türkiye Mezunları çevrim içi sayfası oluşturulmuştur.[168] Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarından mezun olan öğrencileri bir araya getirmeyi hedefleyen bu mecraya öğrenciler ücretsiz bir şekilde üye olmaktadırlar. Öte yandan, YTB tarafından her yıl mezunlar buluşması tertiplenerek öğrencilerle kurum arasındaki ilişkilerin devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu minvalde, Türkiye'deki üniversitelerden mezun olan Özbek öğrenciler ilk defa 2017 yılında "Türkiye Mezunları Programı" kapsamında Taşkent'te bir araya gelmişlerdir. Anılan programa, YTB Başkanı Abdullah Eren, TİKA Taşkent Program Koordinatörü Ali İhsan Çağlar ve Türk üniversitelerinden mezun 50'den fazla öğrenci iştirak etmiştir.

---

[164] Özbekistan'da Nitelikli İnsan Kaynağının Yetişmesine Destek, https://ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (22.02.2023).
[165] Özbekistan'da Nitelikli İnsan Kaynağının Yetişmesine Destek, https://ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (22.02.2023).
[166] Azamat Sharipov, The Role of Turkish Soft Power Diplomacy in The Current Development of Central Asia, PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, Cilt 17, Sayı 7, Yıl 2020, s. 7734-7735.
[167] Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar ile 10 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[168] Türkiye Mezunları, Hakkımızda, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/hakkimizda, (13.10.2022).

Eğitimlerini Türkiye'de tamamlayan öğrencilerin iki ülke arasındaki rollerine ilişkin olarak YTB Başkanı Abdullah Eren aşağıdaki cümleleri dile getirmiştir:

> "Türkiye mezunları kendi ülkeleriyle Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde çok kilit bir rol oynuyor. Önümüzdeki süreçte kurumsal yapılarla ilişkileri somut olarak ilerleteceğiz. Özbekistan'ın nüfusu, toplumsal yapısı, iç huzuru ve kadim geleneğiyle hem Orta Asya'ya hem de Türk dünyasına rehberlik edebilecek bir ülke olduğunu düşünüyorum. O yüzden bu ülkedeki mezunlarımıza kıymet veriyoruz."[169]

Aynı zamanda, etkinlik esnasında söz alan mezun öğrenciler mezkûr buluşmayı çok önemli bulduklarını belirterek YTB yönetimine teşekkürlerini dile getirmişlerdir.[170]

Türkiye Bursları kapsamında doktora eğitimine Türkiye'de devam eden Şahruhbey Alimov, eğitim için neden söz konusu ülkeyi tercih ettiğine dair aşağıdaki sözleri dile getirmiştir:

> "Türkiye Bursları kapsamında 2014 yılında burs kazandım ve Türkiye'ye gittim. Türkiye'nin başkentinde (Ankara) yer alan Gazi Üniversitesi TÖMER'de bir yıl boyunca Türkçe öğrendim. Daha sonra İletişim Fakültesinde doktoraya başladım. Bir buçuk yıl doktora ders dönemim oldu. Ondan sonra tez konumu belirledim ve şu an tezimi yazmaya devam ediyorum. Türkçeyi öğrenmemin ana nedeni Türkiye'de doktora yapmaktı. Normalde, İngilizce hazırlık yaparak Batı ülkelerine gitmeyi düşünüyordum ama Türkiye Bursları kapsamında gereken olanaklar sağlandığı için bu ülkeyi tercih ettim. 2014-2020 yılları arasında Türkiye'de yaşadım. Ankara ve Konya şehirlerinde bulundum. Şu an TRT Özbekistan muhabiri olarak bir buçuk yıldan bu yana Taşkent'te çalışıyorum."[171]

Öte yandan, Özbekistan Finlandiya Pedagoji Enstitüsünde Rektör Yardımcısı olarak görev yapan İhtiyar Yakubov Türkiye'de eğitim almanın olumlu yönleri hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 2019 yılında doktora eğitimine başladım ve hâlâ devam ediyorum. Özellikle Türkiye'de yaşayan insanlar Orta Asya'dan eğitim almak amacıyla gelen öğrencilere karşı çok misafirperverler ve her konuda yardım ediyorlar. Zor durumda kaldığım zaman bana hep yardım ettiler. Ayrıca eğitimime Türkiye'de devam etmek benim için çok yararlı oldu.

---

[169] Özbekistanlı Türkiye Mezunları Taşkent'te buluştu, https://qha.com.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu/114252/, (13.10.2022).

[170] Haberler, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu, (13.10.2022).

[171] TRT Taşkent Muhabiri ve Gazeteci Şahruhbey Alimov ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

> Özbekistan'a geldiğim zaman Türkçe kursu açtım ve birçok öğrenciye Türkçe öğrettim."[172]

Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümünde lisans eğitimine devam eden Asel Inamova ise genel olarak Türkler ve Türkiye'deki eğitim olanakları hakkında şu sözleri dile getirmiştir: "Türk halkı çok yardımsever, enerji dolu, merhametli ve hoşgörülü […] Ayrıca, Türkiye'de eğitim kaliteli ve öğrencilere birçok imkân sağlanıyor. Mesela Erasmus öğrenci değişim programı gibi yararlanabileceğimiz çok güzel programlar bulunmaktadır."[173] Diğer taraftan, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü dördüncü sınıf öğrencisi Farangiz Naşanova ise Türkiye ve Türkler hakkında şunları dile getirmiştir: "Genel olarak bakarsak, Türkler yardımsever ve misafirperver bir millettir. Geleneksel kültürleri bizim kültüre benzemektedir. Ayrıca, Türkiye'de eğitim almak insana büyük çevre kazandırmaktadır. Her alandan arkadaş çevresini genişletmek için mükemmel bir ortam sunmaktadır […]"[174] YTB tarafından tertiplenen Milli Yemekler Kültür Günü etkinliğine de katılan Naşanova buradaki izlenimlerini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

> "Özbekistan kültür günü gerçekleştirildi. Bu kültür gününde düzensiz ve biçimsiz hareket edildiğini gözlemledim. Aşçılar Özbek milli pilavı pişirmişti ama tadı berbattı. Böyle bir günde en azından finansal desteği berbat bir şekilde kullandıklarını söyleyebilirim. Sonuçta birçok yabancı öğrenci gelip yiyor ama gerçek pilav tadını almıyor. Boşuna harcamalar yapmaktansa, daha faydalı şeylere destek verilmesini isterim […]"[175]

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü Fizikokimya Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamlayan Gaffur Hamidov ise Türkiye'deki yükseköğretim hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "Türkiye Cumhuriyeti, bir öğrencinin iyi bir şekilde eğitim alabilmesi açısından gerekli tüm olanaklara sahiptir. Yalnızca, öğrencinin bunu gerçekten istemesi gerekmektedir. Ayrıca biz yabancı uyruklu öğrencilere sağlanan imkânlar yeterliydi. Örneğin, öğrenci yurtları ve kütüphaneler bu noktada öne çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'de bulunduğumuz dönemde

[172] Özbekistan Finlandiya Pedagoji Enstitüsü Rektör Yardımcısı İhtiyar Yakubov ile 21 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[173] İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü lisans öğrencisi Asel Inamova ile 21 Ekim 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
[174] Ankara Üniversitesi Gazetecilik Bölümü dördüncü sınıf lisans öğrencisi Farangiz Naşanova ile 19 Ekim 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
[175] Farangiz Naşanova ile yapılan telefon görüşmesi.

> hocalarımız bize karşı çok samimi ve yardımseverdi. Özellikle Orta Asya'dan gelen öğrencilere ayrıca itibar ediliyordu. Üniversitemizin kimya laboratuvarı uygulamalı eğitim açısından çok iyiydi ve bizim için gerekli olan bütün cihazlar mevcuttu. Örneğin, kimya alanında kullanılan cihazları tatbik edip, öğrendim ve Özbekistan'a döndüğüm zaman bu cihazları kullanabilmek beni alanımda ön plana çıkardı. Ben de Türkiye'de öğrendiklerimi buradakilere anlattım. Aynı zamanda, Afyon Kocatepe Üniversitesindeki hocalarımla ilişkilerim hâlâ devam etmektedir."[176]

Türkiye Bursları kapsamında doktora eğitimine Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde devam eden Polat Mamatkulov ise Türkiye'de eğitim almanın akademik ve sosyal anlamda kendisine çok büyük katkı sağladığını aşağıdaki ifadelerle sarf etmiştir:

> "Eğitimime Türkiye'de devam etmemin bana birçok faydası bulunmaktadır. Örneğin, iki farklı ülkenin eğitim sistemiyle tanışma fırsatı yakaladım. Bu durumun ilerideki eğitim hayatıma olumlu bir şekilde yansıyacağına inanıyorum. Bunun dışında yine bir Türk lehçesini öğrenme gibi şansım da oldu. Türkiye'de eğitim aldığımdan dolayı çok mutluyum. Ayrıca, YTB'nin düzenlediği birçok etkinliğe katıldım. Mesela tarihi yerlere düzenlenen geziler çok hoşuma gitti. Bunun gibi etkinlikler sayesinde yabancı uyruklu öğrenciler Türkiye hakkında çok önemli bilgiler elde etmektedirler."[177]

3.2.3 Kültür ve Turizm Bakanlığı

Nye yumuşak gücü kısaca, "kültür, ideoloji ve kurumlar gibi soyut güç kaynakları aracılığıyla diğer ülkelerden istediklerini elde etme" şeklinde tanımlamaktadır.[178] Bu bağlamda turizm, ülkeler arasındaki insani etkileşimi tetikleyerek kültürel ilişkileri perçinlemektedir. Aynı zamanda yumuşak güç bağlamında turizm, bir devletin kendi ülkesinin güzelliklerini ve zenginliklerini dünyaya anlatabileceği önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.[179] Bu minvalde, Türkiye'nin önemli yumuşak güç aktörlerinden birisi olan Kültür ve Turizm Bakanlığının Özbekistan'a yönelik faaliyetleri önem kazanmaktadır. Bu kurum; kültür, turizm, reklam, sanat ve iş dünyası gibi farklı alanlarda projeler hayata

---

[176] Özbekistan Finlandiya Pedagoji Enstitüsü Kimya Ana Bilim Dalı Öğretim Görevlisi Gaffur Hamidov ile 23 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[177] Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi Polat Mamatkulov ile 25 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[178] Nye, Soft power: The means to success in world politics, s. 11.
[179] Yang Jiangyun, Analyzing the Effects of International Tourism on Soft Power, University of San Diego, s. 6, https://www.sandiego.edu/cas/documents/political-science/jiangyun-yang-capstone.pdf, (22.10.2022).

geçirmektedir. Söz gelimi, bir ülkenin uluslararası etkinlikler düzenlemesi dünya mikyasında cazibesini artırmaktadır. Özellikle bir devletin olimpiyat oyunlarına ve yarışmalara ev sahipliği yapması söz konusu ülkeye gelen turistleri etkilemektedir.[180] Turistler ülkelerine döndükleri zaman ziyaret ettikleri yerleri ve olumlu izlenimlerini aracısız bir şekilde diğer insanlara aktarmaktadırlar. Bu kapsamda Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve doğal güzelliklerin dünyaya tanıtılması maksadıyla Türkiye'yi ziyaret eden turistlerde olumlu bir algı yaratma yönünde çalışmalar yürütmektedir. Özbekistan ve Türkiye arasındaki turizm ilişkileri özellikle insani bağların güçlendirilmesi bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında devletler arasındaki münasebetlerin oluşmasında ve gelişmesinde vatandaşların sınır aşan faaliyetleri mühim bir rol oynamaktadır.[181]

Özbek medyasında Türkiye hakkında 2016 yılına kadar çok sayıda olumsuz haber yayımlanmamıştır. Söz gelimi, Özbekistan'ın düzenlediği uluslararası etkinliklerde Almanya ve Rusya gibi ülkelerin adları anılırken Türkiye'den hiç bahsedilmemiştir.[182] Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 17-18 Kasım 2016 tarihlerinde Özbekistan'a gerçekleştirmiş olduğu resmi ziyaretten[183] sonra Özbek basınında Türkiye konulu köşe yazıları, makaleler ve haberler neşredilmeye başlanmıştır.[184] Kültür ve Turizm Bakanlığının girişimleriyle Türkiye hakkında makaleler kaleme alınmış 150'ye yakın Özbek gazeteci 2021 yılında Türkiye'ye davet edilmiştir. Bu minvalde, Türkiye'nin farklı şehirlerini ziyaret eden gazeteciler, edinmiş oldukları izlenimleri Özbekistan'a döndükten sonra satırlarına taşıyarak iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine önemli katkılar sunmuşlardır.

3.2.3.1. Yasal Çerçeve

Ankara ve Taşkent arasındaki kültürel ilişkilerin yasal çerçevesini Tablo 6'da belirtilen anlaşmalar oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler bu anlaşmalara binaen tesis edilmiştir.

---

[180] Cang-Seng Ooi, Soft power, tourism, Encyclopedia of Tourism, Springer International Publishing Switzerland, J Jafari and H Xiao (Editör), İsviçre, s. 1-2., http://ecite.utas.edu.au/122466, (22.10.2022).
[181] Türk, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, s. 97.
[182] Şahruhbey Alimov ile yapılan görüşme.
[183] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Özbekistan, https://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/61064/ozbekistan, (27.11.2022).
[184] Şahruhbey Alimov ile yapılan görüşme.

Tablo 6: Özbekistan ve Türkiye Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmaları

Konusu	**Tarihi**	**Yeri**
Kültür, Eğitim, Bilim ve Spor İşbirliği Anlaşması	19 Aralık 1991	Ankara
Kültürel Varlıkların Kaçakçılığının Önlenmesi, İadesinin Sağlanması Konusunda Karşılıklı Yardım Anlaşması	13 Nisan 1998	Taşkent
Telif Haklarının Korunması Anlaşması	13 Nisan 1998	Taşkent
Kültürel İşbirliği Anlaşması	30 Nisan 2018	Taşkent
Sinema Alanında Ortak Niyet Beyanı	12 Kasım 2021	İstanbul

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığının 29 Ekim 2022 tarihli dilekçeye binaen verilen bilgilere istinaden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Özbekistan ve Türkiye arasındaki turizm ilişkilerinin temelini 5 Ekim 1992 tarihinde Taşkent'te imzalanan ve 18 Kasım 1997'de güncellenen "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Turizm Alanında İş Birliği Anlaşmaları" teşkil etmektedir.[185]

3.2.3.2. Kültürel Faaliyetler

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özbekistan'da Türkiye'nin kültürel anlamda tanıtımına yönelik gösteri sanatları, müzik ve dans gibi araçları kullanarak önemli projeler hayata geçirmektedir. Söz gelimi, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu tarafından 23-31 Ağustos 2009 tarihleri arasında Özbekistan'ın Ankara Büyükelçiliğinde bir konser verilmiştir.[186] Öte yandan, Türkiye'nin kültürel manada tanıtımını yapmak amacıyla 2012 yılında Özbekistan'a toplam 39 kitap gönderilmiştir.[187] Bununla birlikte, Özbekistan Kültür ve Tanıtım Müşavirliği'nin girişimleriyle Türkiye'yi tanıtmak amacı ile Özbekçe broşürler bastırılmıştır.[188] Aynı yıl içerisinde tertiplenen diğer bir etkinlik ise Özbekistan Emektar Askerler Enternasyonalciler Birliği Yetiştirme Yurdunda yaşayan 120 kişiye Türk mutfağından yemeklerin ikram edilmesi olmuştur.[189] Bu surette Türk mutfağı ihtiyaç sahiplerine tanıtılmıştır. Benzer şekilde, Türk filmlerinin beyaz perdede görünürlüklerini artırmak maksadıyla Taşkent'te yer

[185] Evcin, Özbekistan'da Türkiye'nin Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme, s. 118.
[186] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009 Yılı Faaliyet Raporu, s. 36, https://sgb.ktb.gov.tr/TR-15221/2009-yili-idare-faaliyet-raporu.html, (25.10.2022).
[187] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, s. 117, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/6044,2012-idare-faaliyet-raporu-internet.pdf?0, (25.10.2022).
[188] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, s. 216.
[189] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, s. 216.

alan Azerbaycan Kültür Merkezinde "Türk Filmleri Haftası" düzenlenmiştir.[190] Türkiye'nin tanıtımına yönelik önemli diğer bir adım ise "Özbekistan Travel News" adlı derginin 2012 yılı Ekim, Kasım ve Aralık sayılarında ikişer sayfa Türkiye'yi tanıtım yazıları yayımlanması olmuştur.[191]

Türkiye'nin tanıtımına yönelik faaliyetler yalnızca yukarıda bahsedilenlerle sınırlı değildir. Özbekistan'ın bağımsızlık günü[192] kutlamaları çerçevesinde 10-14 Eylül 2014 tarihleri arasında Taşkent'te Devlet Halk Dansları Topluluğu tarafından gösteriler tertiplenmiştir.[193] Söz konusu topluluk 2017 yılında ise Türk-Özbek Dostluk Günleri kutlamalarında birtakım gösteriler icra etmişlerdir.[194]

Kültür ve Turizm Bakanlığının TİKA ile iş birliği yaptığı ve bu minvalde bazı projeler hayata geçirdiği dikkat çekmektedir. Örneğin: Ankara'daki Milli Kütüphane ve Özbekistan Ali Şir Nevai Milli Kütüphanesi arasında imzalanan mutabakata istinaden Özbek kütüphanecilerden ve uzmanlardan oluşan on kişilik bir gruba 7-12 Mayıs 2018 tarihlerinde Ankara'da teknolojik altyapı, materyal sağlama, bilgi işlem, kataloglama ve dijitalleşme gibi alanlarda eğitimler verilmiştir.[195] Aynı yıl içerisinde gazetecilere yönelik başka bir program daha tertiplenmiştir. Anadolu Ajansı ile Kültür ve Turizm Bakanlığının iş birliğinde 13 Şubat 2018 tarihinde "Diplomasi Muhabirliği ve Kültürel Diplomasi Eğitimi" yapılmıştır. Söz konusu programa Özbekistan'ın haricinde Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Gürcistan, Moğolistan, Azerbaycan ve Ukrayna'dan toplam 22 kişilik bir gazeteci grubu katılmıştır.[196]

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Özbekistan Cumhuriyeti Turizm Geliştirme Devlet Komitesinde görevli toplam sekiz kişiye 26 Ocak-1 Şubat 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin turizm tecrübelerinin tanıtılması amacıyla eğitim

---

[190] Aynı yerde.
[191] Aynı yerde.
[192] 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını tüm dünyaya ilan eden Özbekistan, bu münasebetle 1 Eylül gününü bağımsızlık günü olarak ilan etmiştir, http://taqvim.uz/uz/event/view/3882, (25.02.2023).
[193] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, s. 265, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/40020,2014-idare-faaliyet-raporu-13042015pdf.pdf?0, (25.10.2022).
[194] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017 Yılı Faaliyet Raporu, s. 166, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/57597,ktb-2017-yili-idare-faaliyet-raporu-pdfpdf.pdf?0, (25.10.2022).
[195] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, s. 113, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/63821,2018idarefaaliyetraporufinalpdf.pdf?0, (25.10.2022).
[196] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, s. 189.

verilmiştir.[197] Bununla birlikte, iki ülke arasındaki kültür ve sanat eserlerinin karşılıklı olarak tanıtılması maksadıyla 12-18 Aralık 2021 tarihleri arasında Ankara ve İstanbul'da "Özbekistan Kültür Günleri" etkinliği tertiplenmiştir.[198] Söz konusu etkinlik çerçevesinde, adı geçen şehirlerde "Özbekistan Kültür Günleri Konserleri", "Özbekistan'ın Bağımsızlığının 30'uncu Yıl Dönümü Kutlamaları" ve "Özbekistan: İpek Yolu'nun Kalbi" gibi fotoğraf sergileri düzenlenmiş ve Özbekistanlı sanatçılar tarafından konserler verilmiştir.[199]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özbekistan'da Türkiye'yi tanıtmak ve söz konusu ülkenin görünürlüğünü artırmak amacıyla reklamlar vermektedir. Bu çerçevede, 2010 yılında 16, 2011 yılında dört ve 2012 yılında yedi reklam panosunda Türkiye'yi tanıtıcı afişlere yer verilmiştir.[200]

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hayata geçirdiği diğer önemli bir program ise Uluslararası Turizm Eğitimi Programı'dır.[201] Türkiye'nin turizm alanındaki tecrübelerinin paylaşılması ve ülkeler arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu programa 2000 yılında işlerlik kazandırılmıştır. Bu bağlamda, Taşkent'te 2013 yılında tertiplenen işbaşı eğitim programları kapsamında; ön büro, gıda servisi, kat hizmetleri ve yiyecek üretimi gibi bölümlerde çalışan toplam 89 otel çalışanına eğitim verilmiştir.[202] Bir yıl sonra Ankara'da gerçekleşen programa toplam 23 kişi katılmıştır.[203] Takip eden senelerde ise 2017 yılında 30 kişi[204], 2019 yılında 93 kişi[205], 2021 yılında 188 kişi[206] işbu eğitim programlarına iştirak etmişler ve edindikleri mesleki kazanımları uygulama fırsatı yakalamışlardır.

---

[197] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 Yılı Faaliyet Raporu, s. 69, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/93935,2020-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, (25.10.2022).
[198] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 93, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/94121,2021-yili-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, (25.10.2022).
[199] İstanbul'da Özbekistan Kültür Günleri etkinliği yapıldı, https://www.dha.com.tr/gundem/istanbulda-ozbekistan-kultur-gunleri-etkinligi-yapildi-1867009, (29.10.2022).
[200] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s. 184, 2011 Yılı Faaliyet Raporu s. 185, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, s. 215.
[201] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2008 Yılı Faaliyet Raporu, s. 160, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1527,faaliyetraporupdf.pdf?0, (29.10.2022).
[202] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, s. 232.
[203] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, s. 250.
[204] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017 Yılı Faaliyet Raporu, s. 152.
[205] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019 Yılı Faaliyet Raporu, s. 179.
[206] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 167.

3.2.3.3. Türkiye'yi Ziyaret Eden Özbekler

Tablo 7 incelendiğinde, özellikle Türkiye'nin 2017-2018 yılları arasında ilk beş ülke arasında yer almadığı görülmektedir. Özbeklerin 2017 yılında 93.138 kişi ile en çok ziyaret ettiği altıncı ülke olan Türkiye, 2018 yılında ise 88.891 kişi ile altıncılığını sürdürmüştür. Özbeklerin 2019 yılında en çok ziyaret ettikleri ülkeler arasında Türkiye beşinci olmuş, takip eden yıllarda (2020 ve 2021) ise bu ülke dördüncülüğe yükselmiştir. Bu minvalde özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığının atmış olduğu adımlar 2017 yılından sonra semeresini vermeye başlamıştır. Bilhassa Özbekistan'da kamusal alanda Türkiye'nin tanıtımına yönelik olarak yapılan reklam faaliyetleri yansımalarını turizm alanında bulmuştur.

Tablo 7: Özbeklerin En Sık Ziyaret Ettikleri Ülkeler (2017-2021)

Sıra	2017	2018	2019	2020	2021
1-)	**İsrail**	**İsrail**	**Kırgızistan**	**Kırgızistan**	**Kırgızistan**
	3.716.894	3.774.307	3.430.882	947.745	1.209.290
2-)	**Kazakistan**	**Litvanya**	**Kazakistan**	**Kazakistan**	**Kazakistan**
	348.992	2.710.871	2.912.516	520.293	301.068
3-)	**Litvanya**	**Tayland**	**Tacikistan**	**Tacikistan**	**Tacikistan**
	347.612	1.384.282	1.261.096	299.522	182.539
4-)	**Tayland**	**Kazakistan**	**Rusya**	**Türkiye**	**Türkiye**
	254.216	256.296	283.067	62.690	174.041
5-)	**Türkmenistan**	**Türkmenistan**	**Türkiye**	**Rusya**	**Rusya**
	141.193	136.968	168.746	53.171	168.563

Kaynak: O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi, https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2, (02.11.2022).

Diğer yandan, Türkiye'ye gelen kişi sayısının 2019 yılından itibaren yükselmeye başlamasında şüphesiz Özbekistan'a yönelik uygulanan vize rejiminin liberalleştirilmesi tetikleyici bir etken olmuştur. Şöyle ki; Özbekistan uyruklu vatandaşların Türkiye'ye 30 güne kadar vizesiz seyahat etme hakları bulunuyordu, ancak 2018 yılında yayımlanan 327 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca Özbeklerin Türkiye'de vizesiz ikamet etme süreleri 90 güne çıkarılmıştır.[207] Bu şartlar altında Türkiye'ye üç ay seyahat etme imkânı elde eden Özbekistan vatandaşları yurtdışına çıkışlarda Türkiye'yi tercih etmeye başlamışlardır. Olgan Bekar,

[207] Resmî Gazete, Karar Sayısı 327, Kanun, 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Kanunun 18. Maddesi, https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/11/20181111-2.pdf, (03.11.2022).
Ayrıca bk: O'zbekiston fuqarolariga Turkiyadagi vizasiz rejim 30 kundan 90 kungacha uzaytirildi, https://kun.uz/uz/news/2018/11/12/turkia-4-davlatga-vizasiz-rezimni-uzajtirdi-ularning-orasida-uzbekiston-am-bor, (03.11.2022).

Özbeklerin Türkiye'ye artan rağbetlerinde iki ülke arasındaki vize rejiminin yumuşatılmasının önemli bir etken olduğunu belirterek THY'nin Özbekistan ve Türkiye arasındaki tarifeli sefer sayısını artırmasının da turizm trafiğine olumlu yönde katkıda bulunduğunu söylemiştir.[208]

Tablo 8: Özbeklerin Türkiye'yi Ziyaret Etme Amaçları (2017-2021)

Yıllar	İş	Eğitim	Turistik	Akraba Ziyareti	Tedavi	Toplam
2017	88.606	1	164	4.366	1	93.138
2018	80.424	10	241	8.140	76	88.891
2019	2.270	2.070	146.210	15.343	2.853	168.746
2020	866	2.594	45.551	8.386	5.333	62.690
2021	1.441	4.266	136.613	27.382	4.339	174.041
Toplam	173.607	8.941	328.779	63.617	12.602	587.506

Kaynak: O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi, https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2, (02.11.2022).

Tablo 8 incelendiğinde 2017-2021 yılları arasında toplam 587.506 kişinin Türkiye'yi ziyaret ettiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, "turistik amaçlı" seyahatlerin aslan payını oluşturduğu görülmektedir. Özbekler turistik amaçlı olarak en çok Antalya, İstanbul, Muğla, İzmir, Bodrum ve Marmaris gibi şehirleri tercih etmektedirler. Ticari amaçlı olarak ise İstanbul öne çıkmaktadır. Bu bağlamda İstanbul, özellikle "bavul ticareti" açısından önem arz etmektedir.[209] Bunun temel sebebi, Özbekistan'da tekstil, giyim, ayakkabı, kozmetik ve mutfak eşyaları gibi ürünlerin fiyatlarının Türkiye'ye nispeten iki veya üç kat daha pahalı olmasıdır. Söz konusu ürünleri temin eden Özbekler ana vatanlarına döndükleri zaman bu ürünleri satarak ticaret yapmaktadırlar.

Tablo 9: Türkiye'yi Ziyaret Eden Orta Asyalılar (2017-2021)

Ülkeler	Yıllar					
	2017	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**Toplam**
Kazakistan	402.830	426.916	455.724	137.213	366.076	1.788.759
Özbekistan	195.745	241.235	252.138	102.598	272.604	1.064.320
Türkmenistan	230.881	252.911	297.706	43.236	18.979	843.713
Kırgızistan	104.911	114.926	121.364	52.142	102.840	496.183
Tacikistan	30.532	40.879	44.155	16.972	41.440	173.978
TOPLAM	964.899	1.076.867	1.171.087	352.161	801.939	4.366.943

Kaynak: TÜİK, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Eğitim,Kültür,-Spor-ve-Turizm-105, (31.10.2022).

[208] Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar ile yapılan görüşme.
[209] T.C. Taşkent Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Özbekistan Raporu, s. 3.

Tablo 9'a göre, 2017-2021 yılları arasında Türkiye'yi ziyaret eden Özbeklerin sayısı 1.064.320 olarak kayıtlara geçmiştir. Diğer yandan, dört Orta Asya ülkesinden (Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan) Türkiye'ye giriş yapan insanların sayısının toplam olarak 3.202.623 olduğu dikkate alındığında, Özbekistan'dan Türkiye'ye giriş yapanlar diğer dört Orta Asya ülkelerinden gelen turistlerin yüzde 32,2'sine tekabül ettiği görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'ye giriş yapan Özbekler nüfuslarına oranlandığında, bu sayı ülke nüfusunun %3,7'sine denk gelmektedir.[210]

Tablo 10: THY'nin Özbekistan'a Yönelik Tarifeli Seferleri (2022)

Uçuş Güzergahı	**Haftalık Sefer Sayısı**
İstanbul – Taşkent	17
İstanbul – Semerkant	4
İstanbul – Fergana	3
İstanbul – Urgenç	2
İstanbul – Buhara	2

Kaynak: T.C. Taşkent Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği Özbekistan Raporundan elde edilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

THY; Özbekistan'ın Taşkent, Semerkant, Fergana, Urgenç, ve Buhara şehirlerine doğrudan tarifeli seferler düzenlemektedir.[211] Bu durum ise hem insanların seyahatlerini kolaylaştırmakta hem de iki ülke arasındaki insani ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle Tablo 7'de vurgulandığı üzere; Özbeklerin 2019-2021 yılları arasında Türkiye'ye yaptıkları turistik amaçlı seyahatler zaman içerisinde önemli oranda artış göstermiştir. Özbek turistler için bilhassa Antalya bölgesinin yüksek bir cazibesi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Özbekistanlı Malva Tour firmasının sahibi Zarina Gulyamova, 2022 yılı içerisinde Antalya'yı ziyaret etmek isteyen Özbekistan vatandaşlarının sayısında bir önceki yıla oranla %40 artış beklentisi olduğunu dile getirerek Antalya'nın 100.000'in üzerinde Özbek turisti ağırlayabileceğini belirtmiştir.[212] Ayrıca, Özbekistan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumunun verilerine göre, Özbekistan'dan 2021 yılında "turizm amaçlı" olarak yurtdışına çıkış yapan 349.190 kişiden 136.613'ü seyahatlerinde Türkiye'yi tercih

[210] Özbekistan'ın mevcut nüfusu 34.670.828 olarak kayıtlara geçmiştir. https://www.worldometers.info/world-population/uzbekistan-population/, (27.12.2022).
[211] Özbekistan uçuşları, https://www.turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/ulke/ozbekistan/, (04.11.2022).
[212] Gulyamova: Antalya'ya Özbekistan pazarından büyük talep, https://www.gmdergi.com/guncel/gulyamova-antalyaya-ozbekistan-pazarindan-buyuk-talep/, (05.11.2022).

etmiştir.[213] Bu doğrultuda, yurtdışına çıkış yapan kişi sayısının %39,12'sinin istikameti Türkiye olmuştur.

3.2.3.4. Türkiye'den Özbekistan'a Düzenlenen Turlar

Türk seyahat acenteleri tarafından Özbekistan'a düzenlenen turlar özellikle kültürel ve insani ilişkilerin gelişmesinde önemli bir vazife üstlenmektedir. Diğer taraftan iki ülke arasındaki ilişkileri kültürel anlamda geliştirmek için bölgeye yönelik seyahatler düzenleyen tur şirketlerinin sayısı oldukça düşüktür. Turizm alanındaki ilişkilerin ivme kazanmasında hiç kuşkusuz seyahat acenteleri önemli bir rol oynamaktadır. Seyahat acenteleri devlet dışı aktörler olarak Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetleri perçinlemek için tur programları tertiplemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de faaliyette bulunan seyahat acenteleri için Özbekistan, inanç turizmi bakımından ön plana çıkmaktadır. İstanbul'da bulunan Burak Tur, Özbekistan'ın dini, tarihi ve kültürel anlamda öne çıkan Hive-Buhara-Semerkant-Taşkent güzergâhına altı gece yedi günlük programlar dâhilinde seyahatler düzenlemektedir.[214] Söz konusu turlar kapsamında Özbekistan'ın Hive şehrindeki İçhan Kala da yer alan medreseler, türbeler gezilerek Buhara, Semerkant ve Taşkent'te bulunan, tarihi ve dini yapılar ziyaret edilmektedir.[215] Özbekistan'a tur düzenleyen diğer bir firma ise Setur isimli seyahat acentesidir. Dokuz gün sekiz gece şeklinde düzenlenen turlar kapsamında Urgenç, Hive, Taşkent, Semerkant ve Buhara gibi şehirler ziyaret edilmektedir.[216] Bir diğer tur firması ise Gruppal isimli seyahat acentesidir. Söz konusu firmanın çevrim içi sayfasında Özbekistan'a yönelik altı gün beş gecelik turlar tertiplendiği bilgisi yer almaktadır. Bu kapsamda; Taşkent, Semerkant ve Buhara ziyaret edilmektedir.[217] Özellikle Türkiye'den Özbekistan'a yönelik düzenlenen turlar inanç turizmi bağlamında değerlendirilebilir. Özbekistan topraklarında Türk-İslam medeniyetine ait çok sayıda tarihi eser bulunması ve söz konusu bölgede İslam uygarlığına ve ilmine önemli katkıları olan büyük ulema ve din

---

[213] O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi, https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2, (28.11.2022).
[214] Özbekistan Turu, https://www.buraktur.com/Ozbekistan-Turu-2-Semerkant-Buhara-Taskent, (05.11.2022).
[215]Buhara'da İmam Buhari ve Bahaüddin Nakşibendi'nin türbeleri, Semerkant'ta ise İmam Maturidi'nin türbesi ziyaret edilmektedir.
[216] Özbekistan Turu, https://www.setur.com.tr/ozbekistan-turu-se-hive-taskent-Semerkant-buhara, (27.11.2022).
[217] Özbekistan Turu, https://www.gruppal.com/ozbekistan-turu, (27.11.2022).

alimlerinin kabristanlarının bulunması bölgeyi inanç turizmi anlamında ön plana çıkarmaktadır.[218] TRT Taşkent Muhabiri Şahruhbey Alimov'un verdiği bilgilere göre; Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi münasebetlerin 2016 yılından sonra düzelmesine paralel olarak Özbek karar alıcılar özellikle turizm ilişkilerinin canlandırılması adına inanç turizminin ön plana çıkarılması konusunda mutabık kalmışlardır.[219] Alimov'a göre, Özbekistan denince akla inanç turizmi gelmektedir. Öte yandan Türkiye'den bölgeye yapılan resmi ziyaretler de turizm ilişkilerini tetiklemektedir. Bu konu hakkında Alimov aşağıdaki mütalaayı yapmıştır:

> "Örneğin, T.C. Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan Hive'yi ziyaret etti. Sayın Cumhurbaşkanı'nın Hive'yi ziyaretinden önce bölge hakkında neredeyse medyada hiçbir bilgi yoktu. Artık Cumhurbaşkanı Hive'de şeklinde başlıklar verilince Hive'nin önemi birden yükseldi. Özbekistan bu bölgede turizm üssüne dönüşmek istiyor ve Türkiye tecrübesinden yararlanıyor […]"[220]

Alimov'un değerlendirmesinden anlaşılacağı üzere, bilhassa devlet liderlerinin bölgeye ziyaretleri de turizmi canlandırmaktadır.

3.2.3.5. Turizmin Gelişmesinin Önündeki Engeller

Ankara ve Taşkent arasındaki turizm ilişkilerinin gelişmesinin önünde yapısal ve bürokratik olmak üzere birtakım engeller bulunmaktadır.[221] İlk olarak yapısal sorunlar incelendiğinde aşağıdaki değerlendirme yapılabilir: Türkiye ve Özbekistan arasında taşımacılık yapan havayolu şirketlerinin bilet fiyatlarının yüksek olması önemli bir sorundur.[222] Söz gelimi, özellikle yaz sezonunda Türkiye-Özbekistan uçak bileti fiyatları ortalama 600-1.000 dolar arasında seyretmektedir. Bu fiyatlar emsalleriyle karşılaştırıldığında Almatı-İstanbul, Bişkek-İstanbul bilet fiyatlarının neredeyse iki katına denk geldiği görülmektedir. Özbeklerin satın alma güçlerinin zayıflığı dikkate alındığında bu durumun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Diğer yapısal bir sorun alanı ise bölgeye yönelik turlar düzenleyen firmaların sayıca yetersiz olması ve tur paketlerinin pahalı olmasıdır.[223] Söz gelimi, altı gün yedi gece

---

[218] Özbekistan'da İnanç Turizmi, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-da-inanc-turizmi/6127bb3401a30a4b18ee784f, (27.11.2022).
[219] Şahruhbey Alimov ile yapılan görüşme.
[220] Şahruhbey Alimov ile yapılan görüşme.
[221] Türk, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, s. 102.
[222] Türk, aynı yerde.
[223] Türk, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, s. 99-101.

süren Balkan Turları (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan, Kuzey Makedonya) 519 dolara denk gelirken, toplam dokuz gün sekiz gecelik Özbekistan turu ise 1.790 dolara tekabül etmektedir.[224] Bu bağlamda, Balkan ve Özbekistan turları karşılaştırıldığında aradaki fiyat farkının neredeyse iki katından daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Türkiye'den Özbekistan'a yapılan seyahatlerin çoğunlukla inanç turizmi kapsamında gerçekleştirildiği bilinmektedir. Dolayısıyla inanç turizmi dışında; festivaller, konserler, dizi ve film gösterimleri ile öğrenci etkinlikleri gibi alanlarda yapılan çalışmaların cılız kaldığı dikkat çekmektedir. Yapısal sorunlar bağlamında ön plana çıkan başka bir husus ise Özbekistan'da önemli kara yollarının alt yapısının yeterince iyi olmamasıdır.[225]

Bürokratik sorunlar ise özellikle iki ülke arasındaki vize rejiminden kaynaklanmaktadır. Özbekler 90 güne kadar Türkiye'de vizesiz seyahat etme imkânına sahipler iken Türkler Özbekistan'da yalnızca 30 gün vizesiz kalabilmektedirler. Türkiye'ye yönelik uygulanan vizesiz seyahat süresinin ya 90 güne çıkarılması ya da doğrudan iki ülke arasındaki vize uygulamasının tamamen kaldırılması turizm ilişkilerine ivme kazandırabilecektir. Diğer bir sorun alanı ise Özbekistan'a ve diğer Orta Asya ülkelerine giriş yapıldıktan sonra güvenlik birimlerine (yabancı daireleri) başvurarak kayıt yaptırma zorunluluğudur[226] ki bu durum Türk turistleri caydırabilmektedir. Bu kapsamda, Özbekistan'a giriş yaptıktan sonra üç gün içerisinde en yakın güvenlik birimine gidip kayıt yaptırmak insanları cezbeden bir durum olmadığı gibi, turizm ilişkilerinin gelişmesine ket vuran bir etken olarak hesaplanmaktadır. Yukarıda belirtilen yapısal ve bürokratik engellerin dışında, Özbekistan'ın Afganistan gibi siyasal olarak istikrarsız ülkelerle komşu olması turistlerin bölgeye seyahat etmelerini engelleyen bir başka amil olarak öne çıkmaktadır.

---

[224] Balkan Turu, https://www.setur.com.tr/6-ulke-balkan-rotasi-uskup-gidis-uskup-donus, (27.11.2022).
Özbekistan Turu, https://www.setur.com.tr/ozbekistan-turu-se-hive-taskent-Semerkant-buhara, (27.11.2022).

[225] Kemalettin Rabbimov ile yapılan görüşme.

[226] Türk, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, s. 102.

3.3. Sonuç

TİKA'nın faaliyet raporları incelendiğinde hayata geçirilen projelerin aslan payını sağlık sektörünün oluşturduğu dikkat çekmektedir. Bilhassa kültürel ve dilsel alanda hayatiyet kazandırılan projeler sağlık alanına nazaran daha cılız kalmaktadır. Diğer taraftan, TİKA'nın Özbek karar alıcılar nezdindeki etkisine ilişkin çevrim içi ortamda doğrudan bir malumat bulunmamaktadır. Ancak Mirziyoyev'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere, TİKA'nın Özbek karar alıcılar üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır. TİKA Taşkent Program Koordinatörlüğünün verdiği bilgiye göre Özbekistan'da Türkiye ve Türklerin olumlu bir imaja sahip olmalarında TİKA'nın önemli bir rolü bulunmaktadır. Sağlık alanını, altyapı ve eğitim sektörleri takip etmektedir. Diğer taraftan, Özbekistan'da 1993 ila 2018 yılları arasında TİKA tarafından toplam 718 projeye imza atılmıştır.[227] Söz konusu kurumun faaliyet raporları incelendiğinde dikkat çeken diğer bir husus ise 2017 yılına kadar Özbekistan'ın kurumlarından TİKA'ya iş birliğine yönelik herhangi bir talep gelmemiş olmasıdır. İslam Kerimov döneminde Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi sorunlar sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine derinden tesir etmiştir. Bu bağlamda, Kerimov yönetimi, Türk STK'lar ile iş birliğine sıcak bakmadığından Türkiye ile yakın ilişkiler kurulamamıştır. Öte yandan, Mirziyoyev'in iktidara gelmesiyle birlikte Taşkent ile Ankara arasındaki ilişkilerde iş birliği havası hâkim olmuştur. Mirziyoyev'in dış politika anlayışında; barış, iyi komşuluk, iş birliği ve bölgesel istikrarın güçlendirilmesi[228] gibi ilkelerin benimsenmesi Taşkent ve Ankara ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir. Böylece, TİKA daha görünür olmaya başlamıştır. Özellikle 2017 yılından itibaren Özbekistan'ın kamu kurumları TİKA ile iş birliğine daha sıcak bakmaya başlamıştır.[229]

YTB aracılığıyla Özbekistan'a yönelik dilsel ve kültürel faaliyetler hayata geçirilmektedir. Özellikle Taşkent ve Ankara arasındaki siyasi ilişkilerin 2016 yılından sonra düzelmeye başlaması yükseköğrenim alanına da olumlu yönde tesir

[227]TİKA Özbekistan'da 700'den fazla projeyi hayata geçirdi, https://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/tika-ozbekistan-da-700-den-fazla-projeyi-hayata-gecirdi/169885/, (30.07.2022).
[228] Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida O'zbekiston tashqi siyosatida yuksalish ro'y bermoqda, https://xs.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoev-rahbarligida-ozbekiston-tashqi-siyosatida-yuksalish-roj-bermoqda, (30.07.2022).
[229] Cemalettin Güney ile yapılan görüşme.

etmiştir.[230] YTB'nin vermiş olduğu burslar Türkçenin Özbekler tarafından öğrenilmesine katkı sunmaktadır. Özbek öğrenciler arasında Türkiye'de yükseköğretim almak revaçtadır. Öğrenciler Türkiye ile ülkeleri arasındaki dilsel ve kültürel yakınlığın da tetiklemesiyle gelecekte iyi bir iş imkânına erişmek için Türkiye'de eğitim almayı tercih etmektedirler. Türkiye'den mezun olan Özbek öğrenciler iki ülke arasındaki bağları kalıcı ve sürdürülebilir bir hale getirmektedir. Türkiye tarafından 1992-2022 yılları arasında toplam 2.520 Özbek öğrenciye burslu yükseköğretim olanağı sağlanmıştır. Öte yandan 2022 yılı itibariyle toplam 1.653 Özbek Türkiye burslarına başvuru yapmıştır. Söz konusu öğrencilerin Türkiye'ye uyum sağlamalarında YTB'nin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu kurum düzenlemiş olduğu konferanslar ve etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin Türkiye'ye uyum sağlamalarına, Türk dilinin ve kültürünün tanıtılmasına katkı sunmaktadır.

Kantitatif veriler ışığında karşılaştırmalı bir şekilde ortaya konulduğu gibi, Türkiye ve Özbekistan arasındaki kültürel ilişkilerde şüphesiz turizm önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Türkiye'ye gelen turist sayısının yıl içerisinde katlanarak arttığı dikkat çekmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının hayata geçirdiği yumuşak güç uygulamalarının etkisi kendini Türkiye'ye yapılan turistik amaçlı seyahatlerle göstermektedir. Her ne kadar bahsi geçen kurumun politikaları turizm alanına katkı sağlamış olsa da bölgeye yönelik turlar düzenleyen seyahat acentelerinin faaliyetleri cılız kalmaktadır. Bilhassa Türkiye'de çok az sayıda seyahat acentesinin Özbekistan'a yönelik turlar tertiplediği göze çarpmaktadır. Öte yandan, Özbekistan'ın yalnızca "inanç turizmi" kapsamında öne çıkması turizm ilişkilerinin kapsamını daraltmaktadır. Sadece inanç turizmine bel bağlanması bölgeye giden insan trafiğini ciddi anlamda etkilemektedir. Bu minvalde, bölgeye seyahat edenlerin ağırlıklı olarak yetişkin kimselerden oluşması Özbekistan'ın Türk gençleri tarafından çok fazla bilinmediğine ve rağbet görmediğine işaret etmektedir. Bu doğrultuda, incelenen faaliyet raporlarında ve alanda yapılan görüşmelerde gençlerin bölgeye seyahat etmelerini teşvik edecek herhangi bir girişime denk gelinmemiştir. Bunun haricinde, turizm

[230] İslam Kerimov döneminde Türkiye'de öğrenim gören Özbek uyruklu öğrenciler ana vatanlarına döndükleri zaman özellikle havalimanı ve farklı kamusal alanlarda bazı sorunlarla karşılaşmışlardır. Ancak Mirziyoyev devrinin başlamasıyla bu sorunlar aşılmıştır.

alanında çözüme kavuşturulması gereken sorunlardan birisi de hiç şüphesiz Özbekistan-Türkiye uçak biletlerinin fiyatlarının yüksek oluşudur.

4. Özbekistan'da Türkçe Öğretimi

4.1. Giriş

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'nin yumuşak güç unsurlarının hayata geçirildiği alanlardan birisi olan Türkçe öğretimi ele alınmıştır. Türkçe ve Özbekçe arasındaki yakın akrabalık Özbekleri Türkçe öğrenmeye teşvik etmektedir.

Özbekistan'daki Türkçe öğretimi; Yunus Emre Enstitüsünün çevrim içi Türkçe kursları, üniversiteler ve özel eğitim merkezleri bünyesinde açılan Türkçe dersler vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu bağlamda Türkçe, MEB tarafından bölgeye gönderilen Türk okutmanların yanı sıra, Özbek öğretmenler tarafından da öğretilmektedir.

Yazar, Özbekistan genelinde yaptığı araştırmalarda Türkiye Türkçesi eğitimi veren özel kurslar, Türkçe öğretmenlerin sayısı, hangi koşullarda ve nerelerde ders verdikleri hakkında herhangi bir istatistiki veriye denk gelmemiştir. Yalnızca MEB tarafından bu ülkeye gönderilen Türkçe okutmanlarının ve öğretim görevlilerinin bilgilerine ulaşılmıştır.[231] Bu bağlamda, yazar kartopu örneklemini kullanarak Özbekistan'da Türkçe öğretimi yapan üniversiteler ve özel dil kurslarından veriler temin etmeye gayret etmiştir.

Çalışmanın bu kısmında sırasıyla, Özbekistan'da Türkçe öğretimi yapan üniversitelerin ve özel dil kurslarının faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Akabinde, Özbekleri Türkçe öğrenmeye teşvik eden unsurlar alanda gerçekleştirilen gözlemler ve mülakatlar ışığında masaya yatırılmıştır.

4.2. Üniversiteler

Özbekistan'da Türkçe öğretimi ağırlıklı olarak Taşkent'te yapılmaktadır. Bu şehri Semerkant takip etmektedir. Nüfus yoğunluğu ve Taşkent'teki olanaklar Türkçe öğretiminin neden söz konusu yerleşim yerinde yapıldığı hakkında ipuçları vermektedir. Aynı zamanda üniversitelerin ağırlıklı olarak bu iki şehirde kümelenmiş olmaları öğrencilerin tercihlerini şekillendirmektedir. Yazarın gerçekleştirdiği araştırmalarda Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretimine 1990'lı yıllarda başlandığı

[231] Taşkent Eğitim Müşaviri Ali Eyüp Koca ile 5 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

anlaşılmıştır. Söz konusu yıllarda İslam Kerimov'un emriyle Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsüne bağlı olan Altay Dilleri Fakültesinde Türkçe eğitimine başlanmıştır.[232] Söz konusu yıllarda Türkoloji Bölümüne ayrı bir fakülte olarak hayatiyet kazandırılmıştır. Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesinde 2022 itibarıyla eğitim-öğretim hayatına devam eden dört bölümde, haftada on iki saat Türkçe dersi verilmektedir. Aynı zamanda, açık öğretim bölümleri de hesaba katıldığında 800'e yakın kişinin Türkçe öğrendiği belirtilmektedir. Türkiye tarafından 1991-2022 yılları arasında Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinde görevlendirilen 30 civarında öğretim elemanı, Tarih, Edebiyat ve Türkçe öğretimi alanında dersler vermişlerdir. Özellikle Türkçeye olan rağbetin her geçen gün arttığının altını çizen Cumali Şabanov, Türkçe öğretimiyle ilgili olarak aşağıdaki değerlendirmede bulunmuştur: "Hâlihazırda (2022 yılı) Türkoloji Bölümünde Türkiye'den gelen dört tane öğretmen var. Ancak bu sayı yeterli değil ve bu sene öğretmenlerimizin sayısını arttırmak istiyoruz. Çünkü Türkçe öğrenmek isteyenlerin sayısı sürekli olarak artıyor. Konuyla ilgili Taşkent Büyükelçiliğine talepte bulunduk, umarım ki talebimiz karşılanır."[233] Şabanov'un belirttiği üzere Türkçe öğrenmeye yönelik talepler artmaktadır. Diğer taraftan eğitim hayatına 1998 yılında adım atan Taşkent Devlet Şarkşinaslık Akademik Lisesi bünyesindeki Türkçe öğretimi ise 2001 yılında başlamıştır.[234] Dil öğretimi alanında uzmanlaşan bu lisede 2019-2020 yılları arasında 300'den fazla lise öğrencisi Türkçe öğrenmiştir. Bu yıllar arasında Türkçe öğretimi beş öğretmen tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda, Türkçe öğretimini teşvik etmek amacıyla 2021 yılında Türkçe dil kulübü kurulmuştur. Bu kapsamda, farklı bölümlerde okuyan toplam 26 öğrenci ders dışı kulüp etkinliklerine katılarak Türkçe ile tanışmıştır.[235] Sadece bir Türkçe öğretmeninin görev yaptığı bu kurumda 2022 yılı itibariyle toplam 48 öğrenci Türkçe kurslarına katılmıştır.

---

[232] İlk olarak on öğrenci ile derslere başlanmış ve iki yıl sonra bu kişiler mezun olmuştur. Mezun olan on kişiden sekizi T.C. Taşkent Büyükelçiliğinde çalışmıştır, (Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Cumali Şabanov ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme).

[233] Cumali Şabanov ile yapılan görüşme.

[234] 2001-2022 yılları arasında ne kadar öğrencinin Türkçe öğrendiğine dair istatistiki bir veri bulunmamaktadır.

[235] Taşkent Şarkşinaslık Lisesi İletişim Merkezi ile 14 Haziran 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

Tablo 11: Özbekistan'da Türkçe Öğretilen Üniversiteler[236]

Üniversite	**Şehir**
Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi	Taşkent
Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi	Taşkent
Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü	Semerkant
Semerkant Devlet Üniversitesi	Semerkant
Ali Şir Nevai Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi	Taşkent
Cihan Dilleri Üniversitesi	Taşkent
İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi	Semerkant
Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesi	Taşkent
Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi	Taşkent
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	Taşkent

Kaynak: Yazar tarafından farklı kaynaklardan toplanan verilere istinaden oluşturulmuştur.

Tablo 11 incelediğinde, Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesinde Türkçe öğretimi yapıldığı dikkat çekmektedir. Söz konusu üniversite bünyesinde Türkçe ikinci seçmeli yabancı dil olarak Özbek öğretmenler tarafından öğretilmektedir. Mirziyoyev'in 2016 yılında iktidar olmasıyla birlikte Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkilerde yaşanan bahar havası Türkçe öğretimine de yansımıştır. Esasında, Özbekistan Dışişleri Bakanlığında Türkçe bilen uzmanlara ihtiyaç duyulması üzerine Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesinde Türkçe eğitimine başlanmıştır.[237] Adı geçen üniversitenin Roman-Cermen Dilleri Fakültesi Bölüm Başkanı Mamatkasimova Vasila Akramcanovna, Türkçe öğretimi hakkında aşağıdaki görüşleri dile getirmiştir:

> "Öğrenciler Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçip öğrenmek istemektedirler. Çünkü öğrencilerin birçoğu Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyor. Aynı zamanda, bazı öğrencilerin aileleri iki ülke arasında gelişen iş birliği sonucunda bazı işletmeler açmışlardır. Bana göre, öğrenciler ilk olarak bu işletmelerde çalışmak istemektedirler. İkinci olarak ise öğrencilerimizin çoğunluğu Türkiye'de lisansüstü eğitime ilgi duyuyorlar. Ayrıca bu yıl beş öğrencimiz yüksek lisans eğitimi almak amacıyla Türkiye'ye gitmiştir."[238]

Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesinde Türkçe öğrenen üç grup bulunmakta ve her grup toplam on iki öğrenciden oluşmaktadır. Söz konusu

[236] Tablo 11'de belirtilen üniversitelerin bir kısmına Taşkent Eğitim Müşavirliği ile gerçekleştirilen görüşme sonucunda ulaşılmıştır. Ancak, listedeki bazı üniversiteler kendi bünyesinde Türkçe öğretimi gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla Özbekistan'da nerelerde, hangi üniversitelerde Türkçe öğretildiğine dair bir istatistiki veri bulunmamaktadır, (Taşkent Eğitim Müşaviri Ali Eyüp Koca ile 5 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme).

[237] Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi, Roman-Cermen Dilleri Fakültesi Bölüm Başkanı, Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile 14 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

[238] Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile yapılan görüşme.

üniversitede Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Hukuk, Uluslararası Ekonomi ve İşletme bölümlerinde Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Bu üniversitede 2017-2018 eğitim öğretim döneminde toplam 24 kişi Türkçeyi yabancı dil olarak seçmiştir. 2021 yılında ise toplam 20 kişi Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak almış ve çeşitli seviyelerde Türkçe öğrenmiştir. Söz konusu 20 öğrencinin 15'ini uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bölümlerinde okuyan öğrenciler oluştururken, geriye kalan beş öğrenci ise uluslararası ekonomi ve işletme bölümlerinde eğitim alan öğrenciler olarak kayıtlara geçmiştir.[239] Anılan 20 öğrenciden sadece üçü B2 seviyesine kadar ilerlemiştir. Aynı zamanda, 2022-2023 eğitim öğretim dönemine yönelik yapılan planlama çerçevesinde önceki yıllardan farklı olarak birinci sınıf öğrencileri önceden Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçmişlerdir. Bu bağlamda, 2022-2023 eğitim öğretim döneminde toplam 36 kişi Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak öğrenmeye başlamıştır.[240] Söz konusu gruplara Türkçe öğreten Halide Imamova Türkçe öğretimine yönelik görüşlerini aşağıdaki dizelerle ifade etmiştir:

> "Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesinde görev yapmaya 2019-2020 eğitim öğretim döneminde başladım. Buraya geldiğim zaman Türkçe öğrenen sadece bir grup vardı ve onlarla devam ettim. 2022 yılı itibariyle mevcut üç tane grubumuz var ve her grup toplam on iki kişiden oluşmaktadır. Öğrencilerin Türkçeye olan ilgisi sürekli olarak artmaktadır. Öğrenciler, gelecekteki hayatlarını ve eğitimlerini Türk dilinde sürdürmeyi düşündükleri için Türkçe öğrenmeyi tercih ediyorlar. Başarılı öğrencilerimizin olması bizi çok memnun etmektedir."[241]

Türkçe öğretimi yapılan üniversitelerden bir diğeri ise yabancı dil öğretimi üzerine uzman yetiştirme misyonuna sahip olan Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsüdür.[242] Söz konusu kurumda 2018 yılında Türkçe ikinci yabancı dil olarak öğretilmeye başlanmıştır.[243] Diğer taraftan, üniversiteye kayıtlı olan her öğrenci ikinci

---

[239] Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile yapılan görüşme.
[240] Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile yapılan görüşme.
[241] Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi Türkçe öğretmeni Halide İmamova ile 14 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[242] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsündeki Türkçe dersleri toplam iki Türk ve bir Özbek görevli tarafından verilmektedir. MEB'nin yurtdışına Türkçe öğretmeni gönderme projesi bulunmaktadır. Bu kapsamda Türk akademisyenler bu programa başvurmaktadırlar. MEB ve Bakanlıklar arası Ortak Komisyon aracılığıyla yazılı sınav düzenlenmektedir. Yazılı sınavı başarılı bir şekilde geçenler sözlü mülakata katılmaktadırlar. Sözlü mülakatı geçen adaylar ise beş yıl süreyle ilgili ülkelerde bulunan eğitim kurumlarında görevlendirilmektedirler, (Dursun Köse ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme).
[243] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Türkçe okutmanı Bayram Bilir ile 12 Temmuz 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

bir yabancı dil seçmek zorundadır.[244] Bu bağlamda tüm şubelerde 2022 yılında toplam 221 öğrenci Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçmiştir.[245] Üniversite tarafından 2022 yılında düzenlenen YaDA[246] sınavında bu öğrencilerin 34'ü başarılı olmuştur. Aynı zamanda enstitüde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün açılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Özbekistan'ın köklü eğitim kurumlarından birisi olan Semerkant Devlet Üniversitesinde Türkçe öğretiminin geçmişi 1980'li yıllara kadar dayanmaktadır. 1980-1985 yılları arasında Türkçe ikinci yabancı dil olarak işbu üniversitede öğretilmeye başlanmıştır.[247] Öte yandan, 1991 yılından sonra gelişen Türkiye ve Özbekistan ilişkileri bu durumu olumlu yönde etkilemiştir. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Semerkant Devlet Üniversitesinin yapmış olduğu anlaşmaya binaen 2018 yılında Semerkant'ta bir ay süreli "Türk Dili ve Kültürü" tanıtım programı düzenlenmiştir. Bu program kapsamında 21 kişiye bir aylık süre zarfında günlük sekiz saat Türkçe kursları yapılmıştır.[248] Bu programı başarıyla tamamlayan öğrenciler A2 Türk Dili sertifikası almaya hak kazanmışlardır. Öğrenciler burada almış oldukları Türkçe eğitiminden sonra lisansüstü öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gitmişler ve oradaki muafiyet sınavından başarılı olanlar ilgili bölümlere kayıt olmuşlardır. Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası Diller Merkezi Türkçe kurslarına 2021 yılında toplam 14 kişi kayıt yaptırmış ancak salgın koşulları nedeniyle derslere ara verilmiştir. Bir yıl sonra ise 32 kişi Türkçe kurslarına kayıt olmuş ve bunların 19'u Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından düzenlenen sınavlara iştirak ederek Türk dili sertifikalarına sahip olmuşlardır.[249] Semerkant Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü

[244] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Türkçe okutmanı Prof. Dr. Dursun Köse ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[245] Bu verilere Prof. Dr. Dursun Köse tarafından hazırlanıp T.C. Taşkent Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine gönderilen dönem raporundan elde edilen bilgiler çerçevesinde ulaşılmıştır.
[246] Tam adı "Yakuniy davlat attestatsiyasi" olan bu sınava bütün bölümlerden öğrenciler katılmaktadır. Her dersin bir YaDA sınavı bulunmaktadır. Kısacası bu sınav bir öğrencinin mezun olmadan önce girmesi gereken bir nevi uzmanlık sınavıdır. Bu sınavdan başarılı olamayan kişiler mezun olamamaktadır. Söz gelimi, Türkçeyi veya İngilizceyi ikinci yabancı dil olarak seçen bir öğrencinin bu sınavdan başarılı olması gerekmektedir, [https://lex.uz/docs/-1485545 (10.08.2022)].
[247] Semerkant Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muratkasım Abdiyev ile 10 Ağustos 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[248] Söz konusu dönemde Türkçe okutmanı olarak görevlendirilen Bayram Bilir ile 12 Temmuz 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[249] Bayram Bilir ile yapılan görüşme.

Öğretim Üyesi Muratkasım Abdiyev Türkçe öğretimi hakkında aşağıdaki sözleri dile getirmiştir:

> "Özbekçe ve Türkçe kadim dönemlerden beri tek bir dil ailesine mensuptur. Özellikle 20'inci yüzyılın başlarında Türklerle olan ilişkilerimiz önemliydi. Bu açıdan, Enver Paşa liderliğinde Türkistan'da bağımsızlık mücadelesi verilmiştir. Semerkant Devlet Üniversitesi bünyesinde bu yıl (2022) Türkoloji Araştırma Merkezi açılmıştır. Bu merkezde Özbek öğrencilerin Türkçe öğrenmelerine yönelik faaliyetler ve sertifika programları hayata geçirildiği taktirde kurumumuz bu alanda öne çıkacaktır."[250]

Ali Şir Nevai Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesinde Türkçe öğrenmeye olan rağbet bir hayli yüksektir. Söz konusu eğitim kurumunda Türkçe öğretimi MEB tarafından görevlendirilen iki öğretim üyesi eliyle 2019 yılında başlamıştır. Bununla birlikte üniversitenin Türk dili sınıfının donanımı TİKA tarafından 2020 yılında tamamlanmıştır. Buradaki Türkçe öğretimi diğer üniversitelere nazaran farklılıklar göstermekte ve Türkçe kurslarına katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır.[251] Aynı zamanda, Hüseyin Kaba ve meslektaşı Erkan Sansu tarafından Taşkent'te faaliyet gösteren Ziraat Bankası şubesinin Özbek çalışanlarına Özbekistan Silahlı Kuvvetler Akademisi (Harp Okulu Öğrencileri) öğrencilerine Türkçe kursları verilmiştir.

Söz konusu üniversitede öğretim üyesi başına ortalama 300 öğrenci düşmektedir.[252] Ayrıca, Türkçe kurslarına öğrenciler dışında akademisyenler de katılabilmektedirler. Bunun temel sebebi ise, Özbekistan hükûmetinin almış olduğu bir karar neticesinde Türkçenin de içinde bulunduğu yabancı dillerden C1 sertifikasına sahip akademik personelin maaşlarına %50 oranında iyileştirme yapılacak olmasıdır.[253] Bu karardan sonra 25 kişilik bir öğretim üyesi grubuyla derslere

---

[250] Muratkasım Abdiyev ile yapılan görüşme.

[251] Türkçe seçmeli bir dil olarak öğrencilerin not çizelgesinde yer almamasına rağmen Taşkent Eğitim Müşavirliği ve Ali Şir Nevai Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Rektörlüğü arasında yapılan görüşmelere istinaden, bu üniversitede Türkçe, Rusça ve Özbekçe Tercümanlık Fakültesi açılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı kaydedilmiştir. Bu kapsamda açılacak olan Tercümanlık Fakültesi bünyesinde Türkçenin seçmeli dil olarak yer alacağı ve bu dersin öğrencilerin not döküm belgelerine yansıyacağı belirtilmiştir. Özellikle Eylül 2022'de bu yönde adımların atılacağı konusunda mutabık kalınmıştır, (Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme).

[252] Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme.

[253] Chet tillar o'qituvchilarining bazaviy lavozim maoshlariga oylik ustama belgilash uchun test sinovlarini o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida, https://lex.uz/docs/-2261221#-2261295, (18.12.2022).

başlanmıştır. Aynı zamanda, üniversitenin beş öğretim üyesi C1 düzeyinde Türkçe sertifikaları almışlardır. Söz konusu üniversitedeki Türkçe öğretimiyle alâkalı olarak Kaba aşağıdaki sözleri dile getirmiştir:

> "Öğrenciler mecburi bir durum olmadığı için başlangıçta kurslara çok ilgi gösteriyorlar. İlk olarak derslere 600 kişi başladık ama sınıf durumu yeterli olmadığı için iki, üç hafta sonra bu kişiler gelecek dönemde başlarız diyerek kursu yarıda bıraktılar. Aynı zamanda kurslara iştirak edenler; öğretim üyeleri, bölüm başkanları, rektör yardımcıları gibi kimseler olduklarından dolayı meşgul olabiliyorlar. Derslere çok sağlıklı katılamıyorlar. Örneğin, derslere katılan 25 kişiden on ikisi, bir buçuk ay derslere devam etti. Burada iki buçuk senedir görev yapıyorum. Öğretim görevlilerinin başından sonuna kadar derslere katıldıklarını görmedim. Sonuçta, Türkçe kurslar başladığından bu yana yaklaşık 1.000-1.200 kişinin Türkçe öğrendiğini söyleyebilirim. "[254]

Öte yandan, bu üniversitede 2019 yılında Türk Kültürü ve Medeniyeti Merkezi açılmıştır. Kaba'nın belirttiği üzere, merkezin açılma nedeni Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilere ve akademisyenlere bu dili öğretmek ve söz konusu kişileri sertifika sınavlarına hazırlamaktır. Anılan merkezde verilen Türkçe derslerine katılan birçok öğrenci YEE tarafından Aralık ve Mayıs aylarında düzenlenen Türkçe Dil Yeterlik sınavına girerek C1 seviyesinde Türkçe dil sertifikası almışlardır. Diğer yandan Kaba, meslektaşlarıyla birlikte Türk dilinin ve kültürünün tanıtılması maksadıyla Özbekistan'ın devlet televizyonlarındaki programlara katılmaktadır

Cihan Dilleri Üniversitesinde ise Türkçe öğretimi Özbekistan'ın bağımsızlığını müteakiben başlamıştır. Bu üniversitenin Rektörü Ganişer Rahimov 2018 yılında verdiği bir demeçte Türk diline olan yoğun talebi dile getirerek Türkiye'deki üniversitelerin ve Türk hocaların zengin deneyimlerinden istifade etmek istediklerini belirtmiştir.[255] Bu eğitim kurumunda Türkçe öğreten kişiler Özbek ve Türk okutmanlardan oluşmaktadır. Derslere 2020-2021 eğitim-öğretim yılında A1 seviyesinde toplam 240 kişi katılırken bir yıl sonra ise gene aynı seviyede düzenlenen kurslar vasıtasıyla 200 kişi Türkçe öğrenmiştir.[256]

Semerkant'ta bulunan İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesinde 15 Ağustos 2021 tarihinde Türkçe seçmeli yabancı dil olarak

---

[254] Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme.
[255] Cihan Dilleri Üniversitesi Türkiye'deki üniversitelerle iş birliği istiyor, https://www.hurhaber.com/cihan-dilleri-universitesi-turkiye-deki-universitelerle-is-birligi-istiyor-409156-m.html, (13.08.2022).
[256] Türkçe Okutmanı Erkan Sansu ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

öğretilmeye başlanmıştır.[257] Bu bağlamda, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında A1 seviyesinde 320 kişi Türkçe öğrenmiştir. Ancak bu sayı 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde 80 kişiye düşmüştür. Bahsi geçen üniversitede Türkçe öğretmeni olan Sezim İshenalieva öğrencilerini Türkçenin yanı sıra Türk tarihi hakkında bilgilendirdiğini aşağıdaki ifadelerle ortaya koymuştur:

> "Öğrencilerimin çoğu Özbekçenin ve Türkiye Türkçesinin aynı kökten geldiğini biliyorlar. Ayrıca Özbekçe bilen öğrenciler Türkiye Türkçesini öğrenmede zorluk çekmiyorlar ama bu öğrenciler Özbeklerin ve başka Türk halklarının atalarının bir olduğunu, Türkiye Türklerinin Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettiklerini bilmiyorlar. Bu durum Sovyet ideolojisinin etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden öğrencilere bu konuları anlatıyorum. Ayrıca Türk Halklarının Tarihi başlıklı bir seminer düzenledim."[258]

Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesinde Türkçe öğretimi 2000 yılında başlamıştır.[259] Anılan üniversitede Türk dili bir Özbek okutman tarafından öğretilmektedir. Türkçe öğretiminin haftalık bir saat yapıldığı bu üniversitede 2020-2021 eğitim-öğretim yılında derslere 80 kişi iştirak etmiştir. Bu öğrencilerin 25'i A1 seviyesinde, kalan 55'i ise B1 seviyesinde öğrenim görmüşlerdir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise 120 öğrenci Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak öğrenmeye başlamıştır. Bu öğrencilerin Türkçe seviyeleri A1 (30 kişi) ve B1 (90 kişi) olarak kayıtlara geçmiştir. Türkçe öğretmeni Mahigül Altındağ, söz konusu dilin öğretimi hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "Ben Türkçeyi lisede öğrenmeye başlamıştım. 2017 yılından beri Türkçe öğretiyorum. Günümüzde ülkelerimiz (Türkiye-Özbekistan) arasındaki ilişkiler gittikçe gelişmektedir. Birçok Türk firması Özbekistan'a adeta akın etmektedir. Bundan dolayı öğrenciler arasında Türkçeye olan ilgi yüksek düzeydedir. Ayrıca kültürün etkisi de bulunmaktadır. Özbek ve Türk halkları aynı kültürün temsilcisidirler." [260]

Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi 24 Mayıs 2018 tarihinde Şevket Mirziyoyev'in 3737 sayılı kararnamesine istinaden kurulmuştur.[261] Gazetecilik

---

[257] İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi Türkçe öğretmeni Sezim Ishenalieva ile 29 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[258] Sezim Ishenalieva ile yapılan görüşme.
[259] Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesi Türkçe öğretmeni Mahigül Altındağ ile 6 Temmuz 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[260] Mahigül Altındağ ile yapılan görüşme.
[261] O'zbekiston Jurnalistika va Ommaviy Kommunikatsiyalar Universiteti, https://www.uzjoku.uz/uz, (22.11.2022).

alanında ön plana çıkan söz konusu üniversitedeki Türkçe öğretimi 2020-2021 eğitim-öğretim yılında başlamıştır. Bu eğitim kurumunda Türkçenin yanı sıra farklı yabancı diller (Almanca, Korece, Çince, Fransızca, Japonca vb.) de öğretilmektedir. Ancak öğrenciler arasında, ikinci yabancı dil olarak en çok Türkçe seçilmektedir. Bu bağlamda, Yabancı Diller Fakültesi Bölüm Başkanı Gülsinem Hasanova'nın verdiği bilgilere göre, üniversitede okuyan toplam 3.000 öğrencinin %60'ı ikinci yabancı dil olarak Türkçeyi seçmiştir.[262] Diğer bir deyişle, Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak 1.800 öğrenci tercih etmiştir. Yabancı diller arasında en fazla rağbet gören dilin Türkçe olduğunun altını çizen Hasanova, en düşük talebin ise Çinceye olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hasanova, Türk kültürünün öğrencilerin Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçmelerinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Lisans ikinci sınıfta başlayan Türkçe öğretimi dördüncü sınıfa kadar devam etmektedir. Burada ikinci sınıfta haftada iki gün, üçüncü ve dördüncü sınıfta ise haftada birer gün olacak şekilde Türkçe eğitimi verilmektedir. Aynı zamanda, Türkçe öğretimi toplam beş Özbek öğretmen tarafından yapılmaktadır. Söz konusu üniversitede Türkçe öğretmeni olarak görevli Dilafruz Ahmedcanova'ya göre öğrencilerin Türkçeye olan ilgileri Türk dizileri aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, Ahmedcanova öğrencilerin dilsel yeteneklerini geliştirmek maksadıyla 2022 yılında farklı bir yöntem benimsediğini ve derslere öncelikle dinleme ve okuma ile başladığını belirtmektedir. Ahmedcanova yeni benimsediği yöntem hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "2021 yılında derslere doğrudan alfabe ve dil bilgisi konularından başlıyordum. Ancak bu sene (2022) dinleme ve okuma yaparak başladım. Dinleme ve okuma yaparak derslere başladığım öğrenciler, geçen seneki öğrencilere göre telaffuz ve konuşma yeteneklerini çok daha hızlı geliştirdiler. 2021 yılındaki öğrenciler özellikle konuşma ve telaffuzda çok zorlanıyorlardı. Gerçekten uyguladığım bu yeni yöntem meyvesini vermeye başlamıştır."[263]

[262] Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi Bölüm Başkanı, Gülsinem Hasanova ile 21 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[263] Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi Türkçe öğretmeni Dilafruz Ahmedcanova ile 22 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Bahsi geçen üniversitenin gazetecilik bölümünde okuyan Muratcan Agzamov, Türkçe derslerine şarkı söyleyerek başlamalarının kendilerini inanılmaz derecede motive ettiğini vurgulamıştır.[264]

Mirziyoyev'in 19-20 Şubat 2020 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirmiş olduğu resmi ziyarette Ankara ve Taşkent arasında eğitim alanında bir dizi anlaşma imzalanmıştır.[265] Bu minvalde, Özbekistan Ticaret ve Sanayi Odası ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesinde TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinin Taşkent şubesinin açılmasına ilişkin bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.[266] Bu anlaşmaya istinaden söz konusu üniversitedeki eğitim-öğretim hayatı 2020 yılında "Uluslararası Ticaret ve Girişimcilik, E-ticaret ve Teknoloji Yönetimi" bölümlerinin kurulmasıyla başlamıştır. Bir yıl sonra ise Mimarlık ve İç Mimarlık Çevre Tasarımı bölümlerinin açılmasıyla mevcut bölüm sayısı dörde, kayıtlı öğrenci sayısı ise 110'a çıkmıştır.[267] Diğer taraftan, Ankara ve Taşkent arasındaki iş birliğinin önemli sacayaklarından birini teşkil eden TOBB ETÜ Üniversitesi müfredatında öğrenciler birinci sınıfın yaz[268] döneminde "Türkçeye Giriş" adlı dört kredilik bir ders aldıktan sonra ikinci sınıfın güz ve bahar dönemlerinde ise yalnızca "Türkçe" öğretimine yönelik dersler almaktadırlar. Bu derslerin toplam kredisi ise 25 olarak belirlenmiştir.[269] Diğer taraftan öğrencilerin ikinci sınıfın yaz döneminde, üçüncü sınıfın güz döneminde ve dördüncü sınıfın güz döneminde olmak üzere toplam üç kez Türkiye'ye gönderilmeleri planlanmaktadır. Bu minvalde, öğrenciler 13 hafta staj yapmaları konusunda desteklenmektedirler. Ayrıca, öğrenciler staj eğitimlerine devam ederlerken bir yandan da Ankara TOBB Üniversitesinin derslerine iştirak ederek "Türk Ekonomisi", "Türk Sosyolojisi", "Çok Uluslu Şirketler", "Kurumsal Yönetim" gibi kendi bölümleriyle alâkalı dersler almakta ve böylece Türkçe dilsel yeteneklerini ileri bir seviyeye taşımaktadırlar. Söz konusu öğrencilerin dilsel becerilerini

[264] Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi öğrencisi Muratcan Agzamov ile 23 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[265] TOBB ETU Tashkent Branch Opens, https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Eng/Detay.php?rid=25826&1st=MansetListesi, (26.11.2022).
[266] History; https://tobbetu.uz/page/how-it-all-began, (26.11.2022).
[267] Taşkent TOBB ETÜ Üniversitesi Dekanı Atabey Kasimov ile 11 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[268] Söz konusu üniversitede güz, bahar ve yaz olmak üzere toplam üç akademik yıl bulunmaktadır.
[269] Taşkent TOBB ETÜ Üniversitesi Türkçe okutmanı Arif Mikail Bayram ile 22 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

geliştirmeye yönelik "Akademik Türkçe I" dersi verilmekte ve bu öğrenciler Özbekistan'a döndükleri zaman ise "Akademik Türkçe II" dersini almaktadırlar.[270] Taşkent TOBB ETÜ Üniversitesi Türkçe okutmanı Arif Mikail Bayram'ın verdiği bilgilere göre 2020 yılı itibariyle yalnızca birer grup öğrenci 3 Mayıs 2022 ve 13 Ağustos 2022 tarihlerinde Türkiye'ye gitmiştir.[271] Bayram'a göre üniversitenin yeni kurulmuş olmasından dolayı Ankara'ya giden öğrenci sayısı düşüktür ancak gelecek yıllarda bu sayının artması beklenmektedir. Öte yandan, Uluslararası Ticaret ve Girişimcilik ile E-Ticaret ve Teknoloji Yönetimi bölümlerine kayıtlı ikinci sınıf öğrencilerinin sayısı toplam olarak 25 kişidir. Söz konusu bu öğrencilerin Türkçe seviyeleri ise B1'e tekabül etmektedir. Bahsi geçen bölümlerin üçüncü sınıf öğrencilerinin sayısı ise 19 olarak kayıtlara geçmiştir. Mimarlık Fakültesi öğrencileri ise toplam sekiz kişi olup yalnızca Türkçeye Giriş dersleri almışlardır. Söz konusu öğrenciler A1 seviyesinde Türkçe bilmektedirler.

Özbekistan'daki Türkçe öğretimi yalnızca üniversitelerle sınırlı değildir. Özellikle Ankara ve Taşkent arasında imzalanan askerî anlaşmaların bir sonucu olarak, Özbekistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri (O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari) ve Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Muhafızları (O'zbekiston Respublikasi Milliy Gvardiyasi) personellerine Türkçe öğretilmeye başlanmıştır.[272] Özbekistan Silahlı Kuvvetleri çalışanlarına Türkçe öğreten Hüseyin Kaba Türkçe öğretimi hakkında aşağıdaki hususları dile getirmiştir: "Özbekistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetler Akademisi personeline iki yıl boyunca (2020-2022) haftada iki gün olacak şekilde Türkçe öğrettim. Dersleri iki kişi veriyorduk. Söz konusu dönemde toplam 20 öğrencim vardı."[273] Kaba ile birlikte aynı dönemde Özbekistan Ulusal Muhafızlarına ve Özbekistan Silahlı Kuvvetlerine Türkçe öğreten Erkan Sansu ise bu konu hakkında aşağıdaki ifadeleri sarf etmiştir:

> "2022 yılı içerisinde on iki tanesi askerî öğrenci ve diğerleri askerî personel olmak üzere toplam 20 öğrenciye ders verdim. Jandarma[274] da ise

[270] Uluslararası Girişimcilik ile E-Ticaret ve Teknoloji Yönetimi Bölümlerinde okuyan öğrenciler mezuniyetlerine kadar toplam 35 kredilik Türkçe dersleri almaktadırlar. Mimarlık ile İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğrencileri ise yalnızca dört kredilik "Türkçeye Giriş" dersleri almaktadırlar, (Arif Mikail Bayram ile yapılan görüşme).
[271] Arif Mikail Bayram ile yapılan görüşme.
[272] Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme.
[273] Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme.
[274] "Jandarma" kavramından kastedilen Özbekistan Cumhuriyeti Ulusal Muhafızları personelleridir.

> derslere 15 kişi ile başladık. Kursiyerler iki, üç haftada bir Ankara'ya gönderildiler. Dersler devam etti ancak uzun süre eğitim yapamadık. Yaklaşık olarak 100 kişi Türkçe öğrenmiştir [...] Tabii ki süreç içerisinde çevrim içi dersler de yaptım."[275]

Sansu'nun verdiği bilgilere göre; Özbekistan Silahlı Kuvvetlerinden ve Özbekistan Ulusal Muhafızlarından 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde toplam 55 kişi Türkçe derslere iştirak etmiştir.

Üniversiteler bünyesindeki Türkçe öğretimi, Türk ve Özbek okutmanlar tarafından yapılmasına rağmen Özbekistan'da Yunus Emre Enstitüsünün şubesinin bulunmaması Türkçe öğretiminin ileri bir boyuta taşınmasının önündeki en önemli engellerden birisidir. Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar, Yunus Emre Enstitüsünün açılması için Türkiye Cumhuriyeti'nin talebi olduğunu ancak hâlâ bu mevzuda bir karara varılamadığını belirtmiştir. İlaveten, Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetlerin 1991-2016 döneminde birtakım sorunlarla cebelleştiğini söyleyen Bekar, söz konusu hatıraların tamamen silinmediğini ve bu duruma saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aynı şekilde, Özbekistan'ın da Türkiye'de Ali Şir Nevai Enstitüsü kurması gerektiğini belirten Bekar, Özbeklerin kendi kültürlerini Türk kamuoyuna tanıtmalarının önemini dile getirmiştir.[276]

4.3. Diğer Eğitim Kurumları

Türkçe öğretiminin önemli bir boyutunu ise özel eğitim kurumları oluşturmaktadır. Özel sektörde veya kamu kurumlarında çalışan kişiler ise çeşitli kurslarda Türkçe öğrenmektedirler. Bu minvalde önemli bir vazife üstlenen Taşkent Türk Lisesinde Türkçe kursları 2018-2019 döneminde Taşkent Büyükelçisi Ahmet Başar Şen'in katkılarıyla başlamıştır. İlk Türkçe dersini Büyükelçi Ahmet Başar Şen vermiştir.

Tablo 12: Taşkent Türk Lisesinin Düzenlediği Türkçe Kursları

Yıllar	A1	A2	B1	B2	C1	C2	Toplam
2018-2019	-	18	22	-	-	-	40
2020-2021	-	44	-	22	-	-	66
2021-2022	-	16	-	-	-	-	16
Toplam	-	78	22	22	-	-	122

[275] Erkan Sansu ile yapılan görüşme.
[276] Olgan Bekar ile yapılan görüşme.

Kaynak: Taşkent Türk Lisesinde Türkçe öğretmeni olarak görev yapan Niyazi Ataman'ın vermiş olduğu bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12 dikkate alındığında 2018-2022 yılları arasında toplam 122 kişinin Türkçe öğrendiği göze çarpmaktadır. Bu minvalde, Özbekistan Kültür ve Turizm Bakanlığında görevli toplam 18 kişi 2018-2019 döneminde açılan A2 düzeyindeki kurslara iştirak etmişlerdir. Ayrıca, bu kurslara katılanlar ağırlıklı olarak öğrencilerden oluşmakla beraber; doktor, gazeteci, yazar, hukukçu, reklamcı, şoför ve aşçı gibi meslek mensubu kimseler de söz konusu eğitimlere katılmışlardır.[277] Bu dönemde Türkçe dersleri veren Niyazi Ataman'ın verdiği bilgilere göre, mezkûr kurslara devam eden öğrencilerden 85 kişi Yunus Emre Enstitüsü'nün tertiplediği Türkçe Dil Yeterlik Sınavına girip çeşitli düzeylerde sertifikalar almışlardır.[278]

Tablo 13: Özbekistan'da Türkçe Dil Kursları Düzenleyen Kurumlar (2022)

Kurumlar	Şehir	Öğrenci Sayısı	Türkçe Öğretimine Başlanan Yıl
Study First Akademi Eğitim Merkezi	Taşkent	32	2021
Bonus Eğitim Merkezi	Taşkent	100	2022
Hong Kong Eğitim Merkezi	Taşkent	50	2020
Meta Talim Eğitim Merkezi	Taşkent	120	2022
Metropol Eğitim Merkezi	Taşkent	34	2021
Hilal Edu Eğitim Merkezi	Taşkent	112	2021
Büyük Gelecek Gençleri	Nukus	-	2021
Primus Eğitim Merkezi	Nukus	100	2022

Kaynak: Çalışmanın müellifi tarafından söz konusu kurumların yetkilileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilere istinaden oluşturulmuştur.

Tablo 13 göz önünde bulundurulduğunda üniversitelerin yanı sıra, özel eğitim merkezlerinin de Türkçe kursları tertipledikleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Türkçe kursları düzenleyen Study First Akademi 2021 yılında kurulmuş ve aynı yıl içerisinde Türkçe kursları açmıştır.[279] 2021 yılı Ocak ayında açılan Türkçe kurslarına toplam 75 kişi kayıt yaptırmıştır.[280] Söz konusu öğrenciler Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesinin düzenlemiş olduğu sınav sonucunda B2 ve C1 seviyelerinde sertifika almaya hak kazanmışlardır. Diğer yandan, 2021 Eylül ayında Türkçe kurslarına

[277] Taşkent Türk Lisesi Türkçe öğretmeni Niyazi Ataman ile 20 Haziran 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
[278] Niyazi Ataman ile yapılan telefon görüşmesi
[279] Study First Akademi Eğitim Merkezi Direktörü Güzel Azamatovna ile 11 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[280] Güzel Azamatovna ile yapılan görüşme.

başlayan toplam 69 öğrenci ise 2022 Şubat ayında düzenlenen TÖMER sınavına girerek B1-C1 seviyeleri arasında Türkçe dil sertifikasına sahip olmuşlardır. Aynı ay içerisinde, toplam 78 öğrenci ise yeni kayıt yaptırarak Türkçe kurslarına başlamıştır. Söz konusu kursiyerler Eylül 2022'de Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin düzenlemiş olduğu TÖMER sınavını başarılı bir şekilde tamamlayarak C1 seviyede sertifika elde etmişlerdir.[281] Study First Akademi bünyesindeki Türkçe öğretimi bir Türk öğretmen tarafından yapılmaktadır. Türkçe öğretmeni olarak görevli Medine Ateş Ocakbaşı, birçok öğrencinin Türk dizilerinden dolayı Türkçeye ilgi duyarak kurslara başladığının altını çizmektedir.[282] Ocakbaşı, öğrencilerin Türk dizileri aracılığıyla Türkçe öğrendiklerini ancak yazma konusunda bir hayli zorlandıklarını vurgulamıştır. Study First Akademi Müdürü Güzel Azamatovna, öğrenciler dışında özel sektörde veya devlet dairelerinde çalışan kişilerin de Türkçe öğrendiklerini, bu minvalde bilhassa avukatların ve doktorların ön plana çıktıklarını belirtmiştir. Bahsi geçen eğitim merkezinde 2022 yılı itibariyle toplam 32 kişi Türkçe öğrenmiştir. Aynı zamanda söz konusu merkez tarafından yapılan danışmanlıklar neticesinde Türkiye'nin devlet ve özel üniversitelerine toplam 102 öğrenci eğitim amacıyla yönlendirilmiştir.

Gene Taşkent'te bulunan Bonus Eğitim Merkezi ise çalışmalarına 2022 yılında başlamıştır. İlk açıldığı zaman yalnızca Türkçe öğretimi odaklı bir anlayış benimseyen söz konusu kurum daha sonra, İngilizce, Rusça ve Japonca gibi farklı yabancı dilleri öğretmeye başlamıştır. Bonus Eğitim Merkezinde söz konusu yıl itibarıyla üç Türk öğretmen çevrim içi, yedi Özbek öğretmen ise yüz yüze olmak üzere toplam on görevli Türkçe öğretmiştir.[283] Türkçe kursları açıldığı zaman 100 kişi kayıt yaptırmış ve bu kişiler A1 seviyesinden B1 seviyesine kadar ilerlemişlerdir. Hâlihazırda (2022 yılı), A1 seviyesinde toplam 100 öğrencinin Türkçe öğrendiği kayıtlara geçmiştir. Bonus Eğitim Merkezi dışında Tablo 13'de belirtilen kurumların kursiyerleri ağırlıklı olarak lise veya lisans öğrencilerinden oluşurken, Bonus eğitim kurumuna kayıtlı kişilerin çoğunluğu yetişkin insanlardan ibarettir. Türkçe öğretmeni Hüseyin Buhari'nin belirttiğine göre, söz konusu kurslara kayıtlı kişilerin %90'ı daha önce Türkiye'yi

[281] Güzel Azamatovna ile yapılan görüşme.
[282] Study First Akademi Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Medine Ateş Ocakbaşı ile 11 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[283] Bonus Education Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Hüseyın Buhari ile 12 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

ziyaret etmiş veya bu ülkede yaşamış kişilerden oluşmaktadır. Buhari'ye göre kursiyerleri Türkçe öğrenmeye iten en önemli etken, Türkiye'nin gelişmiş bir ülke olması ve iyi bir turizm altyapısına sahip olmasıdır. Ayrıca Buhari, öğrencilerin Türkçe öğrenmeye duydukları motivasyonu aşağıdaki kelimelerle ifade etmiştir: *"*Kursiyerler Türkçeyi Türkiye'ye gidebilmek ve Türklerle ilişki kurabilmek için öğrenmektedirler. Bu kişilerin amacı ise Türkiye'de bir iş kurmak veya seyahat etmektir."[284] Türkçe kurslarına iştirak eden Yunusova Şehnaze ise Türkçe kurslarına başlama nedenini şu sözlerle gözler önüne sermiştir: "Ben çikolata fabrikasında çalışıyorum ve çalıştığımız firmada Türk mühendislerle birlikte iş yapıyoruz. Ayrıca, Türkiye'den fabrikaya gelenler oluyor ve bu kişilerle ben ilgileniyorum. Bu yüzden Türkçe öğrenmeye karar verdim ve dil kursuna başladım.[285]

Türkçe öğretimi konusunda öne çıkan diğer bir kurum ise 2018 yılında kurulan Hong Kong Eğitim Merkezidir. Söz konusu kurumun Taşkent'te üç şubesi bulunmaktadır. Bahsi geçen şubeler, Taşkent'in "Dinçlik, Halkların Dostluğu ve Nevai Şah Caddesi"[286] gibi adreslerinde hizmet vermektedir. Türkçe öğretimine 2020 yılında başlayan Hong Kong Eğitim Merkezi bünyesinde toplam üç Özbek öğretmen tarafından bu dil öğretilmektedir.[287] Türkçe eğitime başlandığı 2020 yılından beri toplam 250 kişi Türkçe öğrenmiş ve bu kişiler B1 seviyesine kadar ilerlemişlerdir. Üç şubede hizmet veren bu kurum bünyesinde 2022 yılı itibarıyla, Türkçe öğrenen dört grup bulunmaktadır. Bu gruplar toplam 50 kişiye tekabül etmektedir. Kursiyerler ise çoğunlukla öğrencilerden oluşmaktadır. Üniversitelilerin yanı sıra lise öğrencilerinin de Türkçe öğrenmeye istekli oldukları göze çarpmaktadır. Söz konusu kurumda Türkçe öğrenen lise birinci sınıf öğrencisi Müslime Mansurova Türkçeyi neden öğrendiği hakkında şu sözleri dile getirmiştir: "Türkçe benim ilgimi çekiyor ve ailem ile altı ayda bir Türkiye'ye gidiyorum. Bu yüzden Türkçe öğrenmeye karar verdim. Türkiye'de bulunduğum zamanlar insanları anlıyordum, ancak konuşamıyordum. Bu

[284] Huseyin Buhari ile yapılan görüşme.
[285] Bonus Education Eğitim Merkezinde Türkçe kursiyer Yunusova Şehnaze ile 12 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[286] Tinchlik, Xalqlar Do'stligi, Navoiy Shoh Ko'chasi"
[287] Hong Kong Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Dilfuza Ermatova 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

yüzden dil kursuna yazılmaya karar verdim."[288] Diğer taraftan söz konusu kurslara özellikle Türkiye'de yüksek lisans ve doktora eğitimi almak isteyen öğrenciler iştirak etmektedir. Karabük Üniversitesi Turizm Bölümünden mezun olan Bahtiyar Gaffurov anılan kurumda Türkçe öğretmeni olarak çalışmaktadır. Gaffurov öğrencilerin Türkçe öğrenmeye duydukları ilgi hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır: "Türkçenin güzel bir dil olması ve Türkiye ile Özbekistan'ın kardeş ülkeler olması en önemli sebeplerdendir. Diğer yandan, Türk dizileri de önemli bir etkendir. Bazı öğrenciler Türk dizilerini orijinal dilde izlemek amacıyla Türkçe öğrenmektedirler."[289] Gaffurov'a göre öğrenciler en çok yazma konusunda zorlanmaktadırlar.

Hong-Kong Eğitim merkezinde görevli diğer bir Türkçe öğretmeni Dilfuza Ermatova, 2022 yılı içerisinde kayıt yaptıran iki öğrencinin Türkçe dini kitaplar okumak maksadıyla bu dili öğrenmek istediğini belirtmiştir.[290] Anılan öğrenciler, Türkiye'de ülkelerine nazaran daha fazla dini kitabın neşredildiğini ve söz konusu kitapların kendilerinde merak uyandırdığını dile getirmişlerdir. Ertamatova'nın gözlemlerine göre öğrenciler Türkçenin çok hızlı konuşulduğunu düşünmektedirler. Öte yandan, Ermatova, kursiyerlerin en çok dinlediklerini anlama konusunda zorlandıklarını belirtmiştir.

Taşkent'te Türkçe öğretimi yapan kurumlarından bir diğeri ise Meta Talim Eğitim Merkezidir. Bu kurumdaki Türkçe öğretimi de 2022 yılında başlamıştır. Burada hâlihazırda (2022 yılı), toplam yedi Özbek öğretmen tarafından Türkçe öğretilmektedir. Dersler yüz yüze ve çevrim içi olarak verilmektedir. Söz konusu dil merkezinde Türkçe öğrenen mevcut kursiyer sayısı 120 kişiden ibarettir.[291] Diğer yandan, Özbekistan'ın Kaşkaderya vilayetine bağlı Karşi şehrinde Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Söz konusu talepleri karşılamak amacıyla Meta Talim Eğitim Merkezi ikinci şubesini Karşi'ye açmıştır. Karşi'deki şubede ise iki Özbek öğretmen tarafından Türkçe öğretilmekte ve toplam 45 kişi derslere iştirak etmektedir. Bu eğitim merkezinde Türkçe öğrenen kursiyerlerin

[288] Hong Kong Eğitim Merkezinde Türkçe kursiyer Müslime Mansurova ile 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[289] Hong Kong Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Bahtiyar Gaffurov ile 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[290] Dilfuza Ermatova ile yapılan görüşme.
[291] Meta Talim Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Nergiz Atabaeva ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

çoğunluğu Türkiye'de lisans ve yüksek lisans eğitimi almak isteyen kimselerden oluşmaktadır. Türkçe kursiyeri Hümayun Azimov bu dili öğrenmeye başlaması hakkında aşağıdaki cümleleri sarf etmiştir: "Türkçe kurslarına başlamadan önce Türk dizileri izliyordum. Daha sonra Türkçemi geliştirmeye karar verdim ve kursa yazıldım. Lisans eğitimimi tamamladıktan sonra Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyorum. Türkiye'deki eğitim hayatı ilgimi çekiyor."[292]

Metropol Eğitim Merkezi 2021 yılında Taşkent'te açılmıştır. Söz konusu kurum bünyesindeki öğrenciler Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavına (YÖS)[293] hazırlık amacıyla Türkçe dil kurslarına katılmaktadırlar. Bu bağlamda, iki Özbek ve bir Türk öğretmen tarafından Türkçe öğretilmektedir. YÖS hazırlık kursları kapsamında matematik dersleri veren Ayşegül Şekerciye göre öğrenciler; Türkiye'de eğitim almak, yaşamak ve seyahat etmek gibi farklı sebeplerden dolayı Türkçe öğrenmeye yönelmektedirler.[294] Şekerci'nin belirttiği üzere, 2021-2022 yılları arasında toplam 41 kişi YÖS hazırlık kurslarına kayıt yaptırmış ve bahsi geçen öğrencilerin %90'ı Türkiye'deki üniversitelerin düzenlediği sınavlardan başarıyla geçerek lisans eğitimine başlamıştır. Aynı yıl içerisinde Türkçe kurslarına iştirak eden toplam 60 kişi A1'den C1 seviyesine kadar ilerlemişlerdir. 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde ise Türkçe öğrenen kayıtlı kursiyer sayısı toplam da 34 kişi olarak belirtilmiştir.[295] Söz konusu kurumda Türkçe öğretmeni olarak görev yapan Hatice Ertik'e göre kursiyerleri Türkçe öğrenmeye teşvik eden unsurların başında öğrencilerin yaşamlarını Türkiye'de idame ettirme istekleri gelmektedir. Ertik, aynı zamanda Türkiye'nin Özbekistan nezdinde iyi bir imaja sahip olduğunu belirterek aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir:

> "Türkiye'nin Özbekistan'a göre gelişmiş bir ülke olması ve iyi eğitim olanaklarına sahip olması öğrencileri cezbeden unsurların başında gelmektedir. Ayrıca, Türkiye burada hakikaten çok değerli. Örneğin, Türk ürünlerine aşırı derecede önem verilmektedir. Eğer bir ürün Türkiye'de

[292] Meta Talim Eğitim Merkezinde Türkçe kursiyer Hümayun Azimov ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[293] Lisans eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak isteyen Özbek öğrenciler Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) adı verilen bir aşamayı geçmek durumundadırlar.
[294] Metropol Eğitim Merkezi Matematik öğretmeni Ayşegül Şekerci ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[295] Metropol Eğitim Merkezi Sekreteri Ebrarova Nergizhan ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

> üretildiyse bu söz konusu ürünün kaliteli ve güvenilir olduğu anlamına gelmektedir."[296]

Diğer yandan, anılan kurumda Türkçe öğrenen lise son sınıf öğrencisi Nadirbey Dolimov ise liseden sonra lisans eğitimine Türkiye'de Tıp Fakültesinde devam etmek istediğini belirtmiştir.[297]

Türkçe öğretimi konusunda öne çıkan diğer bir kurum ise Taşkent'in Çilanzar bölgesinde yer alan Hilal Edu Eğitim Merkezidir. Söz konusu kurum 2021 yılının Ocak ayında açılmış ve yalnızca Türkçe öğretimi odaklı bir anlayış benimsemiştir. Ancak zaman içerisinde burada Rusça ve İngilizce gibi diğer yabancı diller de öğretilmeye başlanmıştır. Bu merkezin kurucusu Gulamcan Sabirov, 2018 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır.[298] Sabirov'un bahsi geçen eğitim kurumunu açmasının altında yatan temel neden ise Türkiye'de eğitim görmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Sabirov, eğitimi sırasında soydaşlarının Türkçe bilmediklerini ve TÖMER kurslarına başlayacak maddi imkânlardan yoksun olduklarını gözlemlemiş ve Özbekistan'a döndükten sonra Türkiye'de eğitim almak isteyen öğrencilere Türkçe öğretmeye karar vermiştir. Başlangıçta Türkçe öğretmeye yalnızca on öğrenciyle başlayan Sabirov, aynı yılın sonunda toplam 30 öğrenci sayısına ulaşmıştır. Neticede Türkçe öğrettiği kişilerin tamamı Türkiye'deki üniversitelerde eğitim öğretim hayatına başlamıştır. Bahsi geçen eğitim merkezinde kayıtlı 112 kişiye, toplam üç Özbek öğretmen tarafından Türkçe öğretilmektedir. Sabirov'a göre öğrenciler Türkiye'de eğitim almak amacıyla Türkçe kurslarına başlamaktadırlar. Diğer taraftan, bu kurumda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin gözlemlerine göre ise öğrenciler en çok yazma konusunda zorlanmaktadırlar. Hilal Edu Eğitim Merkezinde haftada üç gün ikişer saatten özel Türkçe dersleri alan İstora Alimhocayeva Türkçeye olan hayranlığının dizilerle başladığını ve iş hayatıyla pekiştiğini vurgulamıştır.[299] Alimhocayeva, en çok

---

[296] Metropol Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Hatice Ertik ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[297] Metropol Eğitim Merkezinde Türkçe kursiyer Nadirbey Dolimov ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[298] Hilal Edu Eğitim Merkezi kurucusu ve Türkçe öğretmeni Gulamcan Sabirov ile 16 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[299] Hilal Edu Eğitim Merkezinde Türkçe kursiyer İstora Alimhocayeva ile 16 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

konuşmada zorlandığını dile getirerek boş zamanlarında Türkçe filmler izlediğini ve müzikler dinlediğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Hilal Edu Eğitim Merkezi tarafından Taşkent'te faaliyet gösteren Türk firmalarında çalışan Özbek personele Türkçe dersleri verilmektedir. Söz gelimi, Türkiye'de faaliyette bulunan Nobel İlaç firmasının yurtdışındaki şubelerinden birisi Taşkent'te bulunmaktadır. İşte bu firmada çalışan toplam 33 Özbekistan vatandaşına[300] Hilal Edu Eğitim merkezi tarafından Türkçe öğretilmektedir.[301]

Karakalpakistan'ın başkenti Nukus'ta Büyük Gelecek Gençleri (Ulli Keleshek Jashlari) Eğitim Merkezi bünyesinde 2021 yılında Türkçe kursları açılmıştır. Dersler başladığı zaman toplam 50 öğrenci kayıt yaptırmış ve bu kişiler TÖMER sınavına girerek B2-C1 seviyelerinde Türkçe dil sertifikaları almışlardır. Söz konusu kurumda Türkçe öğretmeni olan Mukaddes Arzieva'nın belirttiği üzere, kursiyerlerin çoğunluğu yüksek lisans ve doktora yapmak isteyen öğrencilerden oluşmaktadır.[302] Arzieva, Özbekistan'da yüksek lisans yapmak isteyen öğrencilerin bir yabancı dil bildiklerini belgelemeleri gerektiğini ve Türkçenin bahsi geçen yabancı diller arasında olduğunu vurgulamıştır. Türkçe, Özbekçe ve Karakalpakça arasındaki dilsel yakınlıktan mütevellit birçok öğrencinin Türkçe öğrenmeye yöneldiğini kaydeden Arzieva, öğrencilere danışmanlık hizmeti vererek toplam 20 öğrencinin Türkiye'ye eğitim amaçlı gitmesine katkı sağladığını ifade etmiştir.

Arzieva'nın Türkçe öğretimine yönelik çalışmaları yukarıdakilerle sınırlı kalmamış 2022 yılında gene aynı şehirde Primus isimli bir Türkçe dil okulu açarak çalışmalarına devam etmiştir.[303] Söz konusu kurum bünyesinde Arzieva ile birlikte toplam iki kişi Türkçe öğretmektedir. Buradaki öğrencilerin Türkçeye olan ilgisi bir hayli yüksektir. Yazarın bu eğitim kurumundaki öğretmenler ve öğrencilerle yapmış olduğu görüşmeler sonucunda birçok öğrencinin geleceğini Türkçe ile şekillendirmek istedikleri anlaşılmıştır. Aynı zamanda buradaki öğrencilerin dilsel yeterlikleri de üst düzeydedir. Söz gelimi, Türkçe kelimelerin telaffuzlarını doğru bir biçimde yaparak

[300] Kursiyerlerin seviyeleri: A1: 15 kişi, A2: 12 Kişi, B2: 6 kişi.
[301] Gulamcan Sabirov ile yapılan görüşme.
[302] Büyük Gelecek Gençleri Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Mukaddes Arzieva ile 29 Kasım 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
[303] Primus Eğitim Merkezi Kurucusu ve Türkçe öğretmeni Mukaddes Arzieva ile 16 Şubat 2023 tarihinde Nukus'ta yapılan görüşme.

bu dili etkin bir şekilde kullanmaktadırlar.[304] Özellikle Arzieva'nın Türkçeye karşı büyük bir ilgi duyması ve bu dile ileri düzeyde hâkim olması öğrenciler açısından önemlidir. Adı geçen eğitim merkezindeki öğrencileri Türkçe öğrenme nedenleri açısından iki gruba ayırmak mümkündür: Birincisi, Özbekistan ve Karakalpakistan'da lisansüstü eğitime başlamak isteyen öğrencilerin Karakalpakça ve Türkçe arasındaki dilsel yakınlıktan dolayı Türkçe öğrenmeye yönelmeleridir. Bu öğrenciler kursu tamamladıktan sonra sertifika sınavlarına girip B2-C1 düzeylerinde Türkçe dil sertifikası almayı hedeflemektedirler, ikinci husus ise bazı öğrencilerin yüksek lisans eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak istedikleri dikkat çekmektedir.

Yeni bir dil öğrenme konusunda şüphesiz kitle iletişim araçlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda, Özbekistan'ın UZTV televizyon kanalında çeşitli yabancı diller öğretilmektedir. Foreign Language isimli televizyon programında İngilizce, Almanca ve Rusçanın yanı sıra, Türkçe öğretimine yönelik programlar da yayımlanmaktadır. Küçük çocukların Türkçe öğrenmelerine yönelik çizgi filmler, yetişkinler için Türk mutfağının tanıtılması gibi içerikler söz konusu kanalda öne çıkan programlar arasındadır. Ayrıca her perşembe günü "Good Morning, Uzbekistan!" isimli programda Türk dilinin öğretimine yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.[305] Yani Türkçe öğrenmek isteyen kişiler UZTV kanalı üzerinden Türkçe öğrenme imkânına sahiptirler.

4.5. Türkçe Öğrenimini Teşvik Eden Hususlar

Türkçe ve Özbekçe arasındaki dilsel yakınlık Özbekleri Türkçe öğrenmeye yönlendiren hususların başında gelmektedir. Bunun yanı sıra; eğitim, ticaret, iş, hobi ve seyahat gibi etkenler de önemli rol oynamaktadır. İlk olarak eğitim ele alındığında; Özbekistan Eğitim Bakanlığının aldığı bir karara göre, 2022-2023 eğitim öğretim yılından itibaren yüksek lisans ve doktora eğitimi almak isteyen öğrencilerin ibraz etmekle yükümlü oldukları yabancı diller arasına Türkçe de alınmıştır.[306] Söz konusu

---

[304] Primus Eğitim Merkezi kursiyerleri ile 16 Şubat 2023 tarihinde Nukus'ta yapılan görüşmeler.
[305] Har payshanba "Good morning, Uzbekistan!" dasturining turkcha sonini tomosha qiling! Turk tilini "Foreign languages" telekanali bilan oson va qiziqarli o'rganing! https://www.facebook.com/watch/?v=438499231460140&ref=sharing, (13.08.2022).
[306] 2021/2022 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to'g'risida, https://yuz.uz/uz/news/20212022-oquv-yilida-ozbekiston-respublikasining-oliy-talim-muassasalariga-oqishga-qabul-qilishning-davlat-buyurtmasi-parametrlari-togrisida, (16.08.2022).

şartları karşılayamayan adaylar lisansüstü programlara başvuru dahi yapamamaktadırlar. Bu bağlamda, Özbekistan Eğitim Bakanlığı tarafından toplam on iki yabancı dil kabul edilmektedir. Bunlar; Türkçe, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Farsça, Fransızca, Arapça, Japonca, Çince, Korece, İspanyolca ve Rusça dilleridir.[307]

Türkçe bildiklerini belgelemek zorunda olan adaylar Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenen Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS) ve İstanbul Aydın Üniversitesi Türkçe Öğretimi Merkezi tarafından yapılan sınavlara katılarak B2 veya C1 seviyelerinden Türkçe dil sertifikası almaları gerekmektedir. Söz konusu kurumların dışında verilen sertifikalar yüksek lisans ve doktora programlarına başvurularda kabul edilmemektedir. Yunus Emre Enstitüsü söz konusu sertifika sınavlarını Özbekistan'da gerçekleştirmektedir. Söz gelimi, Ali Şir Nevai Üniversitesinde 22-27 Kasım 2021 tarihleri arasında A1-C1 seviyelerinde Türkçe sınavları yapılmıştır.[308]

Çalışmanın bu kısmında sırasıyla Türkçe kursiyerler, öğretim üyeleri ve okutmanlarla "Türkçe öğretimi, yöntemi ve öğrencilerin neden Türkçe öğrenmeye yöneldikleri" hakkında yapılan mülakatlara yer verilmiştir.

Semerkant Devlet Üniversitesi öğrencisi Kemale Şagdorova Türkçeyi öğrenme nedenlerini aşağıdaki cümlelerle dile getirmiştir: "Türkiye bende merak uyandırıyor, ve ilgimi çekiyor bu yüzden Türk dizilerini izliyorum. Ayrıca, Türkçe öğrendikten sonra sertifika almak için sınava gireceğim. Eğer sınavı başarılı bir şekilde tamamlarsam Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyorum."[309] Aynı üniversitenin Özbek Filolojisi Bölümü dördüncü sınıf öğrencisi olan Firuze Mamatkobilova ise Türkçe öğrenmeye başlamasının nedenlerini şu sözlerle belirtmiştir: "Özbekçe ve Türkçe aynı dil ailesine mensuptur. Türkçeyi öğrendikten sonra Türkiye'ye gitmek istiyorum. Türk milletinin örf adetleri ilgimi çekiyor. Ayrıca, Türkiye'deki kız kulesini görmek ve Ayasofya Camisi'nde namaz kılmak istiyorum."[310] Doktora eğitimini Türkiye'de tamamlamak isteyen Tarih Bölümü öğrencisi Abid Cuma ise Türkiye ve Türkçe hakkındaki görüşlerini aşağıdaki şekilde satırlara dökmüştür: "Türkiye ile

[307] OTM Magistratura mutaxassisliklariga qabul boshlandi, https://kun.uz/25368240, (16.08.2022).
[308] Özbekistan'da Türkçe Sertifika Sınavları Gerçekleştirildi, https://www.yee.org.tr/tr/haber/ozbekistanda-turkce-sertifika-sinavlari-gerceklestirildi, (16.08.2022).
[309] Semerkant Devlet Üniversitesi İlkokul Öğretmenliği Bölümü öğrencisi Kemale Şağdorova ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[310] Semerkant Devlet Üniversitesi Özbek Filoloji Bölümü öğrencisi Firuze Mamatkobilova ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Özbekistan arasındaki kardeşlik benim için önemlidir. Türkiye'nin Özbekistan ile kültürel yakınlığı da ilgimi çekiyor. Özellikle iki ülkenin Müslüman olması çok önemli bir unsurdur. Aynı zamanda, yüksek lisans eğitimimi tamamladıktan sonra Türkiye'de doktora yapmak istiyorum.[311]

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü öğrencisi Diana Mahmudcanova Türkçeyi neden ikinci yabancı dil olarak seçtiğini aşağıdaki sözlerle dile getirmiştir: "Türkiye ile Özbekistan arasındaki dilsel yakınlıktan dolayı Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçtim. Türkçeye ilgim var ve Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyorum."[312] Aynı üniversitede kayıtlı Melike Ahmedova ise Türkiye ziyaretinin Türkçeye olan ilgisini pekiştirdiğini aşağıdaki dizelerle belirtmiştir: "Türkiye'ye 2019 yılında gittim. Turistik yerleri ve Ayasofya camisini ziyaret ettim. Türkiye benim ilgimi çekiyor. Şayet mümkün olursa Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyorum. En büyük isteklerimden biri de Türk dizilerini Türkçe olarak izlemektir […]"[313]

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsünde Türkçe okutmanı olarak görev yapan Bayram Bilir, öğrencilerin Türkçeye karşı tutumları hakkında şu görüşleri dile getirmiştir:

> "Benim gözlemlerime göre öğrencilerin Türkçe öğrenmeye başlamalarının en büyük nedeni yüksek lisans veya doktora yapmak istemeleridir. Ayrıca insanlar iş bulma isteğiyle de Türkçe öğrenmeye yöneliyorlar. Yani gelecekte açılacak ortak kurumlar veya Türkiye tarafından yapılan yatırımlar neticesinde istihdam edilmek üzere Türkçe öğreniyorlar. Bunun dışında Özbekistan ile Türkiye arasında yapılan ticari ve akademik anlaşmalar çerçevesinde insanlar Türkçe öğrenmenin gerekli olduğuna inanıyorlar."[314]

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Öğretim Üyesi Dursun Köse'ye göre öğrencilerin Türkçeyi ikinci yabancı dil kapsamında seçmelerinde bireysel farklılıkların yanında genelde Türkçeyi çok sevmeleri, özelde ise Türk dizileri, Türk şarkıları ve Türkiye'de akrabalarının olması gibi etkenler önemli rol oynamaktadır. Köse'nin vurguladığı önemli diğer bir husus ise Türkçe öğretiminin yöntemine

---

[311] Tarih Bölümü öğrencisi Abid Cuma ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[312] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü öğrencisi Diana Mahmudcanova ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[313] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü öğrencisi Melike Ahmedova ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[314] Bayram Bilir ile 12 Temmuz 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

ilişkindir. Köse, Türkçe öğretiminin nasıl yapılması gerektiğini aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir:

> "Türkçeyi daha geniş kitlelere öğretmek için yerli akademisyenlerden ve öğretmenlerden yardım almak gerekir. Eğer biz burada yerli hocaları Türkçe öğretmeni olarak yetiştirirsek, onlara yöntem ve formasyon anlamında destek verirsek bizim yaptığımız işi onlar yaparlar. Yani Türkçeyi onlar öğretirler. Örneğin; Goethe Enstitüsü, American Council ve British Council bu şekilde yapıyor. Yani buraya yüzlerce hocayı göndermek yerine bir ya da iki tane gönderiyorlar. Buraya gelen hocalar da dersler veriyor ancak yaptıkları en önemli şey diğer İngilizce öğretmenlerini materyal desteği anlamında ve dersleri daha iyi nasıl anlatacakları konusunda eğitiyorlar. Onlara yönelik sürekli olarak seminerler yapıyorlar ve gerekirse Özbek öğretmenleri kendi ülkelerine davet edip programlar düzenliyorlar. Yani kendi dilini sen öğretmiyorsun onlara öğrettiriyorsun. Böylece aynı şeyi daha az sermaye ile yapmış oluyorsun. Bu enstitüde (Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü) bir tane Alman öğretmen ve 60 tane Özbek Almanca öğretmeni var. Üniversiteye gelen Almanca öğretmenleri bu kişilerin eğitimlerine yönelik seminerler ve çalıştaylar düzenliyorlar. Ayrıca tartışma ortamında konuşmalarını sağlıyorlar. Bu akıllıca bir hareket. İki kişiyle birçok öğretmeni eğitmiş oluyorlar. Bizim bunlara doğru evrilmemiz lazım…"[315]

Ankara'nın dilsel politikaları Goethe Enstitüleri, Konfüçyüs Enstitüleri ve Rus Dünyası Vakfı ile karşılaştırmalı bir zaviyeden ele alındığında yöntemsel açıdan önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde satırlara dökmüştür:

> "Diğer ülkeler kültürel olarak nüfuz kazanmak için adımlar atıyorlar. Özbekistan'da etki alanlarını genişletmek için enstitüler kurup eğitim programları oluşturuyorlar. Biz sokaktaki bir Özbek ile oturduğumuz zaman ortak noktaları fark edebiliyoruz. Bu durum başka bir kültürden gelen insan için olmayacak bir şey […] Yunus Emre Enstitüsü ve bu ülkelerin eğitim bakanlıkları arasında iş birlikleri meydana getirilmesi lazım ancak bir şeyleri empoze etmek yerine bunu karşılıklı olarak yapmak gerekiyor."[316]

Kaba ise öğrencilerin Türkçe öğrenmeye başlama nedenlerini aşağıdaki sözlerle dizelere dökmüştür: "Benim gözlemlerime göre en önemli sebep Türk şirketlerinde çalışarak dolar üzerinden iyi ücretlerle maaş alabilme imkânına kavuşmaktır. İkincisi

[315] Dursun Köse ile 3 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.
[316] Olgan Bekar ile yapılan görüşme.

ise birçok öğrenci yüksek lisans veya doktora eğitimi için Türkiye'ye gitmek istemektedir."[317]

Vasila Akramcanovna Türkçe öğrenmek isteyen öğrencileri aşağıdaki gibi dört gruba ayırmaktadır;

> "İlk olarak Türkçenin ve Özbekçenin dilsel yakınlığı öğrencileri Türkçe öğrenmeye sevk ediyor. Bu durum ise öğrencilerin geleceklerini yani iş hayatlarını Türk dili ile şekillendirmelerine zemin hazırlıyor. Önemli diğer unsurlar ise özellikle burada okuyan öğrenciler Özbekistan Dışişleri Bakanlığında çalışmak istiyorlar ve dil öğrenmenin ne kadar önemli olduğunu fark ediyorlar. Ayrıca eğitim unsuru ön plana çıkıyor ki burada öğrencilerin Türkiye'de yüksek lisans yapmak istemeleri önemli bir rol oynuyor [...]"[318]

Ataman, Türk kültürünün Türkçe öğrenmeye etkisini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

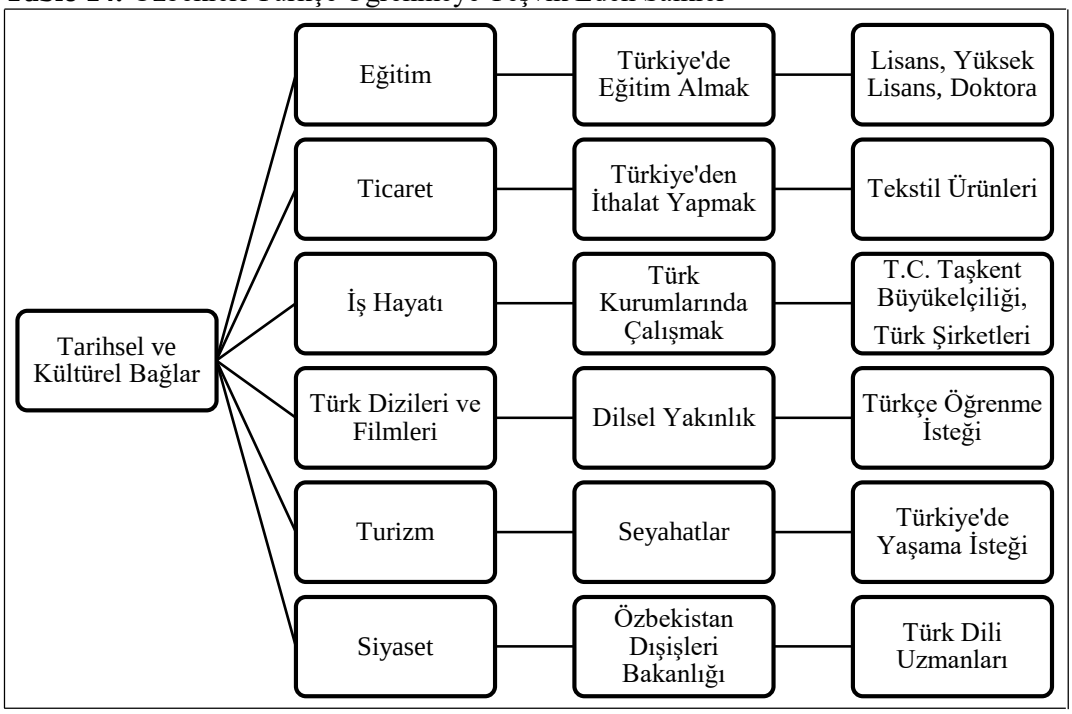
> "Türk kültürünün Türkçe öğrenmeye önemli bir etkisi vardır. Öğrencilerin kimisi sertifika alıp Türkiye'de okumak istiyorlar kimisi burada veya Türkiye'de çalışmak için kurslara geliyorlar. Bazıları da izlediği Türk dizilerinden çok etkileniyor ve Türkçe öğrenmek istiyor. Bunların haricinde, Türkiye'ye giden Özbeklerden, Türkiye hakkında duydukları şeylerden etkilenmeleri de bu durumun ortaya çıkmasında oldukça etkili oluyor."[319]

İshaneli ise öğrencileri Türkçe öğrenmeye teşvik eden unsurları aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

> "Birincisi Türk dizilerinin Özbekistan'da çok ünlü olması ve bundan dolayı Türk kültürüne ve tarihine olan ilginin artmasıdır. İkinci ise Türkiye Türkçesinin ve Özbekçenin aynı dil ailesinden gelmesi, üçüncü unsur ise Türkiye'nin ekonomik açıdan gelişmiş olmasıdır. Dördüncüsü, Türkiye'nin turizm sahasındaki başarılarıdır."[320]

[317] Hüseyin Kaba ile yapılan görüşme.
[318] Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile yapılan görüşme.
[319] Niyazi Ataman ile yapılan telefon görüşmesi.
[320] Sezim Ishenalieva ile yapılan görüşme.

Tablo 14: Özbekleri Türkçe Öğrenmeye Teşvik Eden Saikler

Kaynak: Yazar tarafından yapılan araştırmalara istinaden oluşturulmuştur.

Tablo 14'e göre Özbekleri Türkçe öğrenmeye teşvik eden en önemli unsur iki ülke arasındaki tarihsel ve kültürel bağlardır. Diğer yandan özellikle Türkçeyi "eğitim amaçlı" öğrenen kişilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda, Özbekistan'da yüksek lisans veya doktora yapmak isteyen öğrenciler yukarıda dile getirilen 12 yabancı dilden birini bildiklerini belgelendirmeleri gerekmektedir. Türkçeye yönelik talep ise tam da bu noktada yani bu dilin lisansüstü eğitim için belirlenen diller arasına alınmasında düğümlenmektedir. Söz gelimi, İmamova Türkçeye olan ilginin son zamanlarda sürekli olarak arttığını ve birçok öğrencinin lisansüstü eğitime başlamayı düşündüğünden dolayı Türkçe öğrenmeye yöneldiklerini dile getirmiştir.[321] Tablo 14'de dikkat çeken diğer bir husus ise Türkçeyi "ticaret" amaçlı öğrenen Özbekistan vatandaşlarının sayısında artış olmasıdır. Bilhassa Türkiye'den ithalat yapmak isteyen kimseler Türkçe öğrenme konusunda daha isteklidirler. Söz gelimi, Özbekistan'daki tekstil ürünlerinin fiyatı Türkiye'ye nazaran iki kat daha pahalıdır. Bu bağlamda, Özbekistan genelinde Türk tekstil ürünlerine itibar edilmektedir. Diğer yandan, Özbekistan'da 2016 yılından sonra birçok Türk

[321] Halide İmamova ile yapılan görüşme.

firması açılmıştır.[322] Haliyle söz konusu firmalarda çalışmak isteyen Özbekler Türkçe öğrenmektedirler. Ayrıca, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencilerinden bazıları ise T.C. Taşkent Büyükelçiliği bünyesinde çalışmak istemektedir.

Özbek ahali arasında Türkçe söz konusu olduğunda "Türk dizileri ve filmleri" önemli bir yer işgal etmektedir. İki ülke arasındaki kültürel yakınlığı pekiştiren diziler ve filmler Türkçe öğrenme isteğini kamçılamaktadır. Söz konusu yapımlar sayesinde Türkçe ve Özbekçe arasındaki dilsel yakınlığı fark eden Özbekler orijinal dilde Türk dizilerini izlemeyi de ihmal etmemektedirler. Mevzu bahis Türkçe olunca "Turizm" konusu da ayrı bir ehemmiyete sahiptir. Türkiye'ye ilk defa seyahat eden Özbeklerin Türkçe ile kendi ana dilleri arasındaki benzerliğin künhüne varmaları Türkçe öğrenme arzusunu artırmaktadır. Söz gelimi, Türkiye'ye bir haftalık seyahat gerçekleştiren[323] Hafize Aslanova, iki dil arasındaki benzerliği fark ederek Türkçe öğrenmeye karar verdiğini belirtmiştir.[324] Türkçe öğretiminin diğer bir boyutunu ise siyaset oluşturmaktadır. Mirziyoyev'in 2016 yılında cumhurbaşkanı seçilmesi neticesinde daha önce Ankara ve Taşkent ilişkilerindeki yaşanan siyasal sorunlar yerini iş birliği ve karşılıklı güven ortamına bırakmıştır. Bu şartlar altında, Özbekistan Dışişleri Bakanlığında Türkçe bilen uzmanlara duyulan ihtiyaç arttığı için, Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesinde Türkçe öğretimi başlatılmıştır.

4.6. Sonuç

Yukarıdaki değerlendirmelerden hareketle, Özbekistan'da Türkçe öğretiminin aslında 1990'lı yıllarda başladığı söylenebilir. Ancak 1990'lı yıllarda Ankara ve Taşkent arasında hüküm süren siyasi sorunlar yüzünden ikili ilişkilerde istenen verim alınamamıştır. Şevket Mirziyoyev dönemi ile birlikte Özbekistan dış politikasında değişim rüzgarları esmeye başlamıştır. Doğal olarak bu değişimlerde iki ülke arasındaki siyasi, kültürel, eğitim ve turizm ilişkileri de nasibini almıştır. Bu bağlamda

---

[322] Bk: https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ozbekistanda-turk-sermayeli-1271-sirket-faaliyet-gosteriyor-/1702489, (10.12.2022).

[323] Ocak-Haziran 2022 döneminde turistik amaçlı olarak yurt dışına çıkan Özbekistan uyruklu vatandaşların sayısı 2.057.500 olarak kayıtlara geçmiştir. Aynı yılın ilk dokuz ayında ise Türkiye'yi ziyaret eden Özbeklerin sayısı 322.753 kişi olmuştur, (T.C. Taşkent Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Özbekistan Raporu).

[324] Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Öğretim Üyesi Hafize Aslanova ile 2 Kasım 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Türkiye, yumuşak güç politikalarını devreye sokarak bölgede etkili olmaya çalışmıştır. Şüphesiz, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının en önemli sacayaklarından birisini dil yani "Türkçe öğretimi" oluşturmaktadır. Ancak, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını hayata geçirmesinde önemli bir vazife üstlenen Yunus Emre Enstitüsünün Özbekistan'da herhangi bir şubesinin bulunmaması Türkçe öğretiminin kurumsallaşmasının önündeki en önemli engellerden birisidir. Türk karar alıcılar Özbekistan hükûmetinden 2022 yılı içerisinde iki defa Yunus Emre Enstitüsü açma talebinde bulunmuş olsalar da olumlu bir cevap alamamışlardır.[325]

Her ne kadar Türkçe öğrenmeye yönelik talepler zaman içerisinde artış göstermiş olsa da bu alanda atılan adımlar hâlen istenilen seviyede değildir. Bu bağlamda, önem arz eden diğer bir husus ise kırsal alanda yaşayan öğrencilerin maddi yetersizliklerden dolayı Türkçe öğrenme imkânlarından yoksun olmalarıdır. Köyler ve şehirler arasındaki ulaşım mesafesi de önemli bir engel teşkil etmektedir. Diğer yandan, dil politikaları kapsamında önemli bir nokta ise Türkçe öğretiminin yöntemine ilişkindir. Özellikle, Özbekistan bağlamında yumuşak güç politikalarını hayata geçiren diğer ülkeler ile Türkiye karşılaştırıldığında bilhassa "dil öğretimi" konusunda Ankara'nın yöntemsel açıdan bazı eksiklikleri bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu durum Türkçe öğretiminin kurumsallaşması bakımından hiç kuşkusuz büyük önem arz etmektedir.

Nye'nın vurguladığı üzere, yumuşak güç uygulamaları karşı taraf için cazip olduğu zaman önem kazanmaktadır. Bu minvalde, Özbekler arasında Türkçenin cezbedici bir konumda olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Türkçe öğrenimi hususunda Türk kültürünün ve dizilerinin büyük bir önemi bulunmaktadır. Türkçeyle ilk defa diziler aracılığıyla tanışan insanlar Özbekçe ve Türkçe arasındaki dilsel yakınlığı fark ederek son anılan dili öğrenmektedirler.

5. Özbekistan'da Türk Medyası ve Diziler

5.1. Giriş

Yumuşak güç uygulamalarının önemli bir boyutunu medya organları oluşturmaktadır. Medya organları aracılığıyla kamuoyu oluşturan devletler aynı

[325] İsminin gizli kalması şartıyla işbu bilginin paylaşılmasını isteyen söz konusu kişiyle 9 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

zamanda söz konusu kamuoyunu yönlendirmektedirler.[326] Medya organları vasıtasıyla dış politika karar alma süreçleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilenmektedir. Bu bağlamda, TRT Taşkent Temsilciliği üzerinde durulmaya değer bir kurumdur. Bahsi geçen kurum, Özbekistan'ın dış politikası, ekonomisi, günlük yaşamı ve kültürel festivalleri gibi Özbekleri ilgilendiren birçok konuda yayın yapmaktadır. Ayrıca Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkilere yönelik haberler de izleyicilerle buluşturulmaktadır. Türkiye'nin kültürel anlamda tanıtımına da katkı sağlayan mezkûr kurum iki ülke arasındaki kültürel ilişkileri perçinlemektedir.

Bu minvalde ikili ilişkilerde öne çıkan diğer bir husus ise Türk dizileri ve filmleridir. Türk dizileri ve filmleri Özbek ahali arasında oldukça rağbet görmektedir. Özbekler gerek televizyon kanallarından gerekse çevrim içi ortamlardan Türk dizilerini ve filmlerini izlemektedirler. Diziler ve filmler aracılığıyla Türkçe öğrenen insanların sayısı ise bir hayli yüksek düzeydedir. Kanal D Program Alım ve Yurtdışı Dizi Satış Müdürü Özlem Özsümbül, Türkiye'nin yurt dışındaki tanıtımını turizm pazarlama kampanyalarından ziyade Türk dizilerinin daha iyi yaptığını belirterek söz konusu yapımların Türkiye'ye gelen turist sayısını olumlu yönde etkilediğini vurgulamıştır.[327] Söz gelimi, 2017 yılında seyirciyle buluşan Çukur dizisi Özbekler arasında oldukça rağbet görmektedir. Bahsi geçen yapımı izleyen Özbekler, Çukur dizisinin çekildiği mekânları ziyaret etmek istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, beyaz perdeye taşınan bu yapımlar sayesinde birçok insan Türkçe öğrenmektedir.

Çalışmanın bu kısmında ilkin TRT Taşkent Temsilciliğinin faaliyetleri ele alınmıştır. Bu bölümün ikinci alt başlığında Özbekistan'da yayımlanan Türk dizileri ve filmleri masaya yatırılmıştır. Özellikle Özbekistan'da 2017-2019 döneminde gösterime giren Türk dizileri Taşkent Kültür ve Tanıtma Müşavirliğinden elde edilen bilgiler ışığında çözümlenmiştir. Ayrıca, Türk dizilerinin ve filmlerinin ikili ilişkilere olan yansımaları değerlendirilmiştir.

---

[326] Iakov Frizis, The Impact of Media on Foreign Policy, https://www.e-ir.info/2013/05/10/the-impact-of-media-on-foreign-policy/, (06.10.2022).

[327] Türkiye'nin Yumuşak Gücü: Dizileri, https://www.hurriyet.com.tr/turkiye-nin-yumusak-gucu-dizileri-19414165, (07.12.2022).

5.2. TRT Taşkent Temsilciliği

2005 yılında yayın hayatına başlayan TRT Taşkent Temsilciliği başlamıştır ve 17 yıldan bu yana Özbekistan Dışişleri Bakanlığı ile eş güdüm programlar yapmaktadır.[328] Anılan kurum, TRT AVAZ ve TRT Haber kanalları ile dirsek temasında bulunarak canlı bağlantılar ve görüntülü haberler yayımlamaktadır. Ayrıca TRT, dış yayınlar kapsamında Özbekistan Masasını da haberlerle beslemektedir. Söz konusu haberler Özbekçe ve Türkçe olarak verilmektedir. TRT Taşkent Temsilciliği Özbekistan ile alâkalı siyaset, ekonomi, günlük hayattan kesitler, tarih vb. alanlarda haberler yapmaktır. Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetleri de gündeme getiren söz konusu kurum, Özbekistan dış politikası, spor ve sanat gibi farklı konulara da eğilmektedir. Söz konusu haberler ayrıca Telegram, Instagram, Youtube ve Facebook gibi sosyal mecralar vasıtasıyla da okuyucularla paylaşılmaktadır.[329]

TRT Taşkent Temsilciliğinin faaliyetleri yalnızca medya alanıyla sınırlı değildir. Özellikle eğitim alanında bazı projeler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, Özbek Devlet televizyonlarında çalışan personele, Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişimi Üniversitesindeki öğrencilere ve akademisyenlere yönelik "Dijital Habercilik ve Televizyon Haberciliği" başlıklarında 2022 yılında eğitimler verilmiştir.[330] TRT'nin Özbekistan'daki imajı ve konumu hakkında bu kurumun Taşkent Temsilcisi Nizam Şahin aşağıdaki sözleri dile getirmiştir:

> "Özbekistan'da yaklaşık 50'nin üzerinde yabancı medya muhabiri ve birkaç temsilcilik bulunmaktadır. Söz konusu kuruluşlardan birisi de TRT Taşkent Temsilciliğidir. TRT'nin Özbekistan'da iyi bir konumu bulunmaktadır. TRT olarak Özbekistan'da çok ciddi ödüller aldık. Özbekistan'da medya organlarına yönelik her yıl düzenlenen "altın kalem" ödülü bulunuyor. Bu ödül töreni, Özbekistan Gazeteciler Birliği tarafından düzenleniyor. Bu kapsamda, binlerce başvuru oluyor ve beş ana dalda ödüller veriliyor. Bu medya organları arasında biz, Özbekistan hakkında en iyi haber yapan medya kuruluşu seçildik ve birincilik ödülü bize verildi. Bunun yanında STK'lardan, üniversitelerden, çeşitli bakanlıklardan

[328] TRT Taşkent Temsilcisi Nizam Şahin ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[329] TRT Taşkent Resmî Web Sitesi, https://www.trt.net.tr/uzbek/#, (05.10.2022).
Facebook Sayfası: https://www.facebook.com/trttashkent/, (05.10.2022).
Instagram Sayfası: https://www.instagram.com/trt_tashkent/, (05.10.2022).
Youtube Sayfası: https://www.youtube.com/channel/UCrhQ1hJ3Muxskz_kjT8txWA, (05.10.2022).
[330] Nizam Şahin ile yapılan görüşme.

> aldığımız ödüller de bulunmaktadır. Bizim kadar faal olan başka bir yabancı medya kuruluşu bulunmamaktadır […]"[331]

Özbekistan'da yabancı medya kuruluşlarının akreditasyonları yıllık olarak yenilenirken TRT Taşkent Temsilciliğinin akreditasyonu ise iki yılda bir yapılmaktadır. Taşkent Temsilcisi Nizam Şahin bu konuyla ilgili olarak aşağıdaki sözleri dile getirmiştir:

> "Bu durum sevginin ve güvenin ifadesidir. Bizim birinci önceliğimiz ülkeler arası iletişimi ve ilişkiyi kuvvetlendirmek olduğu için bu konuda elimizden gelen katkıyı sunmaya çalışıyoruz. İkincisi, Özbekistan'ı başta Türkiye olmak üzere bütün dünya kamuoyuna tanıtmayı hedefliyoruz. Bizim birinci kaygımız Özbekistan'ı dünyaya gerçekçi bir şekilde anlatmak. Bunu yaparken biraz da vicdanlı davranmak gerekiyor, nihayetinde biz aynı kültürden geliyoruz, aynı medeniyetin çocuklarıyız, aynı geleceğe bakıyoruz."[332]

Tablo 15: TRT Taşkent Temsilciliğinin Yapımları (1 Ocak-31 Aralık 2021)

Yayın Türü	Ocak-Nisan	Mayıs-Ağustos	Eylül-Aralık	Toplam
Görüntülü Haber	130	69	84	283
Canlı Bağlantı	79	64	100	243
Özel Program (Dosya Haber)	14	5	8	27
Özbek Masası İçin Diğer Dış Yayınlar	120	74	88	282
Toplam	**343**	**212**	**280**	**835**

Kaynak: TRT Taşkent Temsilciliği tarafından verilen bilgiler ışığında eserin müellifi tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15'de, 2021 yılı içerisinde toplam 835 haber yayımlandığı dikkat çekmektedir. Söz konusu haberler TRT AVAZ kanalı Avrasya Gündemi, Akşam Bülteni ve Ekonomi Politik programlarına gönderilmiştir. Böylece Türkiye'de yaşayan insanlar Özbekistan'da neler olup bittiği hakkında malumat edinmişlerdir. Ayrıca, önemli festivallerin ve etkinliklerin de izleyicilerle buluşturulduğunu belirten TRT Taşkent Temsilciliği, iki ülke arasındaki kültürel ve insani ilişkilerin gelişimine katkı sunmaktadır.

[331] Nizam Şahin ile yapılan görüşme.

[332] Özbekistan genelinde yaklaşık 50 yabancı medya temsilcisi bulunmaktadır. Söz konusu medya organizasyonları içerisinde temsilcilik ofisi yalnızca TRT'ye verilmişken, Ocak 2022'de Rusya devlet televizyonuyla birlikte SPUTNİK de temsilcilik açarak yayın hayatına başlamıştır, (Nizam Şahin ile yapılan görüşme).

5.3. Türk Dizileri ve Filmleri

Yumuşak güç uygulamalarının önemli sacayaklarından birisi olan diziler ve filmler bir ülkenin kendi kültürünü karşı tarafa aktarabileceği en mühim araçlardır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikalarında şüphesiz Türk dizileri ve filmleri hiç şüphesiz yeri doldurulamayacak bir rol oynamaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve medya alanının çeşitlenmesi neticesinde farklı kültürlere ulaşmak mümkün hale gelmiştir.[333] Bu minvalde, akla ilk olarak TRT Avaz gelmektedir. TRT Avaz'ın amacı; Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan başta olmak üzere Türk soylu ahali arasında dil ve kültür odaklı bir iş birliği oluşturmaktır. [334] Söz konusu kanal, Kazakça, Özbekçe, Kırgızca ve Türkmence olarak hafta içi her gün beşer dakika haber özetleri paylaşmaktadır.[335]

Özbekler arasında özellikle Türk dizilerine olan rağbet günden güne artmakta ve söz konusu diziler aracılığıyla insanlar Türkçe öğrenmektedirler. Öte yandan, Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi ilişkilerin 2016 yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir izlemesinden mütevellit Türk dizileri zaman zaman eleştirilerin odağında olmuştur. Söz gelimi, Özbekistan yönetimi Türk dizilerine içeriklerinin uygun olmadığı ve Özbek aile yapısını yozlaştırdığı gerekçesiyle 2012 yılında yayın yasağı getirmiştir.[336] Bu minvalde, Özbekistan'da yayımlanan tüm Türk dizileri Şubat 2012'de askıya alınmıştır. Örneğin, Özbekistan Yoshlar Kanalında yayımlanan "Gelin", NTT kanalında gösterilen "Dudaktan Kalbe", TV Markaz kanalında izleyiciyle buluşturulan "Ayrılsak'da Beraberiz" ve "Muhteşem Yüzyıl Kösem" isimli dizilerin izlenmesi yasaklanmıştır. Ayrıca, NTT ve TV Markaz kanalları da kapatılmıştır. Bahsedilen diziler yalnızca bunlarla sınırlı değildir. Yayın yasağı gelmeden önce, Özbekler tarafından en çok seyredilen diziler arasında: "Asmalı Konak", "Bir İstanbul Masalı", "Zerda", "Kınalı Kar", "Hayat Bağları", "Aliye", "Büyük Yalan", ve "Kurtlar Vadisi" gibi diziler yer almıştır. Diğer taraftan, Mirziyoyev'in 2016 yılında iktidara gelmesiyle

---

[333] Fahri Türk, Taner Karakuzu, Ahmet Özdemir ve İlker Limon, Yumuşak Güç Bağlamında Orta Asya'da Türk Dizileri ve TRT Kurumunun Rolü, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, Yıl 2023, s. 7, https://www.esbadergisi.com/images/sayi26/01-orta-asya-turk-dizileri-turk-karakuzu.pdf, (05.05.2023).

[334] Türk vd., Yumuşak Güç Bağlamında Orta Asya'da Türk Dizileri …, s. 7.

[335] Aynı yerde.

[336] O'zbekistonda turk seriallari nima uchun taqiqlandi? https://www.bbc.com/uzbek/lotin/2012/02/120227_latin_turkish_soap_operas, (28.11.2022).

birlikte Ankara ve Taşkent arasındaki siyasi ilişkilerin yumuşaması Türk dizilerini de etkilemiştir. Bu bağlamda, "Muhteşem Yüzyıl Kösem", "Ezo", "İçerde", "Aşk Laftan Anlamaz", "Kara Sevda" ve "Bir İstanbul Masalı" isimli diziler 2017 yılında tekrar seyirciyle buluşturulmuştur.[337] Söz gelimi, Özbekistan'da yayımlanmaya başlayan Kara Sevda dizisi Özbekler tarafından 2017 yılının Eylül ayında Google arama motoruna en çok girilen anahtar kelimeler arasında ikinci sırada yer almıştır.[338]

Her ne kadar Mirziyovev'in iktidara gelmesinden sonra Türk dizileri televizyon kanallarında tekrar yerlerini almış olsalar da 2018 yılında Vatan Hainlerini Tanıyın (Millat xoinlarini tanib oling) başlıklı bir makalede, Kara Sevda dizisinin şehveti körükleyen, aile kurumunu baltalayan, imanı ve ahlâkı ifsat eden bir dizi olduğu belirtilerek bunun acilen yayından kaldırılması gerektiği salık verilmiştir.[339] Söz konusu makalenin yazarı böyle bir diziye Özbekçe dublaj yapan kişileri de "vatan haini" olarak yaftalamıştır. Kara Sevda dizisine yönelik eleştiri okları yalnızca bununla sınırlı kalmamıştır. Bu bağlamda, 14 Şubat 2018 tarihinde kadın sorunları hakkında düzenlenen bir toplantıda konuşan Özbekistan Başbakanı Abdullah Aripov "Kara Sevda" dizisine değinerek, Özbekistan'da aile bağlarının bozulduğu ve boşanmaların arttığı bir dönemde böyle "seviyesiz" dizilerin gösterimini şiddetle eleştirmiştir.[340] Söz konusu tenkitlerin ardından Kara Sevda dizisi 6 Şubat 2018 tarihinde yayından kaldırılmıştır.

Türk dizilerinin toplumu yozlaştırdığı yönündeki iddialara Nizam Şahin aşağıdaki sözlerle cevap vermiştir: "İnsanlar öncelikle izledikleri şeyin bir belgesel olmadığını anlaması lazım. Televizyon dizisi denilen şeyin bir matematiği var. Normal sıradan bir belgesel değildir. Olayları, sahneleri ve ilişkileri abartır. Zaten abartmazsa izleyicinin bu kadar yoğun ilgisini çekmez."[341] Taşkent Büyükelçisi Bekar ise, dizi ve

---

[337] Özbekistan'da yayınlanan Türk dizileri büyük ilgi görüyor, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistanda-yayinlanan-turk-dizileri-buyuk-ilgi-goruyor/, (28.11.2022).

[338] O'zbekiston televideniyesida namoyishi oxiriga yetmay to'xtatilgan seriallar, https://daryo.uz/2018/02/23/ozbekiston-televideniyesida-namoyishi-oxiriga-yetmay-toxtatilgan-seriallar/, (28.11.2022).

[339] Ziyovuddin Rahim, Millat Xoinlarni Tanib Oling, https://m.zamin.uz/uz/madaniyat/32442-millat-xoinlarini-tanib-oling.html, (28.11.2022).

[340] Sevgi iztiroblari seriali namoyishi to'xtatildi, https://kun.uz/uz/news/2018/02/16/sevgi-iztiroblari-seriali-namojisi-takiklandi, (28.11.2022).

[341] Nizam Şahin ile yapılan görüşme.

film konusunda iş birliğinin geliştirilmesinin söz konusu toplumun kültürünü yozlaştırmaktan ziyade, ikili ilişkileri olumlu yönde etkilediğinin altını çizmiştir.[342]

Her ne kadar Türk dizileri ekranlardan kaybolmuş olsalar da Özbekler söz konusu dizileri çevrim içi ortamlardan izlemeye devam etmektedirler. Bu bağlamda, özellikle "Payitaht Abdülhamit", "Kurtlar Vadisi", "Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz", "Ezel", "Kardeşlerim", "Diriliş Ertuğrul", "Kuruluş Osman", "Uyanış: Büyük Selçuklu", "Kara Sevda", "Muhteşem Yüzyıl", "Çukur", "İçeride" ve "Teşkilat" isimli diziler yerel ahali arasında oldukça rağbet görmektedir. Diğer yandan, Semerkant Siyab Halk Pazarında teknolojik cihazlar satılan dükkanlarda Türk filmlerine ve dizilerine ait CD ve DVD'ler bulmak mümkündür. Örneğin: "Filinta", "Payitaht Abdülhamit" ve "Diriliş Ertuğrul" bunlardan bazılarıdır.[343]

Türk dizileri Özbek ahali arasında Türkçe öğrenme isteğini kamçılamaktadır. Söz gelimi, Özbekistan'ın Harizm vilayetine bağlı Hive şehrinde bir esnaf ile yapılan görüşmede, söz konusu kişinin iyi derecede Türkçe konuştuğu gözlemlenmiştir. Bu kişi bilhassa "Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz", "Kardeşlerim" ve "Kara Sevda" isimli dizileri YouTube aracılığıyla Türkçe olarak seyrettiğini ve bu sayede Türkçeyi akıcı bir şekilde öğrendiğini dile getirmiştir. Özellikle, Türk dizilerinin Özbekçeye tercüme edildiği zaman bazı sahnelerin kesildiğini belirten söz konusu şahıs bu yapımları orijinal dilde sansürsüz olarak YouTube vasıtasıyla izlemeyi tercih ettiğini söylemiştir.[344] Diğer yandan, üniversite öğrencisi Hacı Ekber Rahimov ise Türk dizilerinin ilgi çekici olduğunu belirterek "Çukur", "Deli Yürek", "Kurtlar Vadisi" ve "İçeride" gibi yapımları severek izlediğini dile getirmiştir.[345] Semerkant Devlet Üniversitesi, Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu Orasta Temirova ise "Yasak Elma", "İstanbullu Gelin", "Aziz", "Yedinci Koğuştaki Mucize" adlı dizileri hayranlıkla seyrettiğini, ayrıca çocuklarına "TRT Çocuk" isimli kanaldan çizgi filmler izlettiğini belirtmiştir.[346]

---

[342] Olgan Bekar ile yapılan görüşme.
[343] Semerkant Siyab Halk Pazarında Türk dizilerinin ve filmlerinin satıldığı dükkânda 9 Nisan 2022 tarihinde yapılan gözlemler.
[344] İsminin gizli kalmasını isteyen söz konusu şahıs ile 10 Eylül 2022 tarihinde Hive'de yapılan görüşme.
[345] Hacı Ekber Rahimov ile 5 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.
[346] Orasta Temirova ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Tablo 16: Özbekistan'da Yayımlanan Türk Dizileri (2017-2019)

Dizi Adı	Yayınlandığı Kanal	Yayımlanma Tarihi
Kara Sevda	Zor TV	2017
Muhteşem Yüzyıl Kösem	Milliy TV	2017
İçerde	Sevimli TV	2017
Payitaht Abdülhamit	Zor TV	2018
Diriliş Ertuğrul	Zor TV	2018
Muhteşem Yüzyıl	Milliy TV	2018
Kalp Atışı	Kinoteatr TV	2018
Çalıkuşu	Milliy TV	2018
Sen Anlat Karadeniz	Sevimli TV	2018
Filinta	Kinoteatr TV	2018
Mehmed: Bir Cihan Fatihi	MYS TV	2018
Avlu	Zor TV	2018
Gülperi	Zor TV	2018
Çukur	Sevimli TV	2018
Kara Para Aşk	Hordiq. Uz TV	2018
Elimi Bırakma	Zor TV	2018
Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz	Hordiq. UZ TV	2019
Kızım	Sevimli TV	2019
Ufak Tefek Cinayetler	Hordiq. Uz TV	2019
Kadın	Sevimli TV	2019
Gecenin Kraliçesi	Hordiq. Uz TV	2019
Hercai	Sevimli TV	2019
Fatih Harbiye	Yoshlar TV	2019
Alyazmalım	Milliy TV	2019
Bir Zamanlar Çukurova	Milliy TV	2019
Fazilet Hanım ve Kızları	Milliy TV	2019
Dolunay	Hardiq.uz (TV)	2019
İstanbullu Gelin	Sevimli TV	2019
Ağlama Anne	Sevimli TV	2019
Paramparça	Zor TV	2019

Kaynak: T.C. Taşkent Kültür ve Tanıtma Müşavirliği Sekreteri tarafından 30.11.2022 tarihinde verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Diğer yandan, Ankara ve Taşkent 2021 senesinde "Mendirman Celaleddin" isimli ortak Türk-Özbek yapımı diziyi hayata geçirmiştir. [347] Söz konusu dizinin ilk bölümü Özbekistan'da 14 Şubat 2021 tarihinde izleyicilerle buluşurken, Türkiye'de ise 21 Mayıs 2021'de gösterime girmiştir.[348] İki ülke arasındaki kültürel iş birliğinin somut bir yansıması olan bu yapım sayesinde "Celaleddin Harezmşah Mengüberdi"

[347] Özbek Türk yapımı "Mendirman Celaleddin" Özbek izleyicilerle buluştu, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbek-turk-ortak-yapimi-mendirman-celaleddin-ozbek-izleyicilerle-bulustu/60297a7f01a30aac643b7f0d, (28.11.2022).
[348] Mendirman Celaleddin, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bozk%C4%B1r_Arslan%C4%B1_Celaleddin, (17.04.2023).

gibi son derece önemli olan bir hükümdarın hayatının beyaz perdeye taşınması Türkler ve Özbekler arasındaki kültürel bütünleşmeye katkı sağlamaktadır. Bu dizi her iki ülke vatandaşlarının da beğenisini toplamıştır. Söz gelimi, Mendirman Celaleddin dizisinin galası 2020 yılında Taşkent'te gerçekleşmiştir. Gala sırasında söz alan Şevket Mirziyoyev'in kızı Saida Mirziyoyeva, bu dizinin Özbek halkı için gurur kaynağı olduğunu belirtmiş ve Türk yapımcı Bozdağ ve ekibine duymuş olduğu minnettarlığı dile getirmiştir.[349]

5.4. Sonuç

Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkilerde çok önemli bir vazife üstlenen TRT Taşkent Temsilciliği, Özbekistan'ın tarihi ve kültürel zenginliklerini dünyaya tanıtarak hem bu ülkenin görünürlüğünü artırmakta hem de Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetlerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda, Özbekistan'ı Türkiye'ye tanıtarak iki ülke arasındaki insani ilişkilere dolayısıyla turizme önemli bir katkı sunmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki tek medya temsilcisi olarak çalışmalarını sürdüren söz konusu kurum Özbekistan'ın resmî kurumları nezdinde de iyi bir itibara sahiptir. Söz gelimi, Özbekistan Kültür ve Turizm Bakanlığı turizm hakkında bir toplantı yaptığı zaman TRT Taşkent Temsilciliğini davet ederek onların fikirlerine müracaat etmektedir. Diğer taraftan küreselleşmenin etkisiyle birlikte medya organları yumuşak güç aktörleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Özbekistan'daki yumuşak güç aktörlerinden olan TRT Taşkent Temsilciliği ikili ilişkilere günden güne katkı sunmakta ve bölgedeki Türkiye algısını olumlu yönde etkilemektedir.

Özbekistan'daki bazı kesimler Türk dizilerinin Özbek toplumunun ahlâki değerlerini yozlaştırdığını iddia etseler de bu yapımlara karşı gösterilen ilginin zayıflamadığı dikkat çekmektedir. Diziler yasaklanmasına rağmen Özbek ahali çevrim içi mecralarda söz konusu yapımları seyretmeye devam etmektedir. Bu minvalde öne çıkan önemli bir husus ise Mirziyoyev'in ülke içerisindeki meşruiyetini sağlamak amacıyla halkın dini hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak Türk dizilerine yönelik yapılan tenkitlere kayıtsız kalmamış olmasıdır.

---

[349] Celaleddin Harezmşah dizisinin galası Özbekistan'da yapıldı, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/celaleddin-harezmsah-dizisinin-galasi-ozbekistan-da-yapildi/1994895, (14.04.2023).

6. Sonuç

6.1. Giriş

Çalışmanın bu kısmında elde edilen veriler konu bütünlüğü kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, ortaya konulan soruların ve hipotezlerin sınanmasıyla ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır. Aynı zamanda yazarın konu hakkındaki görüşlerine, öngörülerine ve önerilerine yer verilmiştir. Bu bölümün amacı, araştırma sorularına verilen cevapların okuyucuya bütüncül bir yaklaşımla sunulmasıdır.

Çalışmanın analitik yapısında ileri sürülen hipotezlerin sınanması amacıyla; "Yumuşak güç bağlamında Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik icra ettiği "dil ve kültür" politikaları hangi kurumlar ve kuruluşlar vasıtasıyla şekillenmektedir?", "Şevket Mirziyoyev'in iktidara gelmesi Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını nasıl etkilemektedir?", "Ankara'nın Taşkent'e yönelik yumuşak güç politikasında tarihsel, dilsel ve kültürel bağlar ne dereceye kadar rol oynamaktadır?" şeklinde formüle edilen sorulara cevap aranmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde mezkûr sorular cevaplandırılmış ve aşağıda belirtilen üç hipotez de doğrulanmıştır:

H1: Ankara'nın Taşkent'e yönelik izlediği yumuşak güç politikaları TİKA, YTB, TRT Taşkent Temsilciği, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi aktörler tarafından yürütülmektedir. Ayrıca söz konusu dil ve kültür politikaları bu kurumların yaptıkları Türkçe öğretimi ve Türk dizileri vasıtasıyla pekiştirilmektedir.

H2: Şevket Mirziyoyev'in iktidara geldiği 2016 yılından bu yana Türkiye'nin bölgeye yönelik yumuşak güç politikaları ivme kazanmış ve kazanmaktadır.

H3: Ankara'nın Taşkent'e ilişkin yumuşak güç politikasında ortak tarihsel, dilsel ve kültürel bağlar önemli bir vazife üstlenmektedir.

Bu çalışmada sorular ve hipotezler; yumuşak güç kapsamında "kültür ve dil" hususları dikkate alınarak sınanmıştır.

Türkiye ve Özbekistan arasındaki diplomatik ilişkiler 1992'de tesis edilmesine rağmen; özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan mevcut siyasal sorunlar iki ülke arasındaki münasebetlerin belli bir seviyenin üzerine çıkmasına engel olmuştur. Her ne kadar Türkiye tarafından siyasi münasebetleri yumuşatmaya yönelik bazı girişimler yapılmış olsa da liderlerin bu konudaki tutumları belirleyici olmuştur. Söz gelimi, Kerimov döneminde Türkiye'de öğrenim gören Özbek öğrenciler ülkelerine geri

çağırılmışlardır. Ancak 2000'li yıllardan sonra bilhassa küreselleşmenin kök salması neticesinde devletler arası münasebetler farklı boyutlara evrilmiştir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler disiplininde ise yeni yaklaşımlar gün ışığına çıkmaya başlamıştır. Uluslararası alanda yegâne aktörlerin devletler olmadıkları anlayışı; bireylerin, çok uluslu şirketlerin, düşünce kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin dış politikayı etkileyebildiği ve dönüştürebildiği gerçeği ülkeler arasındaki ilişkilere tesir etmiştir. Bu minvalde, Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkiler, Mirziyoyev'in 2016 yılında cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte kayda değer bir sıçrama yapmıştır. İki ülke ilişkilerine özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllardan miras kalan sorunlar, yerini karşılıklı güven ve iş birliğine bırakmıştır. İki ülke söz konusu dönemlerde, aralarındaki "siyasi, ekonomik ve kültürel boşluğu" kapatmaya çalışmışlar ve bilhassa Ankara yumuşak güç bağlamında "kültür" odaklı bir dış politika anlayışına ağırlık vermeye başlamıştır. Türkiye'nin yumuşak güç uygulamalarını hayata geçirmesinde şüphesiz iki ülke arasındaki dil, kültür, etnik köken, tarih ve din gibi müşterek bağların bulunması mühim bir rol oynamıştır. Söz konusu ortak noktalar ikili ilişkileri sağlam bir zemine oturtmak için önemli olsalar da Mirziyoyev'in takınmış olduğu tutum hem Türkiye'nin yumuşak güç politikalarını çeşitlendirmesine hem de iki ülke arasındaki münasebetlerin gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.

Bu minvalde Türk karar alıcılar, önceki yıllarda yapılan ihmalleri telafi etmek istercesine TİKA, YTB, TRT Taşkent Temsilciliği ile Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi yumuşak güç aktörlerini devreye sokarak Özbekistan ile ilişkilerini pekiştirmeye başlamışlardır. Bunun haricinde, Türkçe öğretimi ve Türk dizileri aracılığıyla da Türkçenin ve Türk kültürünün tanıtılmasına katkı sağlanmak suretiyle iki halk yakınlaştırılmaya çalışılmıştır.

6.2. Bulguların Özeti

Özbekistan'ın Orta Asya'nın merkezinde yer alması ve tüm bölge devletleri ile komşu olması bu ülkeyi stratejik anlamda öne çıkarmaktadır. Öte yandan Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası döneme hazırlıksız yakalanması ve bölgeyi yeterince tanımaması gibi birtakım yapısal sorunlardan ötürü Ankara ve Taşkent münasebetleri tam anlamıyla kurumsallaşamamıştır. TİKA, 2000'li yıllarda Türkiye'nin bölgeye yönelik yumuşak güç politikalarını yürütmüş olsa da istenen sonuçlar elde edilememiştir.

İslam Kerimov'un 2016 yılında hayatını kaybetmesiyle birlikte Özbekistan'ın iç ve dış politikalarında büyük bir değişim meydana gelmiştir. Söz gelimi Özbekistan, Türk Devletler Teşkilatına 2019 yılında tam üye olarak katılmıştır. Öte yandan, Bişkek ile yakın temaslar kurarak sınır sorunlarının çözüme kavuşturulmasında yapıcı adımlar atan Özbekistan hükûmeti bölge başkentleriyle ikili münasebetleri geliştirmiştir. Özbekistan'ın dış politikada "iyi komşuluk politikası" izlemesi neticesinde Ankara ve Taşkent arasındaki ilişkiler adeta altın dönemini yaşamaya başlamıştır. İlişkiler tekrar rayına sokulduktan sonra Türkiye yumuşak güç araçlarından kültür ve dile ağırlık vermeye başlamıştır.

Türkiye'nin önemli yumuşak güç aktörlerinden olan TİKA tarafından 1993-2018 yılları arasında Özbekistan'da ekonomi, sağlık, eğitim vb. alanlarda 700'den fazla proje hayata geçirilmiştir. Bilhassa TİKA'nın dil ve kültür alanında icra ettiği faaliyetler dikkat çekmektedir. Özbekistan'ın kalkınmasına büyük katkı sunan bu kurum özellikle Özbek karar alıcılar nezdinde iyi bir itibara sahiptir.

Türkçe öğretimi kapsamında MEB tarafından Özbekistan'daki üniversitelere ihtiyaç dâhilinde Türkçe okutmanları gönderilmektedir. Söz konusu görevliler öğrencilere belirli bir program dâhilinde Türkçe öğretmektedirler. Şüphesiz Türk dilinin ve kültürünün tanıtılmasına katkı sağlayan Türkçe öğretimi, bu ülkedeki yabancı diller arasında önemli bir konuma sahiptir. Örneğin birçok Özbek öğrenci lisansüstü eğitime başlamak amacıyla Türkçe öğrenmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de üniversite okumak isteyen öğrenciler de Türkçeye yönelmektedirler. Gençlerle yapılan mülakatlar sonucunda, bunların birçoğunun Türkiye'de eğitim almak istedikleri anlaşılmıştır. Bu yüzden, çeşitli üniversitelerde ve eğitim merkezlerinde Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Ayrıca, Özbekistan genelinde Türk firmalarının sayısında 2016 yılından sonra önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu kapsamda, söz konusu işletmelerde kariyer yapmayı düşünen Özbekler, Türkçe öğrenmeye başlamışlardır. Söz gelimi, Hilal Edu Eğitim Merkezi tarafından Türk firmalarında çalışan Özbek personele özel Türkçe dersleri verilmektedir.

Türkiye'nin mühim yumuşak güç aktörlerinden olan TRT Taşkent Temsilciliği Özbekistan'ı dünyaya tanıtarak söz konusu ülkenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, Türkiye'nin de tanıtımını yapan bu kurum Özbekistan medyasıyla da dirsek teması halindedir. İki ülke arasında adeta "iletişim köprüsü" görevi üstlenen

TRT Taşkent Temsilciliği, özellikle TRT Avaz ve TRT Haber'i yapmış olduğu yayınlar ile besleyerek Özbekistan'ın Türkiye'de tanıtılmasına destek olmaktadır. Bu durum turizm alanındaki ilişkileri tetiklemektedir. Söz gelimi, TRT Avaz ve TRT Haber'de Özbekistan'ı tanıtan haber programları, belgeselleri izleyen kişilerin bir bakıma bölgeye seyahat etme arzularını kamçılamaktadır. Bununla birlikte, bu kurum yaptığı haberleri Telegram, Instagram, Youtube ve Facebook gibi sosyal mecralar vasıtasıyla izleyicilerle buluşturmaktadır.

Popüler kültür bağlamında değerlendirilen Türk dizileri ve filmleri ise Türk yaşam tarzının ve kültürünün aracısız bir şekilde Özbek izleyicilerle buluşmasını sağlamaktadır. Her ne kadar Özbekistan'ın bazı kesimlerinden Türk dizilerinin Özbek aile yapısına aykırı olduğu veya Özbek kültürünü yozlaştırdığı şeklinde eleştiriler getirilmiş olsa da Türk dizileri çevrim içi ortamda izlenmeye devam edilmektedir. Türk dizileri, insanların Türkçe öğrenmelerine yol açmaktadır. Türk dizilerinin Türkçe öğrenmeyi olumlu yönde etkilediği bizzat Hive'nin İçhan Kale bölgesindeki esnaflar ile yapılan mülakatlarda gözlemlenmiştir. Söz konusu kişiler Türkçeyi yalnızca Türk dizileri izleyerek akıcı bir şekilde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan Taşkent, Semerkant, Tirmiz, Buhara ve Nukus gibi şehirlerde de Türk dizileri yerel ahali arasında rağbet görmektedir. Söz konusu bölgelerde yaşayan insanlar Türkiye'den gelen birisi ile karşılaştıkları vakit Türk dizilerinden bahsetmektedirler.

Türk dilinin, kültürünün ve eğitim sisteminin yurt dışında etkinlik kazanmasında YTB'nin rolü büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak isteyen Özbek öğrencilerin sayısı zaman içerisinde artış göstermiştir. Diğer yandan Türkçe öğrenen kursiyerler ve YTB bursiyerleri ile yapılan mülakatlarda Türk üniversitelerinin Özbekistan'da büyük bir üne sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Eğitimini Türkiye'de tamamlayan birçok öğrenci hâlihazırda (2022) Özbekistan'ın bazı önemli şirketlerinde ve üniversitelerinde çalışmaktadır.

Ankara ve Taşkent arasında son yıllarda meydana gelen olumlu hava hiç kuşkusuz "turizm" alanındaki ilişkilerin gelişmesine yol açmıştır. Çalışmanın ilgili kısımlarında istatistiksel olarak ortaya konulduğu üzere Özbekler arasında Türkiye, tatil güzergâhları arasında revaçtadır. Bu bağlamda öne çıkan Antalya ve İstanbul gibi şehirler Özbek turistlerin en çok tercih ettikleri bölgeler arasındadır. Öte yandan, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Özbekistan'da Türkiye'nin tanıtımına yönelik

bir dizi reklam filmi çekilmiştir. Söz gelimi, reklam panolarında Türkiye'yi tanıtıcı afişlere yer verilmiştir.

6.3. Yöntem

Bu çalışmada toplanan veriler kalitatif ve kantitatif içerik çözümlemeleri yoluyla değerlendirilmiştir. Özellikle kantitatif analiz yönteminin bilgi ihtiva etme düzeyi yüksektir. Aynı zamanda, çalışma kapsamında toplanan veriler karşılaştırmalı bir yöntem kullanılarak işlenmiştir. Bu bağlamda, Özbek ve Türk basınında neşredilen haberler karşılaştırmalı bir zaviyeden ele alınmıştır.

Bu çalışmada MEB tarafından görevlendirilen Türkçe okutmanlarının hangi üniversitelerde görev yaptıklarına dair toplanan verilerin bir kısmı Taşkent Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğinden temin edilmiştir. Bunun yanı sıra ilk elden ve daha fazla bilgiye erişebilmek maksadıyla söz konusu eğitim kurumlarındaki öğretmenler ve öğrenciler ile mülakatlar yapılmıştır. Bu minvalde, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine müracaat edilmiştir. Söz konusu mülakatlar 15 ila 25 dakika arasında sürmüştür. Mülakatlarda Özbekçe, Türkçe ve İngilizce dillerinden birisi devreye sokulmuştur. Mülakatlar esnasında katılımcıların anlattıklarını bilgi kaybına mahal vermeden değerlendirmek amacıyla görüşmeler izin dâhilinde ses kayıt cihazı aracılığıyla güven altına alınmıştır.

Çalışmanın yazarı, Semerkant Devlet Üniversitesi bünyesinde Nisan 2022 ila Mart 2023 tarihleri arasında misafir araştırmacı olarak bulunduğundan dolayı ilk elden veriler toplaması mümkün olmuştur.

6.4. Çalışmanın Katkıları

Türkçe matbuat incelendiğinde lisansüstü düzeyde Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikalarının yeterince ele alınmadığı müşahede edilmiştir. Ankara'nın bölgeye yönelik yumuşak güç politikaları hakkında yazılmış olan Özbekçe, İngilizce ve Türkçe makaleler yok değildir. Ancak bahsi geçen çalışmalar genel bir zaviyeden Türkiye'nin Orta Asya politikasını değerlendirmişlerdir.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik yumuşak güç politikalarını yalnızca "kültür ve dil" noktainazarından çözümlemiştir. Öte yandan, mevcut matbuatta kullanılan verilerin önemli bir kısmı çevrim içi ortamdan elde edilmiştir. Bu çalışmada çözümlemeye tabi tutulan malumatlar ise

doğrudan alanda yapılan mülakatlar ve gözlemler neticesinde ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte, araştırma esnasında Özbekçe kaynaklardan da sıkça istifade edilmiştir. Böylece Özbekçe kaynaklarda yer alan nitel ve nicel içerikli birçok değerli bilgi, Türkçe yazına kazandırılmıştır.

"Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'nin Özbekistan Politikası" farklı açılardan ele alınabilir. Söz gelimi, yumuşak güç çerçevesinde yalnızca Türk dizileri ve filmleri dikkate alınarak bölgedeki insanlarla yapılandırılmış olmayan görüşme tekniğine başvurularak çalışmalar yapılabilir. Diğer yandan, Türkiye'nin Özbekistan'a yönelik izlemiş olduğu yumuşak güç politikaları Almanya ve Rusya gibi ülkelerinkileriyle karşılaştırmalı bir noktainazardan çözümlemeye tabi tutulabilir.

6.5. Öngörüler

Türkiye'nin bölgeye yönelik yumuşak güç politikaları zaman içerisinde yeni kurumlar ve kuruluşların devreye sokulmasıyla birlikte çeşitlilik göstermeye başlamasına rağmen hâlâ bazı alanlarda eksiklikler olduğu göze çarpmaktadır. Ankara'nın yumuşak güç politikalarında "Türkçe Öğretimi" hayati bir öneme sahiptir. Ancak Batılı devletler ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin yöntemsel bakımdan bazı açmazları bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bu ülkede Yunus Emre Enstitüsünün herhangi bir şubesinin bulunmaması, Ankara'nın ivedilikle çözüme kavuşturması gereken bir husus olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen eserlerde, tetkik edilen gazetelerde ve yapılan görüşmelerde Ankara ve Taşkent arasındaki münasebetleri şekillendiren amillerin başında liderlerin geldiğine dikkat çekilmiştir. Her ne kadar yukarıda incelenen yumuşak güç aktörleri tarafından önemli projeler hayata geçirilmiş olsa da ikili ilişkilerin yalnızca devlet başkanları tarafından şekillendirilmesi söz konusu münasebetlerin yumuşak karnını oluşturmaktadır. İki ülke ahalisi arasındaki kültürel ve insani münasebetler bir bakıma uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda özellikle bölgede yaşayan insanlara ve öğrencilere yönelik değişim programları ve gönüllülük projeleri hayata geçirilebilir. Söz gelimi, Özbek öğrenciler altı ay veya bir yıl süreyle Türkiye'de bir üniversitede değişim programına katılabilirler. Aynı şekilde Türk öğrenciler de altı ay veya bir yıllık sürelerle Özbekistan'da eğitimlerine devam edebilirler. Bu minvalde, Mevlâna

Değişim Programı akla gelmektedir. Ancak söz konusu programın Türkiye'deki öğrencileri cezbetmediği bilinen bir gerçektir. Diğer yandan, üç ila on aylık dönemlerde gönüllük projeleri tertiplenebilir. Bu projeler kapsamında ilgili katılımcılar finansal anlamda desteklenmek suretiyle söz konusu programlara iştirak edebilirler. Mezkûr projeler; sağlık, toplumsal cinsiyet eşitliği, dil öğretimi, doğayı koruma ve iklim değişikliği gibi farklı alanlarda hayata geçirilebilir.

7. Kaynakça

7.1. Birincil Kaynaklar

RAPORLAR

Dursun Köse tarafından hazırlanıp T.C. Taşkent Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine Gönderilen 2021-2022 Yılı Eğitim Dönem Raporu.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2008 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1527,faaliyetraporupdf.pdf?0, (29.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/TR-15221/2009-yili-idare-faaliyet-raporu.html, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/6044,2012-idare-faaliyet-raporu-internet.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/40020,2014-idare-faaliyet-raporu-13042015pdf.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/57597,ktb-2017-yili-idare-faaliyet-raporu-pdfpdf.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/63821,2018idarefaaliyetraporufinalpdf.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/93935,2020-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/94121,2021-yili-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, (25.10.2022).

T.C. Taşkent Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Özbekistan Raporu.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2004 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, (22.06.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2005 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2005/TIKA_Faaliyet2005.pdf, (22.06.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2006 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2006.pdf, (22.06.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2007 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/ rapor2007.pdf, (01.08.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2008 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALIYETRAPORU.pdf, (01.08.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2009 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2009.pdf, (14.07.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2010 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2010.pdf, (14.07.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2011.pdf, (17.07.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2012 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/tika2012AnnRep.pdf, (18.07.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2013 Faaliyet Raporu, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, (18.07.2022).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2021 Faaliyet Raporu, file:///C:/Users/user/Desktop/T%C4%B0KA%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/T%C4%B0KA%20faaliyet%202021.pdf, (18.07.2022).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2017 Faaliyet Raporu, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf, (12.10.2022).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2019 Faaliyet Raporu, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, (12.10.2022).

7.2. Kitaplar

Atilla, Sandıklı, Türkiye'nin Jeopolitiği: Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2005.

Frankel, Joseph, The Making Of Foreign Policy, Oxford University Press, London 1963.

Kapani, Münci, Politika Bilimine Giriş, Serbest Kitaplar, 58. Baskı, Ankara 2019.

Nye, Joseph, Samuel, Amerikan Gücünün Paradoksu, Güral Koca (Çev), Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003.

Nye, Joseph, Samuel, Dünya Siyasetinde Başarının Gücü: Yumuşak Güç, Rayhan İnan Aydın (Çev), Elips Kitap, Ankara 2005.

Nye, Joseph, Samuel, Yumuşak Güç, Rayhan İnan Aydın (Çev), BB101 Yayınları, Ankara 2017.

Sönmezoğlu, Faruk, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, DER Yayınları, İstanbul 2010.

Sönmezoğlu, Faruk, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Der Yayınları, İstanbul 2014.

Şener, Mustafa, Baskı Grupları, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, Editörler: Gökhan Atılgan- E. Atilla Aytekin, Yordam Kitap, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2013.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Türk, Fahri, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014.

Türk, Fahri, Zeyrekli Y., Sedef, Söylemler ve Eylemler Bağlamında Türk Siyasi Liderlerin Orta Asya Politikaları, Nobel Yayıncılık, Ankara 2023.

Waltz, Kenneth N., Theory of International Relations, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts 1979.

7.3. Makaleler

Aktaş, Hayati, Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri, TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, Cilt 11, Sayı 41, Yıl 2019, s. 608-615.

Balçıner, Onur, Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Ulus Markalama: Almanya ve Türkiye Ulus Markalarının Değerlendirilmesi, Academic Review of Humanities and Social Sciences, Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2019, s. 65-87.

Blair, Robert A, Marty, Robert, Philip Roessler, Foreign Aid and Soft Power: Great Power Competition in Africa in the Early Twenty-first Century, British Journal of Political Science, Cilt 1, Sayı 22, Yıl 2021, s. 1-19.

Çavuş, Tuba, Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2012, s. 23-37.

Çetintaş, Bengül, Kültür Kavramının Kapsamı, Anlam ve Tanımları, Electronic Turkish Studies, Cilt 11, Sayı 18, Yıl 2016, s. 228-248.

Ergun, Ayça, Bir Türk Dış Politikası Aracı Olarak Yüksek Öğretimin Uluslararasılaşması: Büyük Öğrenci Projesi ve Türkiye Mezunları, Panorama Çevrim içi Yayın, 12 Mayıs 2020, https://www.uikpanorama.com/blog/2020/05/12/bir-turk-dis-politikasi-araci-olarak-yuksek-ogretimin-uluslararasilasmasi:-buyuk-ogrenci-projesi-ve-turkiye-mezunlari/, (08.10.2022).

Evcin, Erol, Özbekistan'da Türkiye'nin Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, Yıl 2018. s. 113-142.

Feigenbahum, Harvey, B., Globalization and Cultural Diplomacy, Arts, Culture & the National Agenda İssue Paper, 2001, s. 1-53.

Göçer, Ali, Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine, Türk Dili, Cilt 729, Sayı 1, Yıl 2012, s. 50-57.

Güleç, Emin, Dış Politikada Yumuşak Güç Unsuru Olarak Turizm: Özbekistan Örneği, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Yıl 2020, s. 287-305.

Haneş, Nicolae, Adriana Andrei, Culture as soft power in international relations, International Conference Knowledge-Based Organization, Cilt 1, Sayı 21, Yıl 2015, s. 32-37.

Jiangyun, Yang, Analyzing the Effects of International Tourism on Soft Power, University of San Diego, s. 6, https://www.sandiego.edu/cas/documents/political-science/jiangyun-yang-capstone.pdf, (22.10.2022).

Khojanazarovich, Imamov, Bobir, Relations Between Uzbekistan and Turkey in Various Fields of Culture and Art, Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences, Cilt 1, Sayı 4, Yıl 2021, s. 483-492.

Khojanazarovich. Imamov, Bobir, Diplomatic Relations Between Uzbekistan and Turkey (1991-2018), Alma mater (Vestnik vışey şkalı), Cilt 8, Yıl 2021, s. 85-90.

Kocabıyık, Hasan, Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye, Avrasya Etüdleri, Cilt 55, Sayı 1, Yıl 2019, s. 163-196.

Kürkçüoğlu, Ömer, Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 35, Sayı 1, Yıl 1980, s. 309-335.

Melissen, Jan, The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice, The New Public Diplomacy, Soft Power in International Relations, Jan Melissen (Editör), Palgrave Macmillan, New York 2005, s. 3-27.

Nye, Joseph, Samuel, Public Diplomacy and Soft Power, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Cilt 616, Sayı 1, Yıl 2008, s. 94-109.

Nye, Joseph, Samuel, Soft Power, Foreign Policy, Sayı 80, Yıl 1990, s. 167-168.

Özdemir, Haluk, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 63, Sayı 3, Yıl 2008, s. 113-144.

Potter, Evan, Canada and the New Public Diplomacy, International Journal Cilt 58, Sayı 1, Yıl 2002, s. 43-64.

Rothman, Steven, B., Revising the Soft Power Concept: What Are the Means And Mechanism of Soft Powers, Journal Of Political Power, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 2011, s. 49-64.

Seng, Ooi, Cang, Soft power, tourism, Encyclopedia of Tourism, Springer International Publishing Switzerland, J Jafari and H Xiao (Editör), İsviçre, s. 1-2., http://ecite.utas.edu.au/122466, (22.10.2022).

Sharipov, Azamat, The Role of Turkish Soft Power Diplomacy in The Current Development of Central Asia, PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, Cilt 17, Sayı 7, Yıl 2020, s. 7684-7697.

Sharipov, Azamat, Turkiyaning O'zbekiston Bilan Munosabatlarida "Soft Power" Diplomatiyasi, Scientific progress, Cilt 2, Sayı 6, Yıl 2020, s. 458-464.

Szondi, Gyorgy, Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael',2008, s. 1-42.

Şenkal, Abdülkadir, Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri, Journal of Social Policy Conferences, Cilt 0, Sayı 45, Yıl 2003, s. 97-126.

Türk, Fahri, Transformasyon Sürecinde Özbekistan'da Siyasal Partiler ve Özbek Muhalefet Liderlerinin Türk-Özbek İlişkileri Üzerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, Aralık 2008, s. 53-81.

Türk, Fahri, Turkish-Uzbekistani Relations: How Do Islam Karimov's Regime and His Opponents Affect the Bilateral Ties Between Ankara and Tashkent?. Reality of Politics, Sayı 5, Yıl 2014, s. 139-169.

Türk, Fahri, Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Yıl 2015, s. 97-105, https://www.esbadergisi.com, (05.05.2023).

Türk, Fahri- Karakuzu, Taner- Özdemir, Ahmet- Limon, İlker, Yumuşak Güç Bağlamında Orta Asya'da Türk Dizileri ve TRT Kurumunun Rolü, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, Yıl 2023, s. 7 https://www.esbadergisi.com/images/sayi26/01-orta-asya-turk-dizileri-turk-karakuzu.pdf, (05.05.2023).

Üçkuş, Özgür- Kendirci, Bilal, Teoriden Uygulamaya Dış Yardım, Sayıştay Dergisi, Sayı 86, Yıl 2012, s. 57-77.

Ülman, Ahmet, Haluk Türk Dış Politikasına Yön Veren Etmenler (1923-1968), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 23, Sayı 03, Yıl 1968, s. 241-273.

Yalınkılıç, Eşref, Uzbekistan as a Gateway for Turkey's Return to Central Asia, Insight Turkey, Cilt 20, Sayı 4, Yıl 2018, s. 27-44.

7.4. Tezler

Balcıoğlu, Sema, Türkiye-Özbekistan Ticari İlişkileri *(*1992-2017*)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Coğrafyası Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

İsmailovich, Holmat, Bekmuratov O‘zbekistonning Turkiya Bilan Iqtisodiy va Madaniy Xamkorligi (1991- 2000 Yillar), Tirmiz Devlet Üniversitesi, Tarih Fakültesi, Özbekistan Tarihi Ana Bilim Dalı, Taşkent 2001.

Kanlı, Ayşe, Ece, SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

Keskin, Fahriye, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasında Entegrasyon Sürecinde Orta Asya ve Özbekistan, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013.

Kişi, Erden, Soğuk Savaş Sonrasında Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars 2011.

Köstem, Seçkin, Transnationalism and the State: Turkish Foreign Policy Towards the Turkic World, Bilkent University, The Institute of Economics and Social Science, Department of International Relations, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Sert, Hüseyin, The İdea of a Turkish World From The Adriatic to The Wall of China: Relations Between Turkey And Turkic Republics During The 1990s, Boğaziçi University, Ataturk Institute for Modern Turkish History, Master of Arts in History, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Tombak, Fatma, Türkiye'nin 1990-2000 Yıllarında Türk Cumhuriyetleriyle İle Kültürel, Siyasi Ve Ekonomik İlişkileri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi), Kayseri 2013.

Ulukuş, Büşra, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Türk Dünyası Çalışmaları *(*1991-2002), Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2020.

Yıldırım, İlteriş, Türkiye'nin Türk Dünyası Politikaları: Bağımsız Türk Cumhuriyetleriyle İlişkiler İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015.

7.5. İnternet Kaynakları

2021/2022 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to'g'risida, https://yuz.uz/uz/news/20212022-oquv-yilida-ozbekiston-respublikasining-oliytalim-muassasalariga-oqishga-qabul-qilishning-davlat-buyurtmasi-parametrlari-togrisida, (16.08.2022).

About the BBC, https://www.bbc.com/aboutthebbc, (24.04.2022).

Avrasya Gençlik Okulu Başladı, https://www.ayu.edu.tr/guncel_detay/2289/avrasya-genclik-okulu-basladi, (13.10.2022).

Balkan Turu: https://www.setur.com.tr/6-ulke-balkan-rotasi-uskup-gidis-uskup-donus, (27.11.2022).

Bağımsızlıktan Günümüze Türkiye-Özbekistan ve Türkiye-Tacikistan İlişkileri, https://www.academia.edu/30694117/Bağımsızlıktan_Günümüze_Türkiye_Özbekistan_ve_Türkiye_Tacikistan_İlişkileri_pdf, (02.04.2023).

Chet tillar o'qituvchilarining bazaviy lavozim maoshlariga oylik ustama belgilash uchun test sinovlarini o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida, https://lex.uz/docs/-2261221#-2261295, (18.12.2022).

CNN Etkisi hakkında. https://uliwiki.org/index.php?title=CNN_Etkisi, (06.10.2022).

Cihan Dilleri Üniversitesi Türkiye'deki üniversitelerle iş birliği istiyor, https://www.hurhaber.com/cihan-dilleri-universitesi-turkiye-deki-universitelerle-is-birligi-istiyor-409156-m.html, (13.08.2022).

Covid 19, https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html, (04.05.2022).

Doğumunun 125. Yılında Abdullah Kadiri Sempozyumu, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (13.10.2022).

Gulyamova: Antalya'ya Özbekistan pazarından büyük talep, https://www.gmdergi.com/guncel/gulyamova-antalyaya-ozbekistan-pazarindan-buyuk-talep/, (05.11.2022).

Haberler, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu (13.10.2022).

Har payshanba "Good morning, Uzbekistan!" dasturining turkcha sonini tomosha qiling! Turk tilini "Foreign languages" telekanali bilan oson va qiziqarli o'rganing! https://www.facebook.com/watch/?v=438499231460140&ref=sharing, (13.08.2022).

History; https://tobbetu.uz/page/how-it-all-began, (26.11.2022).

HİVA 2020 – Türk Dünyası Kültür Başkenti muhteşem şölenle açıldı, https://www.turksoy.org/tr/news/2021/09/15/hiva-2020-turk-dunyasi-kultur baskenti-muhtesem-solenle-acildi, (18.07.2022).

Özbek Devlet Dünya Diller Üniversitesi, https://tr.uni24k.com/u/17744/, (12.08.2022).

Özbekistan'da Türk Sermayeli 1271 şirket faaliyet gösteriyor, https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ozbekistanda-turk-sermayeli-1271-sirket-faaliyet-gosteriyor-/1702489, (10.12.2022).

Iakov Frizis, The Impact of Media on Foreign Policy, https://www.e-ir.info/2013/05/10/the-impact-of-media-on-foreign-policy/, (06.10.2022).

İstanbul'da Özbekistan Kültür Günleri etkinliği yapıldı, https://www.dha.com.tr/gundem/istanbulda-ozbekistan-kultur-gunleri-etkinligi-yapildi-1867009, (29.10.2022).

Joseph Samuel Nye, Think Again: Soft Power, https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/, (20.03.2022).

League of Nations- Successes and failures in the 1920s: https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zbg4t39/revision/8, (20.03.2022).

Millat xoinlarini tanib oling, https://m.zamin.uz/uz/madaniyat/32442-millat-xoinlarini-tanib-oling.html, (28.11.2022).

O'zbekiston fuqarolariga Turkiyadagi vizasiz rejim 30 kundan 90 kungacha uzaytirildi, https://kun.uz/uz/news/2018/11/12/turkia-4-davlatga-vizasiz-rezimni-uzajtirdi-ularning-orasida-uzbekiston-am-bor, (03.11.2022).

O‘zbekiston Jurnalistika va Ommaviy Kommunikatsiyalar Universiteti, https://www.uzjoku.uz/uz, (22.11.2022).

O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo’mitasi, https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2, (02.11.2022).

O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligi qabul qilingan kun, http://taqvim.uz/uz/event/view/3882, (25.10.2022).

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Ta’lim Muassasalari Bitiruvchilarining Yakuniy Davlat Attestatsiyasi To’g’risidagi Nizomni Tasdiqlash Haqida, https://lex.uz/docs/-1485545, (10.08.2022).

O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar Ishlari Agentligi Faoliyatini Taskil Etish To’g’risida, https://lex.uz/ru/docs/-4880129, (12.10.2022).

O‘zbekiston televideniyesida namoyishi oxiriga yetmay to’xtatilgan seriallar, https://daryo.uz/2018/02/23/ozbekiston-televideniyesida-namoyishi-oxiriga-yetmay-toxtatilgan-seriallar/, (28.11.2022).

O‘zbekistonda turk serillari nima uchun taqiqlandi? https://www.bbc.com/uzbek/lotin/2012/02/120227_latin_turkish_soap_operas, (28.11.2022).

Özbek Türk yapımı “mendirman celaleddin" özbek izleyicilerle buluştu, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbek-turk-ortak-yapimi-mendirman-celaleddin-ozbek-izleyicilerle-bulustu/60297a7f01a30aac643b7f0d, (28.11.2022).

Özbekistan Gençleri Forumu, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (12.10.2022).

Özbekistan Turu, https://www.buraktur.com/Ozbekistan-Turu-2-Semerkant-Buhara-Taskent, (05.11.2022).

Özbekistan Turu, https://www.gruppal.com/ozbekistan-turu, (27.11.2022).

Özbekistan Turu, https://www.setur.com.tr/ozbekistan-turu-se-hive-taskent-Semerkant-buhara, (27.11.2022).

Özbekistan Uçuşları, https://www.turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/ulke/ozbekistan/, (04.11.2022).

İnanç Turizmi, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-da-inanc-turizmi/6127bb3401a30a4b18ee784f, (27.11.2022).

Özbekistan’da Türkçe Sertifika Sınavları Gerçekleştirildi, https://www.yee.org.tr/tr/haber/ozbekistanda-turkce-sertifika-sinavlari-gerceklestirildi, (05.05.2022).

Özbekistan’da Türkçe Sertifika Sınavları Gerçekleştirildi, https://www.yee.org.tr/tr/haber/ozbekistanda-turkce-sertifika-sinavlari-gerceklestirildi, (16.08.2022).

Özbekistan’lı Türkiye Mezunları Taşkent’te buluştu, https://qha.com.tr/haberler/ozbekistanli-turkiye-mezunlari-taskent-te-bulustu/114252/, (13.10.2022).

Özbekistan'da yayınlanan Türk dizileri büyük ilgi görüyor, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistanda-yayinlanan-turk-dizileri-buyuk-ilgi-goruyor/, (28.11.2022).

Özbekistanlı Doktorlara Eğitim, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (13.10.2022).

Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida O‘zbekiston tashqi siyosatida yuksalish ro’y bermoqda, https://xs.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoev-rahbarligida-ozbekiston-tashqi-siyosatida-yuksalish-roj-bermoqda, (30.07.2022).

Resmî Gazete, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kararname Numarası 4, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf, (22.06.2022).

Resmî Gazete, Karar Sayısı 327, Kanun, 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Kanunun 18. Maddesi, https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/11/20181111-2.pdf, (03.11.2022).

Resmî Gazete, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Resmî Gazete Sayısı 25093, Kanun No: 4848, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4848.pdf, (22.10.2022).

Resmî Gazete, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Görevleri Hakkında Kanun, Resmî Gazete Sayısı 27544, Kanun No. 5978, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm, (11.10.2022).

Sevgi iztiroblari seriali namoyishi to'xtatildi, https://kun.uz/uz/news/2018/02/16/sevgi-iztiroblari-seriali-namojisi-takiklandi, (28.11.2022).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür, https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html, (17.03.2022).

TİKA O'zbekistonda 700dan ko'proq lohiyani amalga oshirdi, https://kun.uz/uz/news/2018/04/30/turkianing-agentligi-tika-uzbekistonda-700-dan-kuprok-lojia-amalga-osirdi?q=%2Fnews%2F2018%2F04%2F30%2Fturkianing-agentligi-tika-uzbekistonda-700-dan-kuprok-lojia-amalga-osirdi, (22.06.2022).

TİKA Özbekistan'da 700'den fazla projeyi hayata geçirdi, https://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/tika-ozbekistan-da-700-den-fazla-projeyi-hayata-gecirdi/169885/, (30.07.2022).

TİKA, Hakkımızda, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649, (22.06.2022).

TİKA'dan Özbekistan'da Türkoloji Enstitüsü ve Türk Dili Laboratuvarı'na Ekipman Desteği, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/tikadan-ozbekistanda-turkoloji-enstitusu-ve-turk-dili-laboratuvarina-ekipman/6265ad3e01a30a35fc9232c4, (03.10.2022).

TİKA'nın Yürüttüğü Çok Yönlü Türkçe Eğitimlerinin İlki Özbekistan'da Gerçekleştirildi,https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_yuruttugu_cok_yonlu_turkce_egitimlerinin_ilki_ozbekistan%27da_gerceklestirildi-67765, (20.08.2022).

TRT Taşkent Resmî Web Sitesi, https://www.trt.net.tr/uzbek/#, (05.10.2022).

Turizmda turk tilinin ahamiyati, https://www.univsilkroad.uz/uz/news/novosti-universiteta/item/942-turkish-language-in-tourism, (14.07.2022).

TÜİK, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,Kultur,-Spor-ve-Turizm-105, (31.10.2022).

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Dış Politika, https://sozluk.gov.tr/, (17.03.2022).

TİKA Tarihçe, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222, (22.06.2022).

Tercüme Eğitimi, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (12.10.2022).

Türkiye-Özbekistan Siyasi İlişkileri, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (05.03.2022).

Türkiye Bursları, https://www.turkiyeburslari.gov.tr/nedenturkiyeburslari, (13.10.2022).

Türkiye Bursları, https://www.ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesine-destek, (15.10.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, https://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/61064/ozbekistan, (27.11.2022).

Türkiye Mezunları, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/hakkimizda, (13.10.2022).

Türkiye'nin Yumuşak Gücü: Dizileri, https://www.hurriyet.com.tr/turkiye-nin-yumusak-gucu-dizileri-19414165, (07.12.2022).

Türkoloji projesi tek elde toplanıyor, https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343, (01.10.2022).

Yös Hakkında, https://metropolkurslari.com/yos-nedir/, (16.11.2022).

YTB Başkanlığımız, https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2, (11.10.2022).

YTB birçok projeyle Özbekistan'da nitelikli insan kaynağının yetişmesini destekledi,https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ytb-bircok-projeyle-ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginin-yetismesini-1a30a2d44450ccf, (12.10.2022).

YTB'nin desteklediği projeler Özbekistan'ın geleceği için umut oldu, https://www.haber7.com/kultur/haber/3207458-ytbnin-destekledigi-projeler-ozbekistanin-gelecegi-icin-umut-oldu, (12.10.2022).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Kardeş Topluluklar Vizyonu", https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi, (11.10.2022).

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, https://istatistik.yok.gov.tr/, (13.10.2022).

ОТМ магистратура мутахассисликларига қабул бошланди, https://kun.uz/25368240. (16.08.2022)

"Ikki Tanu Bir Jon", O'zbekiston Ovozi Gazetesi, O'zbekiston Xalq Demokratik Partiyasining Ijtimoiy-Siyosiy Ro'znomasi, No:249, 25 Aralık 1991, s.4.

7.6. Mülakatlar

Agrobank yöneticisi Zafer Haliyarov ile 3 Aralık 2022 tarihinde Tirmiz'de görüşme.

Ali Şir Nevai Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Türkçe okutmanı Dr. Hüseyin Kaba ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Ankara Üniversitesi Gazetecilik Bölümü dördüncü sınıf öğrencisi Farangiz Naşanova ile 19 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan telefon görüşmesi.

Bonus Education Eğitim Merkezi Türkçe kursiyeri Yunusova Şehnaze ile 12 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Bonus Education Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Hüseyin Buhari ile 12 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi, Roman-Cermen Dilleri Fakültesi Bölüm Başkanı, Mamatkasimova Vasila Akramcanova ile 14 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Dünya Ekonomi ve Diplomasi Üniversitesi Türkçe öğretmeni Halide İmamova ile 14 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hacı Ekber Rahimov ile 5 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hilal Edu Eğitim Merkezi kurucusu ve Türkçe öğretmeni Gulamcan Sabirov ile 16 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hilal Edu Eğitim Merkezinde kayıtlı Türkçe kursiyer İstora Alimhocayeva ile 16 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hong Kong Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Bahtiyar Gaffurov ile 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hong Kong Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Dilfuza Ermatova ile 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Hong Kong Eğitim Merkezinde kayıtlı Türkçe kursiyer Muhlisa Mansurova ile 14 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesinde Türkçe öğretmeni Sezim Ishenalieva ile 29 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

İsminin gizli kalmasını isteyen söz konusu kişiyle 9 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü öğrencisi Asel Inamova ile 21 Ekim 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

Karakalpakistan Nukus Ulli Keleshek Jaslari Eğitim Merkezi Türkçe öğretmeni Mukaddes Arzieva ile 29 Kasım 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

Karakalpakistan Nukus Primus Eğitim Merkezi Kurucusu ve Türkçe öğretmeni Mukaddes Arzieva ile 16 Şubat 2023 tarihinde Nukus'ta yapılan görüşme.

Karakalpakistan Nukus Primus Eğitim Merkezi Kursiyerleri ile 16 Şubat 2023 tarihinde Nukus'ta yapılan görüşmeler.

Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi Polat Mamatkulov ile 25 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Taşkent Türk Lisesi Türkçe öğretmeni Niyazi Ataman ile 20 Haziran 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

MEB tarafından Türkçe okutmanı olarak görevlendirilen Erkan Sansu ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Meta Talim Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Nergiz Atabaeva ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Meta Talim Eğitim Merkezinde kayıtlı Türkçe kursiyer Humayun Azimov ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Metropol Eğitim Merkezi Matematik Öğretmeni Ayşegül Şekerci ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Metropol Eğitim Merkezi Sekreteri Ebrarova Nergizhan ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Metropol Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Hatice Ertik ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Metropol Eğitim Merkezinde kayıtlı Türkçe kursiyer Nadirbey Dolimov ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Mirza Uluğ Bey Özbekistan Milli Üniversitesinde Türkçe öğretmeni Mahigül Altundağ ile 6 Temmuz 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Özbekistan Finlandiya Pedagoji Enstitüsü Kimya Ana Bilim Dalı Öğretim Görevlisi Gaffur Hamidov ile 23 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Özbekistan Finlandiya Pedagoji Enstitüsü Rektör Yardımcısı İhtiyar Yokubov ile 21 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi öğrencisi Muratcan Agzamov ile 23 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi Türkçe öğretmeni Dilafruz Ahmedcanova ile 22 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Özbekistan Gazetecilik ve Kitle İletişim Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi Bölüm Başkanı Gulsinem Hasanova ile 21 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Semerkant Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Ramdir Yashaevich ile 12 Eylül 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muratkasım Abdiyev ile 10 Ağustos 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Üniversitesi İlkokul Öğretmenliği Bölümü öğrencisi Kemale Şagdorva ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Üniversitesi Özbek Filoloji Bölümü öğrencisi Feruza Mamatkabilova ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Üniversitesi Tarih Bölümü öğrencisi Abid Cuma ile 19 Mayıs 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Üniversitesi Türkoloji Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Zakir Boynazarov ile 20 Aralık 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü öğrencisi Diana Mahmudcanova ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü öğrencisi Melike Ahmedova ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Öğretim Görevlisi Bayram Bilir ile 12 Temmuz 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü Öğretim Görevlisi Hafize Aslanova ile 2 Kasım 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme

Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsünde Türkçe okutmanı Prof. Dr. Dursun Köse ile 2 Haziran 2022 tarihinde Semerkant'ta yapılan görüşme.

Siyaset Bilimci Kemalettin Rabbimov ile 28 Ağustos 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Study First Akademi Eğitim Merkezi Direktörü Güzel Azamatovna ile 11 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Study First Akademi Eğitim Merkezinde görevli Türkçe öğretmeni Medine Ateş Ocakbaşı ile 11 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

T.C. Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar ile 10 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Dr. Ömer Salman ile 5 Eylül 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Lisesi İletişim Merkezi ile 14 Haziran 2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türk Siyaseti Bölümü birinci sınıf öğrencisi Hatemhan Ahmadhonov ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Munisa Erkinova ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Zehra Ahmadkulova ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Fakültesi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Cumali Şabanov ile 8 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

Taşkent Eğitim Müşaviri Ali Eyüp Koca ile 5 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

TİKA Taşkent Program Koordinatörü Cemalettin Güney ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

TOBB ETÜ Üniversitesi Dekanı Atabey Kasimov ile 15 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

TOBB ETÜ Üniversitesi Türkçe okutmanı Arif Mikail Bayram ile 22 Kasım 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

TRT Taşkent Muhabiri ve Gazeteci Şahruhbey Alimov ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.

TRT Taşkent Temsilcisi Nizam Şahin ile 6 Haziran 2022 tarihinde Taşkent'te yapılan görüşme.